Colecţia „Ego. Publicistică” este coordonată de George Onofrei.

© 2007 by Editura POLIROM

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iaşi, B-dul Carol I nr. 4, P.O. BOX 266, 700506 Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, el. 7, ap. 33, O.P. 37; P.O. BOX 1 – 728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României: CESEREANU, RUXANDRA Năravuri româneşti: texte de atitudine / Ruxandra Cesereanu. – Iaşi: Polirom, 2007

ISBN 978 – 973 – 46 – 0591-O

32.01 (498): 070

Texte de atitudine

POLIROM 2007

Ruxandra Cesereanu a absolvit Facultatea de Litere din Cluj. Şi-a susţinut doctoratul în 1997, cu o teză despre „Infernul concentraţionar reflectat în conştiinţa românească”. A fost redactor la revista *Echinox*, iar din 1991 este redactor la revista *Steaua* din Cluj. Este conferenţiar la Catedra de Literatură Comparată a Facultăţii de Litere din Cluj; director de

program în cadrul „Phantasma”, Centrul de Cercetare a Imaginarului de la Cluj. A beneficiat de mai multe burse şi stagii de cercetare în domeniul universului concentraţionar: Praga (Central European University), 1992; Fundaţia Soros pentru o Societate Deschisă, 1995; Barcelona, 1998; New York (Fulbright), 1999; Paris, 2000; Lyon, 2004.

Dintre cărţile publicate, amintim: *Călătorie prin oglinzi* (microroman, 1989); *Zona vie* (poeme, 1993, volum tradus în limba engleză şi apărut în SUA sub titlul *Lunacies*); *Grădina deliciilor* (poeme, 1993); *Cădere deasupra oraşului* (poeme, 1994); *Purgatoriile* (proză scurtă, 1997); *Oceanul Schizoidian* (poeme, 1998, 2006; volum tradus în limba engleză şi apărut în SUA sub titlul *Schizoid Ocean*); *Călătorie spre centrul infernului. Gulagul în conştiinţa românească* (eseu, 1998); *Femeia-cruciat* (antologie, poeme, 1999); *Deliruri şi delire. O antologie a poeziei româneşti onirice* (2000); *Panopticum. Tortura politică în secolul XX* (eseu, 2001); *Veneţia cu vene violete. Scrisorile unei curtezane* (poeme, 2002); *Tricephalos* (roman, 2002); *Imaginarul violent al românilor* (eseu, 2003); *Kore-Persefona* (poeme, 2004). A publicat, împreună cu studenţii săi de la Jurnalism, patru volume

experimentale conţinând reportaje sociale şi eseuri de mentalitate: *Fărâme, cioburi, aşchii dintr-o Curte a Miracolelor* şi *A doua Curte a Miracolelor* (2004), Made in *România. Subculturi urbane la sfârşit de secol XX şi început de secol XXI* (2005) şi *România înghesuită. Ipostaze ale ghetoizării în comunism şi postcomunism* (2006). La Editura Polirom a publicat *Decembrie* 89. *Deconstrucţia unei revoluţii* (2004), *Gulagul în conştiinţa românească. Memorialistica şi literatura închisorilor şi lagărelor comuniste* (*eseu de mentalitate*) (2005), *Nebulon* (2005), *Comunism şi represiune în România. Istoria tematică a unui fratricid naţional* (coord., 2006).

Precizare

Textele din această carte au fost publicate (în perioada 2003 – 2006) ca varii luări de poziţie (şi eseuri de mentalitate) în principal în revista 22 (căreia îi mulţumesc pentru găzduire şi empatie), dar şi în *Cotidianul, România liberă, Suplimentul de cultură* sau *Cuvântul*. Două dintre texte au fost publicate deja în volumele dedicate României, pe care le-am realizat împreună cu studenţii mei de la Jurnalism (în principal) şi Litere, semnate în formula Ruxandra Cesereanu Co (este vorba despre *Made in România*.

Subculturi urbane la sfârşit de secol XX şi început de secol XXI şi *România înghesuită. Ipostaze ale ghetoizării în comunism şi postcomunism* – ambele volume au fost publicate de Editura Limes din Cluj, în 2005 şi 2006). Iar un alt text despre Securitate a fost deja publicat în lucrarea *Gulagul în conştiinţa românească. Memorialistica şi literatura închisorilor şi lagărelor comuniste* (Editura Polirom, Iaşi, 2005) – îl reiau aici, pentru a rediscuta chestiunea explozivă a Securităţii în contextul necesităţii legii lustraţiei şi a afacerii Dosariada. „Năravurile româneşti" din această carte au oarecare legătură şi cu apetitul meu pamfletar materializat în *Imaginarul violent al românilor* (Editura Humanitas, Bucureşti, 2003), dar şi cu volumul coordonat de mine, în 2007, la Institutul Cultural Român/

Precizare nu întâmplător intitulat *T (z) ara noastră. Stereotipii şi prejudecăţi*. Este vorba, prin urmare, despre o lucrare ce continuă nuanţe, disecţii ori chestiuni rămase nesoluţionate pe alocuri sau nespuse în cărţile mai sus amintite, în funcţie de turnura politică şi socială luată de România în ultimii ani. Modesta mea speranţă este că intervenţiile (din textele de atitudine)

au contribuit şi ele, într-o măsură cât de mică, la Partea întâi luarea unor decizii importante cum ar fi, poate, con-Harakiri: cazul românesc

Cercetătorii străini par să fie, uneori, mai interesaţi de istoria României (şi răsucelile ei) decât analiştii autohtoni. Lucrul acesta nu se întâmplă neapărat fiindcă românii ar fi indiferenţi la ţara lor, ci întrucât, pentru străini, România este îndeajuns de mult o ţară extravagantă, curioasă, chiar dacă blamabilă nu arareori. O analiză pertinentă asupra României moderne şi mai ales asupra României postcomuniste oferă cartea lui Tom Gallagher – *Furtul unei naţiuni. România de la comunism încoace* (Editura Humanitas, Bucureşti, 2004, traducere de Mihai Elin, Delia Răzdolescu, Horia Bârna), lucrarea fiind bine-venită ca documentare şi informaţie, chiar dacă nu este neapărat inovatoare. Cel mai interesant capitol este cel introductiv, pentru că pune destule probleme ardente, care pot stârni varii reacţii din partea cititorilor români. Una dintre ideile directoare este aceea că nu străinii au fost cei care au distorsionat România, ci malformarea a fost internă, declanşând o implozie. Comunismul, de pildă, constată Tom Gallagher, *a intensificat* răul românesc, dar nu el

l-a creat. „Tumoarea” românească nu ţine nici măcar de inculcarea fanariotismului de-a lungul timpului şi nici de înrădăcinarea acestuia, ci de altceva. Acest *altceva* îşi propune cercetătorul britanic să îl decamufleze, din păcate doar în capitolul introductiv, adică într-un spaţiu limitat. Viciile româneşti ar fi astfel următoarele (ele nu sunt înşirate ca mărgele pe aţă, ci doar sugerate şi intuite): suspiciunea, labilitatea, corupţia cronică („elita cleptocrată”, cum o numeşte inspirat autorul, fiind o caracteristică a tuturor regimurilor politice care s-au perindat în spaţiul românesc), rivalitatea internă (Gallagher nu utilizează pentru ultimul defect termenul *fratricid*, dar cred că acesta ar fi cuvântul adecvat). Cercetătorul britanic mai constată un fapt îngrijorător: românii au fost adeseori (de-a lungul istoriei lor) apţi să fie agresaţi de propriii lor conducători, acceptând această agresiune ca pe un dat (spre deosebire de alte naţii, precum ungurii sau polonezii), iar sentimentul civic a fost, de aceea, mereu firav. Sub dictatura comunistă, în care statul ajunsese un Leviatan, ţara s-a şubrezit, devenind înapoiată, fisurată, colapsată. Căderea comunismului a produs doar o „democraţie de faţadă”, promovată de Ion Iliescu şi echipa sa.

Această democraţie-paravan s-a menţinut multă vreme, făcând din România o ţară handicapată. Spre norocul nostru, analiza lui Tom Gallagher se opreşte la anul 2004: ce se petrece în România din 2005 încoace vedem cu ochii noştri şi comparăm (este mai bine, mai rău?). Întrucât cartea lui Gallagher ridică îndeajuns de multe probleme care ar trebui să ne pună pe gânduri, mă întreb de ce această lucrare nu este (sau este prea puţin) comentată? Stârneşte ea în sufletul românilor o anumită culpabilitate? îi lasă indiferenţi?

Surprinzător de problematicul capitol introductiv al cărţii pune pe tapet chestiuni care au obsedat destui analişti români, de la Eminescu şi Caragiale (publicişti) la Cioran sau Patapievici, de pildă (ca să parcurg, simbolic, mai bine de un veac). Eminescu era fanatizat în a percepe o Românie desangvinizată de corupţia liberalilor (inamicii săi politici, la vremea respectivă) şi a grecilor (inamicii săi etnici; pe locul al doilea aflându-se evreii), văzând în *corpul matriotic* doar „bube" şi „răni". România, ca „mumă glorioasă şi blândă", era cloroformizată din cauza veneticilor. Şi pentru Caragiale, trupul românesc era unul „bubos" politic sau chiar un „cadavru sângerând", fie din cauza veneticilor, fie din cauze interne (Caragiale nu era

obsedat doar de culpa străinilor, chiar dacă aceasta este adeseori pomenită), în articolul intitulat *Rărunchii naţiunii*, Caragiale propune o soluţie insolită: *harakiri* – România fiind proiectată în ipostaza unui bărbat care, ca să se cureţe şi purifice, trebuie să-şi spintece burta pentru a extrage „puroiul" şi „lăturile" din sine. Să fie acest gest singurul capabil să igienizeze România actuală? Oare acest lucru ar fi trebuit, de pildă, să îl facă CNSAS la nivelul naţiei, dacă ar fi funcţionat firesc şi sanificator? Oare acest lucru trebuie să îl facă strategia anti-corupţie propusă de regimul Băsescu? Rămâne de văzut.

Crize, crizism, vinovăţie

După căderea comunismului, lucrurile nu au mers strună în România, ci s-au poticnit în fel şi chip, atât la nivel politic, cât şi social, economic, etic. Dar era previzibil să se întâmple aşa. Societatea era fisurată, ţara – fragilizată, mentalitatea – parţial robotizată. De aceea, termenul *postcomunism* nu a fost utilizat de la început, din 1990, pentru că era încă inadecvat. A fost preferat termenul *tranziţie*, întrucât era mai puţin tensionat, conţinea chiar o formă de neutralitate şi ambiguitate acceptabile pentru toată

lumea: şi pentru comunişti, şi pentru anticomunişti, şi pentru apolitici, şi pentru cei care habar n-aveau ce se întâmpla m şi cu ţara lor. Mentalul colectiv românesc a înregistrat, în schimb, un alt termen care, chiar dacă nu a fost pronunţat ca atare, a funcţionat la nivel invizibil: acela de *criză*. Dacă prăbuşirea comunismului decapitase criza absolută de sistem materializată de regimul Ceauşescu (şi, înaintea acestuia, de regimul Gheorghiu-Dej), postceauşismul (mai degrabă decât postcomunismul) a adus în vizor o criză acceptabilă, normală, produsă de debusolarea tranziţiei, la toate nivelurile. Totuşi, nu neapărat ingurgitabilă. Anul 1990 a fost emblematic în acest sens, plin de tensiuni, discordii, ranchiună, frustrări, fratricide etc, dar şi de ironie jucăuşă, fantezie, solidaritate, stări de graţieun an foarte interesant de studiat, cred, de istorici, politologi, psihologi, psihanalişti, jurnalişti (spun aceasta fiindcă eu însămi l-am cercetat cu asupra de măsură, considerându-l definitoriu pentru mentalitatea românească). Sindromul crizismului a apărut odată cu prestaţia lamentabilă a proaspătului regim Iliescu, marcat de sechele totalitare şi de înălţarea în rang a noului organism politic, Frontul Salvării Naţionale. De-a

lungul destul de mulţilor ani care au trecut de la căderea comunismului în România, crizele s-au manifestat constant (chiar dacă au avut şi un caracter aleatoriu). Iată câteva dintre ele, la mari distanţe de timp unele de altele (selecţionate din mai multe sfere – politică, socială, morală): psihoza „teroriştilor" din decembrie 1989, procesul-mascaradă al cuplului Ceauşescu, premineriadele din ianuarie şi februarie 1990, înfruntările româno-maghiare din martie 1990, evacuarea brutală şi programatică a ultimilor „golani" din Piaţa Universităţii la 13 iunie 1990 şi mimarea de către autorităţi a unei lovituri de stat, mineriada din 14 – 15 iunie; tensiunile dintre

Biserica Ortodoxă şi cea Greco-Catolică (soldate, în anumite cazuri, cu molestări fizice), mineriada din septembrie 1991, cazul Berevoieşti (care concretiza activitatea prestată încă de fosta Securitate şi după prăbuşirea oficială a comunismului); mineriada din 1999, scandalurile din CNSAS, corupţia generalizată la nivelul autorităţilor şi instituţiilor publice, scandalurile din cadrul Bisericii Ortodoxe Române legate de homosexualitate, tragedia de la Mihăileşti, criza ziariştilor ostatici în Irak, cazul călugăriţei torturate la Tanacu, afacerea Dosariada. Au existat

foarte puţine momente de comuniune în aceşti ani: 1. Ieşirea în stradă mai ales a tinerilor, în decembrie 1989, pentru a înfrunta regimul Ceauşescu, prin asumare sacrificială; 2. Fenomenul Piaţa Universităţii, mai cu seamă în perioada aprilie – mai 1990, care a concretizat un fel de stare de graţie şi o revoluţie spirituală, dar a unei minorităţi blamate de restul poporului, care nu a înţeles ce se întâmplă; 3. Ceremonia funerară a lui Corneliu Coposu, omagiat simbolic de către aproape toţi românii, inclusiv de către foştii săi inamici politici; 4. Vizita pontifului Ioan Paul al II-lea în România; parţial, poate, şi intrarea României în NATO. În rest, viaţa românească a fost încontinuu fărâmiţată de scandaluri, tensiuni, amăgiri, sărăcie, promiscuitate şi minciună.

Cel mai dur an a fost însă 1990, întrucât românii erau analfabeţi în ceea ce priveşte democraţia (şi nu numai). Confuzia şi *medente*ndu-ul erau stări generalizate, motiv pentru care manipularea putea fi realizată în cercuri concentrice, dacă Puterea avea interes în acest sens. Dacă morţii din decembrie 1989 au fost un gaj previzibil până la un punct (pentru că o revoluţie presupune şi sânge, chiar dacă în cazul românesc rămân încă profund amendabile situaţiile de

deces din şi de după 22 decembrie, după fuga lui Ceauşescu, fiind vorba de o cifră mare: 942 de morţi şi 2.245 de răniţi, faţă de 162 de morţi şi 1.107 răniţi până în 22 decembrie), morţii mineriadei din iunie 1990 constituie o pată neagră, necicatrizată, dar aptă de a fi speculată: autorităţile române din 1990 au indicat cifra de 6 morţi; ziarul străin care a indicat cel mai mare număr de decese produse de mineriadă a fost *La Repubblica* – 21 de morţi (şi 650 de răniţi). Estimările mele indică însă o cifră şi mai mare, dacă sunt puşi la socoteală şi cei care au decedat în urma maltratării lor de către poliţişti, foşti membri ai Securităţii şi mineri: în jur de 40 de morţi (şi peste 1.000 de răniţi).

Societatea românească se află şi actualmente în criză morală, atât timp cât, la mai bine de 15 ani de la decembrie 1989 şi de la mineriadă din iunie 1990, provocatorii şi autorii respectivelor decese nu vor fi aduşi în faţa justiţiei şi pedepsiţi (măcar simbolic). Dacă pentru decembrie 1989 lucrurile sunt ceva mai limpezi, căci există oarecari ordine scrise şi documente pe baza cărora cei vinovaţi ar putea fi incriminaţi, în privinţa zilelor de 13 – 15 iunie 1990 lucrurile sunt confuze, chiar dacă şarada lor poate fi

totuşi dezlegată. Dacă există voinţă în acest sens: la nivel politic şi la nivelul justiţiei; nu în ultimul rând, la nivelul conştiinţei poporului român, cât va fi fiind ea. Vinovăţia autorităţilor din iunie 1990 poate fi decalată după cum urmează: au existat eminenţe cenuşii (la vremea respectivă, preşedintele Ion Iliescu şi alţi politicieni din jurul său, precum şi lideri din Serviciul Român de Informaţii şi din Poliţie, dar şi alţii, de pildă, veşnic controversatul Gelu Voican-Voiculescu), au existat executanţii conştienţi (poliţiştii şi anchetatorii care torturau în lagărul de la Măgurele, de pildă, care arestau abuziv şi maltratau încă din timpul arestării) şi executanţii manipulaţi (minerii – primitivi, instinctuali, mulţi dintre ei neştiind de fapt de ce au invadat capitala, cu excepţia lui Miron Cozma şi a altor lideri sindicali). Nu în ultimul rând, au existat bucureştenii care au maltratat la repezeală alţi bucureşteni, dacă aceştia erau bănuiţi a fi „golani”, legionari, studenţi, intelectuali. Pentru cei din urmă nu există posibilitatea de a fi aduşi în faţa justiţiei – rămâne doar propria lor conştiinţă, în caz că o mai au. Filmul *Piaţa Universităţii 1990*, realizat de Sorin Ilieşiu, Stere Gulea şi Vivi Drăgan-Vasile, a înregistrat pe peliculă figurile a o serie de bucureştence

înmânunate de sosirea în trombă barbară a minerilor aplaudaţi cu entuziasm. Nici minerii nu vor putea fi inculpaţi altfel decât prin liderii lor care i-au adus la Bucureşti, aţâţându-i împotriva presupuşilor destabilizatori ai ordinii feseniste şi ilies-ciste. Dar ceilalţi pot fi inculpaţi. Dacă există conştiinţă morală, rectitudine, dorinţă de adevăr şi încă multe altele.

Ploşniţa

Titlul acestui text porneşte, fireşte, de la piesa de teatru a comunistului entuziast – şi mai apoi dezamăgitul de comunism – Vladimir Maiakovski, cel care, nemairezistând în faţa imaginii negre concrete a totalitarismului comunist, a ales să se sinucidă. Dar tâlcul acestor rânduri este doar contextual legat de Maiakovski. Să dăm însă poetului exaltat şi mai apoi dezamăgit de comunism ceea ce este al lui, iar vremurilor noastre de acum să le dăm ceea ce merită.

Nu cu multă vreme în urmă, în cadrul unui seminar la Facultatea de Litere din Cluj am analizat piesa *Ploşniţa* de Maiakovski. Numisem ca moderatoare a seminarului o studentă inteligentă şi serioasă, pe a cărei prestaţie mizam. Or, în primele zece minute am rămas stupefiată când respectiva studentă a început să laude aşa-numitele virtuţi ale

comunismului: egalitatea între oameni, accesul săracilor la progres, remunerarea după muncă, spaţii de muncă şi de locuit asigurate de stat etc. Nu am întrerupt-o imediat, întrucât am vrut să văd cum va coagula teoria ei. Într-adevăr, studenta respectivă a teoretizat un presupus *comunism bun* (care ţinea de utopie şi de patos revoluţionar) şi un *comunism rău*, concretizat prin represiune brutală (închisori, lagăre). Ea nu ştia exact ce este acela Gulag; ştia doar că, în România, regimul comunist se prăbuşise deoarece reprezentase un comunism „rău”; dar asta nu însemna că nu era posibil să existe un comunism „bun”, măcar în teorie, dacă în practică nu se putea – cam aşa gândea studenta mea. Majoritatea colegelor ei erau, în mod pasiv, de acord cu ea, doar o voce sau două protestând la adresa spuselor moderatoarei. Recunosc acum că prestaţia insolită a studentei mele m-a luat prin surprindere, neînchipuindu-mi că o piesă pamfletară de tip antiutopie, precum *Ploşniţa*, ar putea fi înţeleasă ca o apologie a regimului bolşevic. Mi se părea evidentă, în textul lui Maiakovski (un Maiakovski eretic şi rebel împotriva regimului pe care îl girase, la începuturile sale, inclusiv din punct de vedere artistic), acuza de societate castratoare,

violatoare şi, nu în ultimul rând, lobotomizatoare la adresa Rusiei sovietice. „Ploşniţele” lui Maiakovski erau: mai întâi, gângania propriu-zisă (ploşniţa *normalis*, proiectată ca fiind mai puţin periculoasă decât omul-ploşniţă), apoi personajul Prisâpkin (proletar pe cale să devină *om nou*, însă doritor să-şi uite originea, spălarea creierului fiind stopată în cazul său printr-un incendiu mortificator; resuscitat în viitor, el este perceput de creierele spălate ale regimului totalitar perfecţionat ca fiind *burta-verdis vulgaris*); dar Ploşniţa era mai ales uriaşul Imperiu Sovietic (şi Partidul unic), ce se înmulţise parazitar, vampirizând umanitatea. Acest sens exact şi limpede (chiar dacă metaforic ori simbolic formulat în piesa lui Maiakovski) era bătător la ochi. Şi totuşi, el nu fusese priceput astfel – ba chiar fusese pervertit în sens procomunist, în lectura naivă a moderatoarei. Pentru a lămuri situaţia, le-am întrebat pe studentele mele ce era, ce a fost, ce este comunismul. Nu am primit un răspuns adecvat sau inteligibil. Le-am întrebat atunci ce s-a întâmplat în România în decembrie 1989. Au căzut Ceauşescu şi comunismul, mi s-a răspuns. Din manualele de istorie studentele mele nu reţinuseră mare lucru, ci repere minimale. Ştiau că în decembrie

1989 avusese loc o revoluţie şi că regimul comunist se prăbuşise, dar nu aveau date ample şi exacte. Nu cunoşteau ce se întâmplase în respectiva revoluţie, dar ar fi fost interesate, la o adică, să afle. Curiozitatea lor era pasivă, deocamdată, dar putea fi activizată. Nu era nevoie de nicio formă de *captaţi-o bene-volentiae*: pur şi simplu studentele mele erau ignorante, chiar dacă nu neapărat indiferente. Nimeni nu le explicase lucrurile pe îndelete şi în mod adecvat. Din necunoaştere se născuse, prin urmare, eroarea de a cataloga piesa *Ploşniţa* (demistificatoare la adresa comunismului) drept o pledoarie pentru comunism. Ce paradox!

În decembrie 2004, am fost frapată când, pe stradă, am auzit conversaţia a trei adolescenţi (cu vârste între 13 şi 14 ani). „Iar îl vor da la televizor pe împuşcatu ăla”, a spus unul dintre ei. „Care împuşcat?”, l-a chestionat un altul. „ăla… nu ştiu cum îl cheamă… ceva cu… eseu!” Al treilea adolescent a încercat să înţeleagă despre cine este vorba şi, până la urmă, a emis şi a propus numele lui Ceauşescu, după ce l-a stâl-cit de câteva ori. Cei trei adolescenţi erau născuţi după 1989 şi, iată, nu mai ştiau nici măcar numele dictatorului român care îşi terorizase,

prin neostalinismul său ardent, poporul.

Cele relatate anterior sunt doar două exemple din pricina cărora consider că este necesară în România condamnarea comunismului; iar aceasta trebuie făcută nu oricum, ci mai ales de către autorităţile statului. Nimeni nu pretinde mânie, inflamare ori acte umilitoare într-o asemenea condamnare publică. Să sperăm că vremurile demascărilor au trecut! Condamnarea comunismului este un gest moral, nu punitiv; un gest sanificator, nu născut din frustrare, ranchiună, răzbunare. *Este însă mai ales un gest logic*. Generaţiile tinere de acum şi cele ce vor veni au nevoie de o asemenea limpezire a istoriei României.

Etică şi/sau cultură – ce trebuie făcut cu ele, azi?

În 21 decembrie 2004, la Cluj, centrul oraşului, acolo unde se deschisese focul în urmă cu cincisprezece ani, era aproape pustiu. M-am aflat în fosta Piaţă a Libertăţii la exact ora în care se trăsese în urmă cu ani: 15.20. Târâsem după mine o fostă studentă, acum prietenă, care îmi cunoştea metehnele etice. Eram abătută şi destul de înnegurată. Un domn însingurat ne privea cu atenţie. M-am gândit că ar putea avea legătură cu cei care muriseră împuşcaţi

acolo în urmă cu cincisprezece ani. Aşa şi era: domnul respectiv era (fusese) prieten cu unul dintre cei foarte curajoşi care ieşiseră în stradă să protesteze, fusese rănit şi, câţiva ani mai târziu, se sinucisese: Călin Nemeş. Prietenul său din 2004 fuma însingurat o ţigară. Cum sărmana lumânare pe care o adusesem se tot stingea din pricina vântului şi frigului, domnul respectiv a înţeles în cele din urmă pentru ce ne aflam acolo şi ne-a ajutat să ţinem lumânarea aprinsă. Deşi eram străini, dialogul nostru a constituit o formă de împărtăşanie: înţelesul era acela că doar memoria noastră, a celor trei persoane care ne aflam în Piaţa Libertăţii în acel moment, exact pentru comemorarea orei 15.20, mai era aptă să funcţioneze în acea clipă. Mi-a fost ruşine din pricina indiferenţei care devenise compactă şi masivă în cei din jur, în trecători. Mi-a fost ruşine că nu mai era nimeni acolo care să-şi aducă aminte. Priveam chipurile trecătorilor ca pe nişte papirusuri franjurate de griji, ambiţii şi neputinţe. Şi mi-am tot frământat mintea întrebându-mă ce s-ar putea face pentru cei morţi şi pentru cei vii la un loc. Pancarte uriaşe cu chipurile eroilor în centrul oraşului, pe muzica unui recviem? În niciun caz discursuri. În niciun caz oficialităţi. Mă gândeam

cum aş putea să-i mobilizez pe cei foarte tineri, pentru că mai ales aceştia nu mai aveau memorie. Ori poate nu au avut-o niciodată. O spun cu autoironie: poate că la aniversarea a douăzeci de ani de la decembrie 1989 îmi va veni o idee ingenioasă pe care să o pot pune în practică.

Dacă ar fi să-mi privesc formarea intelectuală printr-un ochean, scotocind prin ultimii mei douăzeci şi cinci de ani de viaţă, s-ar cuveni să recunosc că în adolescenţă şi în prima tinereţe am fost *atinsă* de câteva modele, adică de paradigme culturale emise de un individ sau de un grup, propunând corpusuri de idei cu putere de răsfrângere. În diferite intervale şi etape ale educaţiei mele intelectuale, bucăţi din Mircea Eliade, Cioran sau Eugen Ionescu au constituit mozaicuri paradigmatice, la fel Cercul literar de la Sibiu ori solitarul Adrian Marino. Şcoala de la Păltiniş a avut un impact pedagogic asupra mea (întrucât în acest spirit m-a crescut tatăl meu) pentru relaţia vie dintre maestru şi ucenicii săi, deoarece multă vreme mi-am căutat eu însămi un maestru (pe care nu l-am găsit niciodată), drept care mereu i-am invidiat pe „jucătorii cu mărgele de sticlă” pentru şansa lor, a tuturor, atât a maestrului, cât şi a ucenicilor, de a se fi

găsit şi de a se fi împărtăşit unii din alţii. Mai târziu, Ioan Petru Culianu a bântuit ca un fel de cometă prin căutările mele intelectuale. Echinoxismul şi revista *Echinox* au avut o importanţă formatoare în ceea ce mă priveşte, în anii ’80; poezia optzecistă românească m-a stimulat şi ea în sensul asimilării unei noi paradigme culturale. Recapitulând deci: viabilitatea unor modele depinde nu doar de corpusurile de idei pe care le reprezintă, ci şi de structura interioară a receptorilor, a celor asupra cărora se mizează ca impact prin modelul respectiv.

Ca infrastructură intelectuală, nicio carte nu m-a ajutat atât de mult să mă dezvolt, în adolescenţă şi în prima mea tinereţe, precum *Structurile antropologice ale imaginarului* de Gilbert Durand şi, apoi, *Structura liricii moderne* de Hugo Friedrich: prin intermediul acestor cărţi am priceput reţelele de neuroni din cultură. Am înţeles felul de a aborda o creaţie în sens oarecum fenomenologic. Astăzi nu mai cred neapărat în modele culturale, nici în indivizi-cheie pentru o cultură, ci în grupuri (omogene sau eterogene) de intelectuali care dezbat idei într-o agora privată: poate de aceea acord o şansă Centrului de Cercetare a Imaginarului, *Phantasma*, din Cluj. În adolescenţa şi

tinereţea mea am acumulat cultură în calupuri uriaşe şi din pricini înrudite cu previzibilul complex al intelectualului care făcea parte dintr-o cultură mică. Astăzi un astfel de termen mi se pare a fi un clişeu, dar acum douăzeci de ani el era funcţionabil. Ce era cultura mare pe atunci? Cultura franceză, italiană, spaniolă, germană, rusă, engleză… La sfârşitul secolului XX şi începutul secolului XXI, culturile mici sunt văzute ca exotice şi provocatoare – şi poate că astfel de calităţi extravagante ar putea propulsa şi cultura română…

Înainte de decembrie 1989, mai descoperisem un model de cunoaştere care mă fascina (dar nu cred că îl pot numi model intelectual, pentru că nu doresc să-l reduc la o formulă rigidă, fiind vorba de mult mai mult decât atât): modelul şamanic. Nu vreau să dezvolt însă această idee, pentru că o consider ca ţinând de intimitatea mea psihică. Modelul şamanic m-a bântuit în anii de maturitate, iar dacă am renunţat la el, am făcut-o silit, fiindcă viaţa mea socială şi meseriile pe care le practic nu mi-au îngăduit să stărui asupră-i. Dar nădăjduiesc să pot reveni cândva la el, şi chiar să-l aplic.

După decembrie 1989 am descoperit că modelele

culturale nu mă mai satisfac neapărat – mi se par perisabile şi uneori zadarnic-orgolioase, structura mea interioară îndreptându-se spre altceva: modelele etice. Aşa s-a născut empatia mea pentru Alexandr Soljenit m şi pentru Paul Goma, la începutul anilor ’90 ai secolului trecut. Respectul meu pentru Monica Lovinescu, vocea arhetipală de la „Europa Liberă”. Admiraţia mea pentru luptătorii anticomunişti din munţi şi pentru figura câtorva foşti deţinuţi şi foste deţinute politice (Ion Ioanid, de pildă). Astfel de modele etice au primit cu timpul coloratura unor cruciaţi ai vremurilor noastre: cruciaţi pământeşti, nu urieşeşti, nici sfinţi. Oameni din carne şi oase (inclusiv cu defecte), nu idoli. Am descoperit apoi oameni cu care m-am simţit înrudită moral, fiindcă au încercat să construiască instituţii şi paradigme de recuperare a memoriei românilor: i-am aflat pe Ana Blandiana şi Romulus Rusan (constructori spirituali ai Memorialului de la Sighet). Am fost tulburată de pamfletele dureroase legate de România din *Politicele* lui H.-R. Patapievici (volumul a avut impact asupră-mi prin scrisorile incisive despre ţara mea şi prin mărturia atingătoare despre noaptea de 21 decembrie 1989, în care protestatarii anticomunişti au fost

maltrataţi şi batjocoriţi de forţele de represiune). Nu statura intelectuală sau culturală a celor pe care i-am pomenit mai sus am împărtăşit-o, ci sensul etic de recuperare a memoriei, pe care îl aveam în comun. Vreau să-l amintesc în mod aparte şi pe istoricul Marius Oprea, unul dintre cei mai curajoşi oameni din România, în demersul său de scotocire a adevărului în cazul istoriei recente. Deocamdată opţiunea mea o constituie modelele etice, şi nu cele culturale. Cultura nu îmi mai foloseşte astăzi ca formare, o respir deja de prea multă vreme, m-am obişnuit cu ea şi nu mai am nicio surpriză, este o piele uzată; apoi mă consider un intelectual solitar, nu rareori incompatibil cu „ismele" la modă lansate pe piaţă. România argotică şi coruptă de azi nu cred că poate fi salvată neapărat prin cultură, ci prin sensuri morale; în ce mă priveşte, nu caut să mai găsesc o estetică românească, ci o etică. Cearta intelectualilor (atunci când are loc aşa ceva) mi se pare desuetă: intelectualii au înţepenit în ideile lor fixe şi în bătăliile lor conceptuale. Mă interesează, în schimb, cruciada interioară a românilor. În caz că ea mai este posibilă şi nu a pierit de tot. Nu ştiu ce va aduce viitorul şi nu pot să profeţesc nimic.

Lucreţia Jurj a fost femeie-partizan timp de patru ani în Munţii Apuseni (1950 – 1954) şi apoi deţinută politică vreme de zece ani (1954 – 1964). Am invitat-o mereu la cursurile mele despre Gulagul românesc, pentru că era nu doar o povestitoare remarcabilă, cu o simplitate delicioasă, dar şi un om generos şi senin, în ciuda suferinţelor prin care trecuse. Pentru studenţii mei (cei care frecventează cursul despre Gulagul românesc) a fost mană cerească un astfel de mărturisitor care nu se manifesta acrit şi aspru ori arţăgos, ci cald şi înţelegător. La ceva vreme după ce am cunoscut-o pe Lucreţia (o numesc astfel, simplu, pe nume, nu din lipsă de respect, ci din tandreţe), am înţeles norocul care mi se ivise în cale, acela de a întâlni o femeie-cruciat. Adevărat, nu era bătăioasă, nu era aspră, nu era o războinică făţişă, dar era în carne şi oase o femeie-cruciat în toată legea. Iar eu căutasem ani la rând o femeie-cruciat, fără să ştiu că aveam să o găsesc în această formulă neobişnuită. Lucreţia Jurj a murit în toamna anului 2004. Ştiam că va muri cândva, pentru că ştiam de boala care o măcina încă de la ieşirea din Gulag. Dar numai după moartea ei am înţeles cât de profund am pierdut-o pe femeia-cruciat. Pentru că, pierzând-o pe ea, am

pierdut martora şi mărturisitoarea cea mai potrivită pentru studenţii mei. Pe cine aş putea să le mai aduc de acum înainte, nu ştiu. Căci niciun alt fost deţinut politic nu are dulceaţa curată a felului de a fi al Lucreţiei şi candoarea ei plină de o seninătate covârşitoare. Odihnească-se sufletul ei în pace! Împreună cu doamna Daniela Ţăranu (fiica profesorului universitar clujean Nicolae Mărgineanu – fost deţinut politic vreme de 16 ani, protectoarea cursului meu despre Gulagul românesc, cea care în fiecare an găseşte sponsori pentru excursia de documentare, cu 50 de studenţi, la închisoarea Gherla şi la Memorialul de la Sighet) o pomenesc adeseori şi chiar o visez.

*

Majoritatea scriitorilor bucureşteni de astăzi (mai bine de 50 dintre ei, vreau să spun) sunt dispreţuitori faţă de scriitorii din provincie. În cel mai bun caz, manifestă indiferenţă. Nu îi interesează provincia decât în măsura în care aceasta ar putea fi un aliat sau, mai bine zis, un vasal al Capitalei (mă refer la domeniul literaturii, după cum am precizat deja). Scriitorii bucureşteni (majoritatea lor, dar nu toţi) manifestă o formă de nesimţire nativă faţă de tot

ce nu ţine de Capitală. Nu reacţionează pozitiv la provincie decât rareori, când este vorba despre un scriitor mult prea bine cotat pentru a fi ignorat sau în cazuri de vogă, snobisme ori amiciţii generaţioniste. Nici scriitorul din provincie nu reprezintă neapărat o mostră de delicateţe. De obicei, el linguşeşte scriitorimea bucureşteană sau o sufocă în petiţii, cerinţe, solicitări, pisălogeli. Apelează la diferite tactici de *captatio benevolentiae*, indiferent dacă acestea funcţionează sau nu. Pentru că, orice s-ar spune, jocurile literare se fac la Bucureşti, oricâte sfori s-ar trage în provincie (şi sfori se trag destule şi acolo). Micile premii din nordul, vestul şi estul ţării nu vor reuşi niciodată să egaleze marile premii sudice din Capitală. În mod ciudat însă, scriitorii bucureşteni nu mai manifestă obişnuitul lor dispreţ faţă de foşti provinciali adoptaţi de Bucureşti şi bucureştenizaţi. Nu există, din punctul acesta de vedere, vreun vizibil complex al bastardului, care să fie pus pe tapet. Faptul este cu atât mai ciudat cu cât respectivii foşti provinciali nu renunţă neapărat la aerul lor pitoresc non-bucureştean, ci în anumite cazuri chiar îl cultivă cu obstinaţie. Nesimţirii native a scriitorului bucureştean îi corespunde astfel linguşeala

scriitorului provincial – dar niciuna, nici cealaltă nu intră în coliziune cu felul de a fi al provincialului bucureştenizat. Doar cel din urmă este acceptat de ambele părţi, întru totul, pentru că este o punte. Din fericire, există destule excepţii care nu intră nici în categoria scriitorului bucureştean dispreţuitor (ori chiar grobian), nici în aceea a scriitorului provincial linguşitor, pisălog şi vasal.

În perioada dintre alegerile parlamentare şi cele prezidenţiale din 2004, studenţii mei (de la Jurnalism şi Litere) mi-au precizat destul de ritos că, în cazul în care nu va fi ales un preşedinte democratic, au de gând să plece definitiv din România, în semn de protest (şi asta nu ca să-i imite pe americanii care au plecat în Canada după realegerea preşedintelui Bush). Ultimatumul lor era radical şi mânios. Nu m-a uimit radicalitatea, dar mi-a atras atenţia mânia lor. Aşa se face că, în decursul celor două săptămâni, am încercat aproape mereu în timpul cursurilor (fie că erau legate de Analiza discursului politic, fie că priveau Teatrul secolului XX) să-i conving să nu plece din ţară, să rămână aici şi chiar să intre în politică, dacă vor să împrospăteze ceva în sărmana România. Cum argumentaţia mea avea nevoie de modele, am început

o dificilă discuţie pe tema modelelor etice în România. Studenţii mei de la Jurnalism au vibrat la această idee, în schimb, cei de la Litere au fost mai sceptici, dovedindu-se sensibili mai degrabă faţă de ideea modelelor culturale. Cu obstinaţie însă, discursul meu a revenit doar la modelele etice. Construcţia mea, în acest sens, s-a întors în timp şi le-a propus modelul etic al luptătorilor anticomunişti din munţii României (în perioada 1945 – 1960, când această luptă de gherilă în miniatură a fost destul de pregnantă). Dacă jurnaliştii în formare au prizat acest model, filologii au strâmbat din nas sau au rămas în expectativă. Numărul partizanilor anticomunişti li se părea a fi ridicol de mic, iar mişcarea lor defensivă (şi nu ofensivă) – lipsită de însemnătate. Luptătorii anticomunişti erau văzuţi de filologi ca nişte utopici nesăbuiţi şi chiar caraghioşi. Recunosc că m-am simţit ofensată de o asemenea percepţie injustă. Am luat atunci argumentaţia de la capăt, pas cu pas, şi am început o construcţie narativă a luptei de gherilă (atât cât a fost ea) a partizanilor anticomunişti români. Prin epicizare, explicaţiile mele au convins ceva mai mult, aşa încât, în finalul discursului meu, filologii au părut să fie mai dornici „să înghită” un asemenea model

etic. Şi atunci unul dintre studenţi mi-a făcut o propunere ciudată: dacă tot ne-aţi convins, până şi pe noi – mi-a spus el, de ce nu încercaţi să scrieţi un roman de popularizare a figurii luptătorului anticomunist, un text construit după reţeta unui bestseller (Umberto Eco adaptat *à la roumaine*), astfel încât un asemenea text să pătrundă în mentalul românesc definitiv şi să ia amploarea unui model etic?

Propunerea făcută mie de unul dintre studenţii de la Litere de a scrie un bestseller despre partizanii români anticomunişti, care luptaseră în munţi în perioada stalinistă, dar şi după, m-a luat prin surprindere. Obsesia de a le oferi modele etice studenţilor mei poate că se întorsese prea mult în timp. Făcusem acest lucru, întrucât doream să le ofer imaginea limpede a unor războinici în carne şi oase, nu a unor samurai simbolici. Era esenţial faptul că în făptura partizanilor anticomunişti din munţi se aflau amestecate nuanţe de samurai, cruciaţi şi asceţi. Aceste trei componente erau cruciale pentru coerenţa unui model etic. Mai exact, pentru impetuozitatea şi consistenţa unui asemenea model. Cum am spus însă, poate că mă întorsesem prea mult în timp. Nu era necesar să ajung până în anii ’50—60, pentru că

aveam la îndemână mina de aur reprezentată de cei care ieşiseră în stradă să protesteze cu mâinile goale împotriva regimului Ceauşescu şi a comunismului, în decembrie 1989. Majoritatea tineri, cu un curaj nebun şi simţământul că nu mai au ce pierde şi că trebuie să facă ceva pentru o schimbare radicală. Or, poate că aş fi putut propune un model etic din fenomenul „Piaţa Universităţii 1990”, în perioada sa de glorie, adică în luna mai 1990, când ironia şi ludicul hâtru au atins apogeul critic la adresa regimului Iliescu. De fapt, dacă mă gândesc bine, conştiinţa mea morală a devenit foarte limpede după ce eu însămi am stat două zile în Piaţa Universităţii şi am văzut ce se întâmpla acolo, am ascultat discursurile, am îngenuncheat în amurg, pentru rugăciunea finală, am cântat şlagărele „golanilor”. Acolo am înţeles consistenţa unui etos creat ca dublu al revoluţiei române. Ca studenţii mei să înţeleagă cât de cât fenomenul „Piaţa Universităţii 1990”, era (este) necesar să le proiectez întotdeauna filmul documentar realizat de Stere Gulea, Vivi Drăgan-Vasile şi Sorin Ilieşiu. Altfel nu înţelegeau mai nimic. În timp ce atunci când începeam să povestesc despre luptătorii anticomunişti, prin epici-zare, efectul era vizibil imediat. Desigur, ştiam că participanţii la

fenomenul „Piaţa Universităţii 1990” erau tot un fel de partizani anticomunişti întârziaţi. Atât doar că nu mai luptau în munţi, nu mai aveau arme, ci ironie şi umor.

Dar nici ironia, nici umorul nu i-au scutit de maltratări, arestări şi batjocură. Poate că povestea fenomenului „Piaţa Universităţii 1990” ar merita şi ea să constituie subiectul unui roman (bestseller!) care să pătrundă în mentalul românesc! Dar cine să se încumete să o scrie?

Proclamaţia de la Timişoara şi legea lustraţiei

La 11 martie 1990 a fost lansată public *Proclamaţia de la Timişoara*, documentul civic şi politic cel mai important din 1990, după epuizarea revoluţiei din decembrie 1989 (eminenţa cenuşie a documentului au fost scriitorul George Şerban şi Societatea „Timişoara”). Întrucât revoluţia fusese confiscată printr-o camuflată lovitură de stat care avusese loc în după-amiaza şi seara zilei de 22 decembrie 1989, *Proclamaţia de la Timişoara* urmărea o întoarcere la originile revoluţiei şi mai ales la sensul ei profund anticomunist. Denigrată de puternicii zilei (Frontul Salvării Naţionale şi echipa condusă de Ion Iliescu) şi răstălmăcită în fel şi chip (printre alte acuze absurde era aceea că documentul solicita… autonomia

Banatului), *Proclamaţia* deranja prin toate cele 13 puncte ale sale, dar mai ales prin punctul 8, care propunea soluţia lustraţiei, pentru concretizarea unei purificări etice (cu miză politică) la nivelul întregii României. Textul *Proclamaţiei* completa, la nivel oficial, pamfletul la adresa celor compromişi în timpul regimului comunist, intitulat *Apel către lichele*, semnat de filosoful Gabriel Liiceanu, care fusese redactat şi prezentat public imediat după revoluţie.

Nu voi reda în detaliu cele 13 puncte ale *Proclamaţiei de la Timişoara*, ci voi spune doar că documentul viza o „deşteptare a României" nu numai din punct de vedere politic, ci şi economic şi mai ales spiritual. Era apoi, nu în ultimul rând, un document împotriva „spălării creierului" care izbutise în România. De aceea, nu a fost de mirare (ci întru totul logic) că *Proclamaţia de la Timişoara* a devenit textul-program al manifestaţiei-maraton din Piaţa Universităţii (22 aprilie – 13 iunie 1990), al cărei scop l-a constituit tocmai crearea unei conştiinţe naţionale în vederea unor alegeri nemanipulate, în care comuniştii (criptosau neocomunişti, cum li se spunea) să nu mai aibă câştig de cauză. Nu în ultimul rând, *Proclamaţia de la Timişoara* avea ca scop manifest

reeuropenizarea României, efort de pionierat remarcabil, aşa cum îl privim astăzi, la 15 ani de la consumarea istoriei, când politicienii autohtoni poartă bătălii de imagine tocmai pentru a demonstra că fiecare dintre ei munceşte din greu pentru integrarea europeană a ţării.

Cum punctul 8 al *Proclamaţiei* a fost mărul discordiei între puternicii zilei şi protestatarii anticomunişti din Piaţa Universităţii, mi se pare firesc să citez partea cea mai consistentă a lui, dar şi punctul 7, pe care îl consider la fel de important (cititorul este rugat să treacă cu vederea patetismul firesc al unui asemenea text încărcat emoţional la momentul respectiv şi, deci, cu riscurile inerente ale unor inexactităţi – vezi ideea de genocid):

7. Timişoara a pornit Revoluţia împotriva întregului regim comunist şi a întregii sale nomenclaturi şi nicidecum pentru a servi ca prilej de ascensiune politică unui grup de disidenţi anti-ceauşişti din interiorul PCR-ului. Prezenţa acestora în fruntea ţării face moartea eroilor de la Timişoara zadarnică. I-am fi acceptat poate în urmă cu zece ani, dacă la Congresul al XII-lea al partidului s-ar fi alăturat lui Constantin Pârvulescu şi ar fi răsturnat

clanul dictatorial. Dar n-au făcut-o, deşi aveau şi prilejul, şi funcţii importante, care le acordau prerogative. Dimpotrivă, unii chiar au ascultat de ordinul dictatorului de a-l huli pe disident. Laşitatea lor din 1979 ne-a costat încă zece ani de dictatură, cei mai grei din toată perioada, plus un genocid dureros.

8. Ca o consecinţă a punctului anterior, propunem ca legea electorală să interzică pentru primele trei legislaturi consecutive dreptul la candidatură, pe orice listă, al foştilor activişti comunişti şi al foştilor ofiţeri de Securitate.

Prezenţa lor în viaţa politică a ţării este principala sursă a tensiunilor şi suspiciunilor care frământă astăzi societatea românească. Până la stabilizarea situaţiei şi reconcilierea naţională, absenţa lor din viaţa publică este absolut necesară. Cerem, de asemenea, ca în legea electorală să se treacă un paragraf special care să interzică foştilor activişti comunişti candidatura la funcţia de preşedinte al ţării. Preşedintele României trebuie să fie unul dintre simbolurile despărţirii noastre de comunism. A fi fost membru de partid nu este o vină. Ştim cu toţii în ce măsură era condiţionată viaţa individului, de la realizarea profesională până la

primirea unei locuinţe, de carnetul roşu şi ce consecinţe grave atrăgea predarea lui. Activiştii au fost însă acei oameni care şi-au abandonat profesiile pentru a sluji partidul comunist şi a beneficia de privilegiile materiale deosebite oferite de acesta. Un om care a făcut o asemenea alegere nu prezintă garanţiile morale pe care trebuie să le ofere un Preşedinte...

Se cuvine precizat că nu doar punctele 7 şi 8, ci întreaga *Proclamaţie* constituie un text foarte lucid din punct de vedere politic, cu scopul de a dejuca tocmai manipularea la ordinea zilei din perioada imediat următoare revoluţiei din decembrie 1989. *Proclamaţia* avea apoi un caracter pragmatic şi limpede (propunea, de pildă, un model după care să se desfăşoare privatizarea).

Coerenţa şi promptitudinea documentului făceau din el un program concret pentru noua societate românească. *Proclamaţia* avea, în mod firesc şi previzibil, şi un caracter justiţiar, însă doar în sens normativ; nu se miza în niciun caz pe „ţapi ispăşitori", ci doar pe un stâlp simbolic al infamiei.

George Şerban (dar şi alţii) introduce o nuanţă esenţială în definiţia *Proclamaţiei de la Timişoara* şi,

implicit, a revoluţiei din decembrie 1989 (atât cât a fost ea), vorbind despre o *revoluţie spirituală ulterioară* (dependentă de revoluţia din stradă din decembrie 1989) care a început în primăvara anului 1990, prin redactarea şi răspândirea *Proclamaţiei*, considerată a fi documentul (întârziat doar temporal) spiritual, moral şi ideologic al revoluţiei din decembrie 1989.

Ce ar mai fi de spus ar fi faptul că variante ale punctului 8 din *Proclamaţia de la Timişoara* au fost aplicate, după căderea comunismului, în ţări precum Cehia ori Polonia, dar nu în România. Pentru pasionaţii de ucronii, *Proclamaţia* este şi astăzi un document ispititor într-un sens anume: ne putem întreba cum ar fi arătat o Românie fără Ion Iliescu în rol de preşedinte, o Românie în care Ion Iliescu ar fi putut candida la preşedinţie sau la o altă funcţie înaltă în stat doar în anul 2000, dacă ar fi fost adoptat punctul 8 al *Proclamaţiei de la Timişoara*?

Golănia după 15 ani

La 22 aprilie 1990, în Piaţa Universităţii din Bucureşti lua naştere un miting-maraton de protest împotriva echipei de neocomunişti care se instalase la putere imediat după revoluţia din decembrie 1989.

Maratonul avea să dureze până în zorii zilei de 13 iunie, când ultimii protestatari au fost evacuaţi în mod violent şi abuziv. Textul care se dovedise a fi Constituţia simbolică a maratonului de protest era *Proclamaţia de la Timişoara*, acesta fiind motivul pentru care în Piaţa Universităţii s-au strigat mai întâi „Proclamaţia de la Timişoara, lege pentru toată ţara!”, „Apel din Timişoara, trezeşte, Doamne, ţara!”, „16 – 22, cine-a tras în noi?”, „Iliescu pentru noi este Ceauşescu II!”, „Ceauşescu, nu fi trist, Iliescu-i comunist!”. Adevărata emanaţie a Revoluţiei – Proclamaţia de la Timişoara!” etc. Aceste sloganuri şi multe altele incriminau lipsa de voinţă a noii Puteri de a descoperi cine a acţionat violent împotriva demonstranţilor din decembrie 1989, lipsa de apetenţă etică a preşedintelui interimar Ion Iliescu, fost aparatcik comunist, şi continuitatea dintre regimurile Ceauşescu şi Iliescu. Dar s-au strigat ardent şi lozinci din decembrie 1989, precum „Libertate, te iubim, ori învingem, ori murim!”, „Nu plecăm acasă, morţii nu ne lasă!”, „Vom muri şi vom fi liberi!”. Refrenul care a făcut carieră în „Piaţa Universităţii 1990” a fost însă altul: „Mai bine haimana decât trădător, / Mai bine golan decât

dictator, / Mai bine huligan decât activist, / Mai bine mort decât comunist!”

Ce se reclama, de fapt, în Piaţa Universităţii? Mai întâi, nevoia de purificare morală a românilor. Dar mai erau clamate şi chestiuni pragmatice precum: asigurarea liberei circulaţii a informaţiilor în mass-media; autorizarea unor posturi independente de radio şi televiziune; încetarea presiunilor asupra mass-media; numirea unui civil ca ministru de Interne; trimiterea în judecată a militarilor din Ministerul de Interne şi din Ministerul Apărării Naţionale care au participat la represiunea din decembrie 1989; adoptarea punctului 8 al *Proclamaţiei de la Timişoara*, adică obstrucţionarea foştilor membri ai nomenclaturii şi foştilor securişti de a accede în straturile Puterii. Manifestaţia-maraton declanşase de fapt o a doua revoluţie, spirituală de data aceasta.

Acuzându-i pe protestatarii din Piaţa Universităţii că ar fi „golani” ori declarând că nu îi consideră reprezentativi pentru poporul român pe cei care au murit, la 21 decembrie 1989, pe baricada de la Universitate, susţinând că manifestanţii din Piaţa Universităţii sunt nişte contrarevoluţionari, Ion Iliescu şi echipa sa instalată la Putere vădeau dorinţa de a-i

prezenta pe manifestanţii anticomunişti drept nişte „bastarzi”, proiectându-i în sfera infracţională. Cu alt prilej, Ion Iliescu avea să declare despre „golani” că stau „ca neghiobii în stradă”, sugerând că ar fi cazul să se încheie cu respectiva „comună primitivă”. Preşedintele era extrem de iritat de contestarea sa morală, iar alergia lui s-a preschimbat treptat în mânie: soluţia găsită de el avea să fie lichidarea „comunei primitive” din Piaţa Universităţii.

Ofensa de „golani” adusă protestatarilor de către Ion Iliescu a fost preschimbată într-o decoraţie de merit – aşa s-a născut *Golănia*, Zona liberă de neocomunism şi Kilometrul Zero, cum a mai fost ea numită. Anvergura Golăniei a depins de mulţimile care s-au adunat în Piaţa Universităţii, mai ales seara (uneori, aproape 100.000 de participanţi), şi de discursurile ţinute de la celebrul Balcon al Universităţii, discursuri aparţinând atât unor personalităţi, cât şi multor anonimi care percepeau zona ca pe o agora ori chiar ca pe un parlament simbolic. Verva Golăniei a fost spectaculoasă, întrucât participanţii făceau parte din diferite generaţii şi aveau varii grade de cultură şi instrucţie. Ceea ce conta însă era comuniunea, iar „Imnul golanilor” era

cât se poate de emblematic în acest sens („Noi de-aicea nu plecăm, nu plecăm acasă, / Până nu vom câştiga libertatea noastră"). Piaţa Universităţii devenise o Zonă ecumenică, o matrice, dar şi un spaţiu boem. Se aflau acolo intelectualitatea de elită, studenţi, elevi, dar şi ţărani, oameni simpli; iar la marginea Zonei – şi o faună interlopă.

Golănia devenise nu în ultimul rând un teatru caricatural la adresa comunismului. Ceea ce se petrecea acolo era un fel de *happening* de tip pamflet, dar şi o fiesta a libertăţii de gândire şi exprimare. Ironia, atmosfera de satiră, hazul, veselia, ghiduşia devin o caracteristică a manifestaţiei din Piaţa Universităţii. În câteva seri, regizorul Nae Caranfil a parodiat, cu ajutorul manifestanţilor, mitinguri electorale ale Frontului Salvării Naţionale sau ale Partidului Comunist Român. Erau vizibile şi debordante umorul şi persiflarea. Acestea făceau din Golănia un adevărat spectacol, iar pe alocuri, chiar o feerie şi o sărbătoare. Spaţiul Piaţa Universităţii devenise un soi de *omphalos* al Bucureştiului şi al României, fiindcă aici era „pământ sfinţit" de morţii din decembrie 1989, cum declara un grevist al foamei. În ciuda ironiei, exista, în acelaşi timp, o formă de

sacru în Piaţa Universităţii: locul era perceput ca spaţiu sacrificial, ca un loc de veghe. Se poate spune, de aceea, că Golănia a concretizat şi un fenomen religios aparte, „eretic" (cum îl percepeau autorităţile), ca altar laic împotriva neocomuniştilor ce se instalaseră la Putere.

Nu în zadar Piaţa Universităţii a fost percepută de intelighenţie ca fiind Zona, o enclavă etică, sugerându-se sacralitatea şi legitimitatea ei morală, în centrul Zonei se afla tocmai clădirea Universităţii, cetate a intelectualităţii, fortăreaţă a studenţilor, a minţilor libere, a creierelor nereeducate. Ideea de fortăreaţă spirituală va fi cea care îi va leza pe poliţişti şi mineri (în 13 – 15 iunie 1990), aceştia intuind gherila studenţilor (şi protestatarilor anticomunişti, în general), nonconformismul gândirii lor, motiv pentru care Universitatea va fi nu doar asediată, ci vandalizată. Mai cu seamă ideea de universitate era cea pe care securiştii şi minerii simţeau nevoia să o pedepsească.

Spiritual vorbind, fenomenul „Piaţa Universităţii 1990" poate fi înţeles şi prin intermediul nonviolenţei şi pasivităţii active; Golănia materializase o experienţă aparte a libertăţii care avea efect transfigurator. În

Zonă coagulase o formă de comuniune specială. Buricul Bucureştiului părea să fie atins de un „har”, de o energie spirituală, în sensul în care fenomenul „Piaţa Universităţii” era, cum am spus deja, o concretizare a unei a doua revoluţii, spirituală. Pătrunderea în spaţiul Kilometrului Zero avea funcţia unui botez simbolic.

Nu ştiu cât din toate aceste explicaţii şi interpretări mai poate fi asumat ori înţeles astăzi de către cei care nu au fost niciodată în „Piaţa Universităţii 1990”, fie pentru că nu au dorit sau nu au putut să se afle acolo (mă refer la cei din provincie), fie fiindcă erau prea tineri (mă gândesc, de pildă, chiar la studenţii mei de la Cluj). De aceea, mi s-ar părea necesară o proiecţie publică a filmului *Piaţa Universităţii*, chiar în spaţiul fostei Golanii, la diferite intervale de timp, în perioada 22 aprilie – 13 iunie 2005. Rămâne de văzut dacă propunerea mea este realizabilă şi mai ales dacă există aplecarea actualelor autorităţi de a o materializa.

Revoluţie, metarevoluţie, pararevoluţie

Nu voi relua aici cei aproape patruzeci de termeni prin care a fost descalificată de către analişti, martori şi mulţi alţi *raisonneur-i* revoluţia din

decembrie 1989, privită din diferite unghiuri care o dezavantajau (am realizat deja un asemenea Tabel Mendeleev în lucrarea mea de istoriografie – *Decembrie 9. Deconstrucţia unei revoluţii*, 2004), ci doar voi reaminti că majoritatea verdictelor pe care le-au primit evenimentele din decembrie 1989 (din perspectiva dezamăgiţilor) au fost peiorative şi ofensatoare faţă de curajul unei minorităţi care, totuşi, ieşise în stradă cu mâinile goale şi protestase (în măsura posibilităţilor şi a contextului) împotriva unui regim abuziv, sangvinar, dictatorial şi lipsit de scrupule. Dacă ar fi fost posibil să avem documentare ample legate de răzvrătiţii timişoreni (şi „comuna" lor insurecţională din 16 – 20 decembrie 1989) sau de „frumoşii nebuni" bucureşteni din Piaţa Universităţii (în 21 decembrie 1989), poate că astăzi cei foarte tineri ar fi înţeles mai bine cum au stat lucrurile, de ce cuvântul *erou* nu este inadecvat, de ce a doua parte a lunii decembrie a fiecărui an are şi o coloratură îndoliată, pe lângă cea firesc sărbătorească. Dar elevii şi poate chiar o parte dintre studenţii de astăzi nu mai ştiu exact ce s-a petrecut în decembrie 1989: acceptă cuvântul *revoluţie* (între ghilimele sau fără ele), acceptă şi ideea unei lovituri de stat ulterioare, văd,

poate, în figura politică a lui Ion Iliescu un uzurpator odios al unei mişcări anticomuniste preluată din mers şi reciclată în altceva, dar nu mai mult de atât. Pentru că lipseşte filmul interior al revoluţiei: protestatarii de odinioară s-au blazat ori au îmbătrânit, plictisindu-se şi ei să tot explice cum s-au petrecut lucrurile atunci. Au rămas să verbalizeze demagogii, profitorii şi speculativii. Şi, poate, cu jumătate de gură, pentru că au devenit mortificaţi şi împietriţi, rudele celor care au pierit atunci şi a căror rană nu are cum să se închidă vreodată.

Amoralul Sergiu Nicolaescu nu a transpus nici el evenimentele de atunci în ceva credibil: filmul său, *15*, este o cacealma şi aduce pe ecran multă impostură; totuşi, voit (lucid) sau nu, filmul blamatului regizor conţine violenţa evenimentelor din decembrie 1989, de care astăzi se face abstracţie. Revoluţia anticomunistă din România a fost extrem de brutală la nivelul felului în care a fost reprimată în prima etapă, când regimul comunist încă nu se prăbuşise; a însemnat carne şi sânge, bucăţi de creier risipite pe asfalt şi pe ziduri, trupuri sfârtecate, trupuri arse la crematoriu… De acest lucru se face abstracţie astăzi, ca şi cum acei morţi schilodiţi, acele trupuri

dezintegrate din pricina violenţei nu ar fi existat, ca şi cum revoluţia şi reprimarea ei ar fi fost abstracte. Ceea ce se înţelege prea puţin astăzi este ideea concretă de *supliciu* şi felul în care el a fost comis în decembrie 1989. Oricât de crudă ar fi o reconstituire istorică a filmului evenimentelor, ceea ce ar trebui să priceapă şi să aprofundeze cei tineri ar fi tocmai mutilările şi martirajul produse atunci. Vătămarea, rănirea, schilodirea trupurilor celor revoltaţi (până la lichidare) – acesta a fost scopul celor care au poruncit reprimarea din decembrie 1989 şi al celor care au şi practicat respectiva reprimare, mai mult sau mai puţin zelos. *Memoria acestui supliciu* este ceea ce ar trebui să ne facă în fiecare decembrie, înainte de sărbătoarea Crăciunului, să ne recuperăm istoria recentă şi să stăruim asupra ei. Nu de simboluri este neapărată nevoie (cei tineri s-au cam săturat de aşa ceva, oricum), ci de o memorie palpabilă a ceea ce s-a petrecut în decembrie 1989. Din păcate, manualele de istorie sunt lacunare din acest punct de vedere, iar cuvântul *revoluţie* nu sensibilizează nici el, ci mai degrabă este receptat ca un clişeu lingvistic specific românesc în postcomunism (dar valabil şi pentru comunism, impus fiind de „limba de lemn”).

Un rol special în sensibilizarea legată de revoluţia din decembrie 1989, după consumarea acesteia şi după o minimă decantare a evenimentelor şi a semnificaţiei lor, l-au avut *Proclamaţia de la Timişoara* şi fenomenul „Piaţa Universităţii 1990”: dar acestea nu au avut ecoul necesar la nivelul conştiinţei colective româneşti, ci, dimpotrivă, atât *Proclamaţia*, cât şi maratonul protestatar din Piaţa Universităţii au fost marginalizate şi minimalizate de majoritatea populaţiei. Iar astăzi recuperarea acestor două momente marcante pentru ideea de revoluţie interioară (care continua revoluţia exterioară din decembrie 1989, revoluţia din stradă) este extrem de dificil de realizat. În ce mă priveşte, m-am bucurat că studenţii mei participanţi la cursul. Analiza discursului politic” au reacţionat pregnant emoţional la filmul *Piaţa Universităţii*, fiind vizibil tulburaţi atunci când l-am proiectat. Iar în anii în care am avut la dispoziţie şi frânturi documentare despre decembrie 1989, interesul a fost la fel de mare. Dar, cu asemenea fărâmături, recuperarea istoriei recente nu se rezolvă decât fragmentar şi incomplet.

Atunci când m-am documentat pentru şi am scris *Decembrie* 9. *Deconstrucţia unei revoluţii*, am fost

frapată de mulţimea şi varietatea maltratărilor la care au fost supuşi arestaţii din 16 – 20 decembrie 1989, la Timişoara, şi din 21 decembrie, la Bucureşti. S-ar putea scrie o carte întreagă pe această temă, întrucât mărturiile sunt abundente şi detaliate în câteva cazuri (dar las în seama unui alt virtual analist să realizeze o astfel de lucrare). Miliţienii, securiştii, anchetatorii (chiar dacă nu toţi) au practicat schingiuiri colerice şi sălbatice, semn că aparatul de represiune din România comunistă nu sublimase deloc violenţa din vremea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej (primul dictator comunist), ci rămăsese fidel aceloraşi metode brutale, staliniste, ale Securităţii. Victimelor li se inculca ideea că vor fi oricum lichidate prin împuşcare şi că maltratarea este doar o fază preliminară. Iar atmosfera verbală era intenţionat vulgară şi grobiană, tocmai pentru a-i intimida şi umili pe protestatarii arestaţi. Multe decese au avut loc în urma acestor schingiuiri, iar cei care le-au comis au rămas anonimi şi nepedepsiţi. Cazurile răniţilor presupuşi a fi în afara oricărui pericol, dar care totuşi au decedat în condiţii neelucidate nici până astăzi, pun pe tapet o altă chestiune: că uciderea din culpă şi moartea erau percepute, în decembrie 1989, ca nişte lucruri

comune, la fel indiferenţa sau pasivitatea în faţa unui individ maltratat care, la o adică, putea fi lăsat să moară, pentru că era nevoie de victime justificative sau, dimpotrivă, pentru că un mort în plus sau în minus oricum nu mai conta. Un analist sau revoluţionar de la Timişoara spunea, într-una din cărţile de mărturie asupra „comunei" insurecţionale din capitala Banatului, că *nu toate victimele revoluţiei din decembrie 1989 au fost şi eroi*. Că au existat destule victime întâmplătoare, care au murit din greşeală, fără să-şi fi asumat un protest ori o reacţie critică la adresa regimului comunist din România. Cu siguranţă, lucrurile au stat şi astfel: dar termenul *erou* nu este valabil doar la nivel de vizibilitate a protestului; există un conţinut etic mult mai profund pe care l-a primit în decembrie 1989. Cei morţi din greşeală sunt ei mai puţin morţi şi mai puţin eroi fiindcă nu au protestat, ci au decedat în urma unui glonte rătăcit? Ar fi cazul, oare, să facem o clasificare a victimelor în *eroi voluntari* şi *eroi involuntari*? Vălmăşagul revoluţiei din decembrie 1989 este dificil de decelat, dar o clasificare a eroilor după astfel de criterii ar risca să fie profund amorală şi să amărască şi mai tare gustul lăsat de uzurparea revoluţiei din

decembrie de către grupuri de putere interesate de reformarea regimului Ceauşescu, şi nu de căderea comunismului.

Ce mai rămâne, deci, în urma revoluţiei din decembrie 1989, dincolo de ea, după ea şi lângă *ea*? Pararevoluţia şi metarevoluţia, cum s-ar spune. Verdicte dure sau formule eliptice ori, dimpotrivă, exaltări edulcorate, mulţi morţi (peste o mie) şi răniţi (peste trei mii), câţiva sinucigaşi de după revoluţie, familii mortificate, morminte fanate sau, dimpotrivă, încă bine îngrijite, fotografii, discursuri politice în preajma Crăciunului, rugăciuni ritualice, lacrimi şi lumânări aprinse oficial sau individual, o memorie înghesuită şi limitată (împestriţată cu boabe de neghină), dar mai cu seamă uitarea ce se aşterne peste orice fel de eveniment istoric atunci când un popor nu are conştiinţa renaşterii salesau când lasă această conştiinţă să se ofilească şi să se stingă. Poate că revoluţia din decembrie 1989 a devenit *orfană*, de fapt.

Moartea unei călugăriţe

Moartea în chinuri a călugăriţei Irina Cornici a suscitat pe bună dreptate tot soiul de reacţii în presă şi o emotivitate aparte la nivelul mentalului colectiv

românesc. Nu doar fiindcă este inimaginabil ca la începutul secolului XXI să avem de-a face cu un asemenea caz: o călugăriţă bolnavă psihic, martirizată chiar de către colegele ei de monahie şi mai ales de către cel care ar fi trebuit să fie duhovnicul ei avizat şi protector în viaţa călugărească. Dar şi fiindcă, aşa cum s-a speculat mai cu seamă la postul Realitatea TV, România nu numai că nu se află încă în Europa, prin anumite tare ale sale, dar se dovedeşte a fi o ţară barbară, primitivă, cu reacţii brutale – o Românie medievală.

Discuţia prilejuită de moartea călugăriţei Irina Cornici trebuie purtată însă nu la nivelul imaginii de sine a românilor şi României (întrucât ar fi exagerat), ci la nivelul a ceea ce este astăzi vocaţionalitatea, dacă se mai poate vorbi despre aşa ceva, dacă termenul mai este adecvat.

Mai este deci vocaţia monahală (ori chiar preoţească) o realitate astăzi? Cazurile descalifi-cante din ultimul timp, într-o scanare destul de in profunzime, totuşi, a peisajului religios românesc, înclină să spună că nu: presa scoate la iveală (chiar dacă exagerează ori malformează, uneori) ipostaze preoţeşti vicioase, fanatisme, anacronisme,

microdictaturi discreţionare, scandaluri legate de homosexualitate etc. Atât uman, cât şi etic, toate acestea sunt sancţionabile; dar ele sunt sancţionabile mai ales la nivel teologic, şi aici intervine discuţia despre vocaţionalitate, în zilele noastre. Este evident că nu se mai poate vorbi în termeni tari, în sens absolut, despre vocaţionalitate, conceptul fiind relativizat. Dar se poate vorbi despre oportunitate şi contextualitate. Tinerii care aleg să devină preoţi sau optează pentru monahie vor fi făcând acest lucru pentru că simt o chemare şi o misie specială (procentul acestor nativi, ca să-i numesc astfel, poate că este de 50, concluzionez eu într-o viziune optimistă); de altă parte însă, mare parte dintre ei optează pentru preoţie şi monahism din oportunitate şi întrucât contextul le permite aşa ceva – s-ar putea vorbi inclusiv de o formă de mercenariat în opţiunea lor. Multe mănăstiri de maici, de pildă, sunt populate cu fete tinere, sărace, orfane, pentru care mănăstirea a fost singura posibilitate de a avea hrană şi un acoperiş deasupra capului. În anumite cazuri, voinţa joacă un rol esenţial: preoţia (mai puţin decât monahismul) este astăzi, în România, şi o chestiune de imagine şi putere, având în vedere că poporul român,

chestionat adeseori în sondaje, îşi declara cu obstinaţie şi majoritar încrederea în Biserică, mai exact în Biserica Naţională, cum este numită Biserica Ortodoxă. De aceea, se poate spune mai degrabă că şirul unor împrejurări şi oportunităţi ori contexte face ca mulţi tineri să opteze pentru preoţie şi monahism, nefiind vorba de vocaţia lor, ci de voinţa lor sau de călăuzirea lor de către rude, situaţia financiară, economică, socială etc. Mizeria, nu în ultimul rând, poate împinge la astfel de opţiuni (mai ales în cazul monahismului). Apoi, oportunismul, mercenariatul etc.

De la căderea comunismului au existat dezamăgiri prilejuite nu doar de mărunţii slujbaşi ai credinţei, ci şi de ierarhii lor. Patriarhul României a fost contestat vehement imediat după prăbuşirea regimului Ceauşescu, motiv pentru care s-a şi retras o vreme, dar apoi a revenit fără sfială în fruntea Bisericii Ortodoxe, fiind creditat de subordonaţii săi. Nu a fost prezentată nicio scuză legată de prestaţia lamentabilă a patriarhului în vremea regimului Ceauşescu (mai ales în ultima parte a respectivului regim), când bisericile erau demolate cu asupra de măsură, fără ca ierarhii să se opună şi să protesteze. Colaborarea lor cu regimul Ceauşescu a discreditat

moral Biserica Ortodoxă; dar această stare de fapt este uitată astăzi. Tot imediat după prăbuşirea comunismului, un foarte cult, de altfel, şi rafinat mitropolit a declarat că nu a avut vocaţia martiriului astfel încât să se opună regimului comunist. Afirmaţia sa incendiară a provocat stupefacţie şi repulsie. Reamintesc, apoi, prestaţia ridicolă şi grotescă a preotului Simion Tatu, în timpul primului regim Iliescu, în cadrul Parlamentului României: tocmai din cauza caraghioslâcului său redundant, acesta a fost unul din caii de bătaie ai revistei *Academia Caţavencu*. Acestea sunt doar câteva pilde prin care Biserica Ortodoxă s-a descalificat: nu în zadar, Mircea Dinescu pamfleta hâtru, în revista sus-amintită, pe tema „îngerilor sleiţi ai Patriarhiei" şi „varie-teurilor popeşti".

Istoria călugăriţei Irina Cornici şi martiriul ei provocat de un monah şi alte patru măicuţe şochează şi pentru că problematizează chestiunea credinţei; desigur, în mod previzibil, preoţii au ţinut să se delimiteze de statutul monahal al lui Daniel Corogeanu, ba chiar au făcut o diferenţă structurală între calitatea de preot şi aceea de monah. Dar aceste distincţii nu au înlăturat norul de îndoieli ori

indignarea produse de ceea ce s-a întâmplat la schitul din Tanacu. Firește însă că nu ortodoxia trebuie să plătească pentru cazurile reprobabile puse pe tapet în ultimul timp. Dar din ceea ce s-a întâmplat în cazul călugăriţei Irina Cornici şi al preotului Daniel Corogeanu reiese cât se poate de clar că nu prin vocaţie au ajuns cei doi la monahism. Mai exact, că niciunul dintre ei nu avea chemare spre aşa ceva: în primul caz, întrucât Irina Cornici era bolnavă psihic, iar în al doilea caz, întrucât nu fanatismul discreţionar (proiectat fantasmatic în abilităţi presupuse a fi exorcistă) este cel care clădeşte statura şi structura unui călugăr. Ci cu totul altceva. Desigur, fiind victima acestui martiriu repugnant la început de secol XXI, Irina Cornici nu are nicio culpă legată de absenţa vocaţiei sale pentru monahism. Dar ierarhii care l-au creditat pe Daniel Corogeanu şi i-au îngăduit să oficieze ca monah se află în culpă. Şi în culpă morală, şi în culpă metafizică: întrucât presupusul slujbaş al lui Dumnezeu s-a dovedit a fi un torţionar (oricât de greu ar părea acest cuvânt, el reflectă exact ceea ce s-a întâmplat) şi un psihopat. Şi mai incredibilă este inocenţa pe care o afişează Daniel Corogeanu: fanatismul său este cu atât mai periculos cu cât are

capacitatea de a hipnotiza masele (şi măicuţele din mănăstire) asemenea unui mic şi întârziat Rasputin à la *roumaine*.

Certuri popeşti la nivel înalt

Discordia de la sfârşitul anului 2005 şi începutul anului 2006 legată de păstrarea Mitropoliei Ardealului la Sibiu sau mutarea ei la Cluj a scorojit şi otrăvit imaginea Bisericii Ortodoxe Române, considerată, imediat după căderea regimului Ceauşescu, dar şi în anii următori, a fi un factor de stabilitate şi încredere în România post-comunistă, alături de instituţia Armatei. BOR a avut în postcomunismul românesc o imagine prosperă şi creditabilă, deşi figura patriarhului Teoctist fusese invalidată, blamată şi veştejită efemer din pricina compromisurilor făcute în timpul regimului ceauşist.

Nu intru în amănuntele motivaţiilor legate de mutarea Mitropoliei Ardealului la Cluj sau de conservarea acesteia la Sibiu, întrucât fiecare dintre părţi şi-a argumentat poziţia. Dar discordia respectivă a arătat că BOR este o instituţie la fel de minată de orgolii, rivalităţi şi intrigi precum orice altă instituţie românească. Discordia a indicat că ierarhii ortodocşi sunt şi ei oameni supuşi greşelilor, cu defecte,

slăbiciuni, ambiguităţi, poate chiar ipocrizii – fapt nu neapărat inedit şi ieşit din comun pentru carnavalul decăzut al României (fie ea comunistă sau postcomunistă).

Tensionaţi din pricina imaginii şifonate a BOR, ierarhii au mizat cu chiu, cu vai pe un armistiţiu: se cuvine subliniat însă că nu eventuala nemulţumire ori dezamăgire a credincioşilor a catalizat armistiţiul cu pricina, ci tocmai dorinţa de a sublima imaginea ofilită şi coclită a instituţiei Bisericii, în urma scandalului declanşat, îmi închipui ce pamflet anticlerical virulent ar fi scris publicistul Arghezi (combativ excesiv şi teribil de insolent în primii săi ani de gazetărie, marcaţi de critica exaltată a instituţiei Bisericii Ortodoxe) dacă ar fi avut prilejul să asiste la actuala „dihonie” de ambiţii şi orgolii din BOR. Ar fi suduit cu asupra de măsură!

Pentru liniştirea opiniei publice şi conservarea cosmetizată a deplinei înţelegeri în cadrul BOR, a fost împăcată capra cu varza. Schisma a fost calmată şi diluată, chiar dacă Mitropolia Ardealului s-a împărţit în două: vom afla, poate, în anii ce vin că românii au acum o Mitropolie a Ardealului de Nord şi o alta a Ardealului de Sud, cine ştie! Drept pentru care orice

spectator coleric al actualelor certuri popeşti la nivel înalt ar putea rosti un cât se poate de adecvat „ptiu!”. La credincioşi nu prea s-au gândit ierarhii cu pricina. A contat doar imaginea BOR şi managerierea acesteia într-o situaţie de criză. Sibiul va coopera cu urbea de pe Someş şi invers, întru buna, harnica imagine a BOR. Ce ascunde această imagine recondiţionată rămâne de văzut: un vulcan aparent stins, nisipuri mişcătoare sau măcar un tsunami *à la roumaine*. Au fost şi circ, şi patetism, a existat şi ridicol ori desuetudine în cearta ierarhilor şi a susţinătorilor lor. Aşa că, orice s-ar spune, BOR este într-adevăr specific românească. Aceasta în timp ce, cu oarecare vreme în urmă, piesa de teatru *Evanghelista* de Alina Mungiu-Pippidi stârnise proteste, inflamări, acuze de… blasfemie (acelaşi lucru se petrecuse şi în 1992, la ieşirea în lume a textului respectiv). Apoi, înainte de scandalul *Evangheliştilor*, o călugăriţă fusese schingiuită într-o mănăstire pur românească şi ortodoxă, sub pretextul exorcizării, între cele trei evenimente trebuie că şi-a băgat dracul coada, ar spune Arghezi.

De 4 x „eseu”.

Ceauşescu, Iliescu, Constantinescu, Băsescu

M-am născut pe ultima sută de metri a regimului Gheorghiu-Dej şi mi-am trăit viaţa conştientă de până acum sub patru regimuri tutelate de preşedinţi al căror nume se termină în „eseu”. Să fie o onomastică specifică României? M-am întrebat retoric la un moment dat. Să fi avut România vocaţia în „eseu” pentru cei patru preşedinţi? (Cititorul trebuie să fie prevenit ironic că în acest text nu va fi vorba şi despre Andreea Esca, adică nu voi trata şi femininul lui „eseu”.) De ce preşedinţii de după Gheorghiu-Dej nu au avut un nume care să se fi terminat în „viei” sau „anu”, terminaţii întâlnite în limba română la fel de frecvent ca şi „eseu”?

Ceauşescu, Iliescu, Constantinescu, Băsescu îi leagă ceva pe aceşti patru preşedinţi ai României? Temperamental, sunt diferiţi, la fel ca instinct şi prestaţie politice; dar ceva îi leagă totuşi decisiv: formarea şi maturizarea lor în cadrul comunismului. Acesta este motivul pentru care îi pun împreună şi acesta este lucrul pe care cei patru îl împărtăşesc, chiar dacă nu doresc. Dacă, într-un viitor nebulos, vom avea în sfârşit şi un preşedinte care să nu se fi format în comunism, atunci şirul celor patru va fi în sfârşit mai clar delimitat. Portretul succint pe care li-l

voi face în cele ce urmează nu se doreşte a fi un pamflet, ci o privire de insectar; ca entomolog simbolic (adică analist al mentalităţilor), îmi îngădui acest fapt, încercând astfel să prind în insectar şi o istorie a României, prin prisma celor patru preşedinţi, din 1965 până în 2005.

Pe fondul sfârşitului de regim Gheorghiu-Dej, Nicolae Ceauşescu părea să fie un urmaş promiţător, chiar dacă existau şi alte nume puse în joc. Că a fost vorba de manevre de culise (viitorul dictator fiind sprijinit de câţiva aparatciki amăgiţi de antisovietismul său) sau de un mini-puci camuflat pe care el însuşi l-a organizat spre a prelua puterea – cercetătorii biografiei sale politice au speculat în fel şi chip ambele variante. În orice caz, momentul său de glorie l-a constituit micul sau marele gest de neaservire faţă de URSS, în 1968; dar gloria sa era găunoasă, de fapt – viclenia ţărănească a lui Ceauşescu l-a făcut să ştie cum să atragă atenţia străinătăţii asupra lui, în timp ce, după paravan, îşi pregătea cultul personalităţii. Rudimentar, grandoman, avid de putere, narcisiac şi, de la un punct, autist în a nu mai pricepe nimic din ţara al cărei lider era, Ceauşescu a sfârşit prin a fi împuşcat

după un proces-mascaradă, neostalinist, pe măsura neostalinismului său de dictator. Nu înseamnă că a fost corect ca lucrurile să ia această turnură, ci doar că Ceauşescu a fost lichidat exact în formula pe care, în libertate, o tutela el însuşi. Ca dictator, fusese lipsit de scrupule, tribal, maladiv de ambiţios; a fost demonizat de mentalul colectiv şi comparat cu tot soiul de alte figuri sângeroase din istoria omenirii. Or, nu era nevoie de aşa ceva, întrucât prestaţia lui fusese îndeajuns de sumbră şi violentă, din pricina caracterului său sangvinar şi primitiv.

În ce-l priveşte pe Ion Iliescu, numele acestuia, ca posibil urmaş progorbaciovist al lui Ceauşescu, a început să circule de prin 1987: Iliescu era proiectat ca fiind comunistul progresist, anti-stalinist (dar leninist); el ar fi fost adecvat, probabil, într-o Românie perestroikistă, dar nu în România anticomunistă din şi de după decembrie 1989. Constanţa regimului tutelat de Ion Iliescu a fost *nemernicia*: Iliescu a moştenit de la Ceauşescu aviditatea de putere şi a făcut tot ce i-a stat în putere ca să suprime vocile disidente sau opozante din presupusul postcomunism românesc. Lecţia sa absolută de execuţie publică a opozanţilor o reprezintă perioada

13 – 15 iunie 1990, pentru care Iliescu ar trebui nu doar blamat, ci adus în faţa justiţiei şi pedepsit măcar simbolic, dacă altfel nu este posibil (din pricina invocatei sale senectuţi şi a stării de sănătate). Meritul său în decembrie 1989 nu este real, ci confecţionat: Ion Iliescu a fost propulsat de diferite grupuri de interese ca să preia puterea şi a făcut-o ca atare, cu abilitate, profitând de tumultul şi anarhia evenimentelor. În momentul respectiv, nemernicia sa nu a fost vizibilă, dar ea a devenit frapantă la începutul anului 1990, când nu a mai fost nicio îndoială că Ion Iliescu nu este preşedintele luminat de care avea nevoie România. Ambiţios, camele-onic, ipocrit, rigid şi cu discurs anchilozat în clişee, Ion Iliescu nu avea cum să fie preşedintele potrivit pentru noua Românie postcomunistă. Era un om politic al vechiului regim, care încerca să se adapteze şi nu reuşeamotiv pentru care reacţiona coleric atunci când era contestat. Dar mai ales era un personaj politic profund legat de URSS – or, românii tocmai de sovietici şi de invaziile lor voiau să se despartă pentru totdeauna.

De la Iliescu la Emil Constantinescu, trecerea se face printr-o cacofonie intenţionată care există şi în

subtitlul acestui text. Constanţa regimului Constantinescu a fost mediocritatea. Emil Constantinescu a avut, în 1996, o campanie prezidenţială destul de competitivă şi a fost creditat ca atare de populaţie, dar prestaţia sa ulterioară, ca preşedinte, a fost palidă şi pasivă. Nu a făcut, de pildă, nimic pentru inculparea vinovaţilor în cazul mineriadei din iunie 1990, din pricina coaliţiei politice în care era angrenat, în perioada 1996 – 2000, şi Petre Roman (unul dintre cei vizaţi, ca eminenţă cenuşie, în iunie 1990). Spre deosebire de ceilalţi doi preşedinţi dinaintea sa, al căror nume se termină în „eseu”, Constantinescu nu a fost incorect şi nici grandoman. I-a lipsit şi ambiţia care, în acest caz, ar fi prins, poate, bine. Nu a dorit puterea cu orice preţ şi, din pricina aceasta, a şi pierdut-o, fiind catalogat ca laş şi caraghios atunci când s-a retras din cursa pentru prezidenţiale în 2000. Calitatea sa principală a fost decenţa, dar ea nu i-a folosit la nimic. Pentru că gustul lăsat în continuare de regimul său este, cum spuneam, acela al unei mediocrităţi păstoase.

Şi iată-l acum pe Traian Băsescu, un preşedinte căruia îi place să fie şi să pozeze în viril politic. Voluntarist, ambiţios, populist – dar şi gafeur

(„poznaş” ar suna prea idilic). Nărăvaş, adică având o personalitate accentuată. Ignorant în multe privinţe. Lipsit adeseori de maniere. Băsescu vrea să fie viu şi activ, nu pasiv şi mortificat. S-ar putea spune chiar că ar cocheta cu o alură *macho* din punct de vedere politic, afişând o masculinitate care să dea încredere

„Boborului” (preşedintele Băsescu nu este misogin – dimpotrivă, chiar are predilecţie pentru figuri feminine riscante, pe post de „top model” la nivel de reprezentanţă publică). Poreclit „CIA-istul”, îi convine probabil această poreclă, întrucât îl opune „kaghebistului” (cum fusese poreclit, la rândul său, Ion Iliescu), vizând o cu totul altă axă politică decât cea preferată de primul preşedinte postcomunist al României. Traian Băsescu nu este Havel cel atât de râvnit de români prin 1990, dar nici nu vrea să fie aşa ceva. Nu este niciun individ care să nu fi avut de-a face cu regimul comunist; nu a fost nici disident, nici opozant. Poreclit şi „Vaporeanul”, lui Traian Băsescu îi convine şi această poreclă, întrucât îl face să-şi intre în pielea de fost căpitan de navă; iar fostul său marinărit îi consolidează tocmai virilitatea politică la care ţine atât de mult. Nu reneagă prestaţia sa în Guvernul Roman (din cadrul primului regim Iliescu),

ci o consideră începutul adecvat al carierei sale politice. Lucrul acesta nu deranjează neapărat, întrucât îl face să apară ca un om politic decis şi fără ezitări. Actualul preşedinte (care se descurcă bine, pare-se, mai ales în situaţii de criză) este excesiv voluntarist şi obstinat să considere că este singura persoană care înţelege perfect cum stau lucrurile în România. Opinia publică şi societatea civilă îl interesează doar din când în când.

Traian Băsescu nu este perfect şi nici nu poate fi aşa. El este, categoric, un preşedinte mai bun decât toţi predecesorii săi în „eseu”, dar acest lucru nu este de ajuns. Riscurile prestaţiei sale sunt, întâi de toate, predilecţia pentru un mahalagism cu turnură populistă, iar apoi un soi de narcisism catalizat de un voluntarism exagerat, care îl face să nu mai ţină cont de opinia celor din jur. Traian Băsescu ar trebui să înţeleagă că el nu este România decât într-o funcţie specifică pentru care a fost ales să-şi reprezinte ţara, iar în această funcţie riscă să-şi depăşească atribuţiile. De luciditatea sa de a şti cum să procedeze mai departe depinde, cu siguranţă, mare parte din viitorul României.

Mere ale discordiei, metafore, simboluri

Nu ştiu cum procedează alte filiale ale Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici din România, dar la Cluj a început strângerea de semnături pentru „Procesul comunismului”. Eu însămi, în calitate de dascăl având un curs despre Gulagul românesc, am fost contactată în acest sens, aşa încât le-am solicitat studenţilor mei semnături (acelora dintre ei care erau interesaţi de subiect şi care şi-au manifestat dorinţa de a se implica); dar trebuie să mărturisesc că am recepţionat oarecare temeri din partea lor, din pricina ambiguităţii formulării în cazul condamnării comunismului, întrucât aproape toţi m-au întrebat ce înseamnă *exact*, *raţional*, *logic*, un „Proces al comunismului”: inculparea unor indivizi care au fost membri ai aparatului de represiune în România comunistă? Un proces la tribunal, ca la carte, la adresa ideologiei comuniste (cam romantic ori chiar patetic, au comentat studenţii mei)? Este vorba despre un gest simbolic de condamnare a comunismului, întru purificarea morală a românilor şi regăsirea unui *ethos* al acestora? Este doar o metaforă obsedantă sau pur şi simplu o obsesie a foştilor deţinuţi politici? Răspunsul care i-a convins a fost acela că, datorită obţinerii semnăturilor respective, actualul preşedinte

al ţării, Traian Băsescu, va fi obligat din punct de vedere moral să numească o Comisie naţională şi ştiinţifică de investigaţie asupra perioadei comuniste, asupra violenţelor şi ororilor făptuite în mod programatic, în numele extremei stângi. Acesta a fost singurul argument care i-a lămurit pe studenţii mei; unii dintre ei au ironizat formula (nu foarte inspirată) „Proces al comunismului", care le suna tot a „limbă de lemn", chiar dacă antitotalitară. Nu este nevoie de metafore, ci de lucruri exacte, ca să înţeleagă toată lumea despre ce este vorbacam aşa suna reproşul lor. Dacă noi nu înţelegem, atunci cum să priceapă oamenii simpli? Dacă manualele şcolare ar reflecta adecvat şi amplu perioada comunistă (cu toate viciile ei), nu ar mai fi nevoie de atâta agitaţie pentru a condamna un *ism* care şi-a dovedit din plin brutalitatea şi impostura – acesta a fost un alt comentariu al studenţilor mei. Oare un „Proces al comunismului" nu este doar o chestiune retorică? – m-au întrebat unii dintre ei. Cum spuneam deja, studenţii au fost convinşi doar de ideea de comisie alcătuită din istorici şi politologi care să întocmească un raport ştiinţific asupra perioadei comuniste (fără falsificări, eufemisme, *parti-pris-mi*). Majoritatea lor

au vizitat deja de mai multe ori *Memorialul Victimelor Comunismului* de la Sighet, în excursiile documentare pe care le-am făcut în ultimii ani.

Ion Iliescu nu a condamnat comunismul, întrucât a continuat să-l reprezinte ilustrativ în aşa-numitul proaspăt postcomunism românesc. Emil Constantinescu a avut o poziţie neutră ori mai degrabă pasivă: condamnarea comunismului nu a fost pentru el o prioritate, cum de altfel nu este nici pentru Traian Băsescu. Actualul preşedinte nu este însă indiferent la chestiunea cu pricina, ci manifestă chiar un fel de iritare. Desigur, are alte treburi mai importante de lămurit, dar o minimă implicare în sancţionarea comunismului, moral vorbind, de la nivelul celei mai înalte funcţii în stat, nu i-ar prisosi ca imagine, ci l-ar propulsa, cred, şi mai tare. Fie preşedintele Băsescu nu ştie acest lucru, fie nu mizează pe un câştig de imagine în cazul în care ar sancţiona, chiar şi numai simbolic sau metaforic, comunismul. Lacrimile sale în legătură cu Holocaustul dovedesc însă fie că preşedintele Băsescu nu este insensibil la suferinţă şi oroare (şi la memorie, implicit), fie că ştie să fie un actor aplicat doar în cadrul a ceea ce consideră că ar putea să-i avantajeze

imaginea în străinătate. Or, condamnarea comunismului românesc ar fi strict o chestiune naţională, nu una internaţională: câştigul ar fi minim la nivel mediatic internaţional, şi atunci de ce să se implice domnul Băsescu într-o chestiune care nu i-ar asigura un succes garantat mondial, sută la sută? Regret ignoranţa sa şi lipsa de apetit etic, întrucât am considerat că Traian Băsescu va fi un preşedinte mai potrivit pentru România decât predecesorii săi.

Ceea ce nu întrezăreşte nicicum preşedintele Băsescu este tocmai ideea de revoluţie interioară care ar fi trebuit să fie iniţiată după prăbuşirea regimului Ceauşescu şi a comunismului în România. Această revoluţie interioară (cu scopul purificării morale a românilor) a fost iniţiată prin *Proclamaţia de la Timişoara*, în martie 1990, şi continuată pasional de fenomenul „Piaţa Universităţii 1990”. Intelectuali de elită au vorbit atunci despre revoluţia interioară care să dubleze revoluţia (exterioară) din decembrie 1989, tocmai în scopul regăsirii memoriei bune a românilor. Era nevoie de o purificare la nivelul întregii naţii. Lucrurile acestea au fost însă fie uitate din comoditate, laşitate, impostură, fie refulate. Anemicul regim Constantinescu nu a rezolvat chestiunea, ci a

lăsat-o la voia întâmplării, în derivă. CNSAS nu a rezolvat nici el problema (şi nici nu avea cum să o soluţioneze în totalitate). Impetuosul Traian Băsescu, atât de vivace în competiţia pentru prezidenţiale, promitea o schimbare etică. Iată însă că aceasta nu s-a produs deocamdată şi nu ştiu ce şanse reale are să se producă. Este vorba, repet, de poziţia preşedintelui ţării, adică a celui mai important om în stat. Nu de poziţia Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici din România sau a Academiei Civice sau a altor organizaţii care solicită de mai bine de un deceniu o condamnare oficială (prezidenţială, guvernamentală, parlamentară mai exact) a comunismului. Intrarea în Europa, pentru România, ar trebui să însemne şi o condamnare oficială a comunismului, măcar pentru faptul că acest gest oficial a fost realizat simbolic în fostele ţări comuniste care astăzi fac parte din Comunitatea Europeană. Probabil că preşedintele Băsescu ignoră acest lucru sau i se pare a fi neimportant în economia gesturilor sale de preşedinte al României.

Domnul Băsescu ar mai trebui să aibă în vedere şi altceva: cu cât ezită sau refuză să condamne comunismul, cu atât foşti membri ai aparatului de represiune din România comunistă ies la iveală, în

mass-media şi nu numai, cu o insolenţă sfidătoare, simţindu-se protejaţi de absenţa unei reacţii etice la nivel de instituţie oficială, astăzi, în România. Dau aici doar cazul generalului Pleşiţă, dar mai sunt destule altele. La fel s-a întâmplat cu Alexandru Drăghici şi cu Alexandru Nicolski, doi capi ai represiunii de tip comunist care, menajaţi în timpul primului regim Iliescu, au reuşit să se sustragă justiţiei.

Şi aici apare o altă chestiune: este posibilă iertarea călăilor? Nu ştiu ce ar putea răspunde exact societatea civilă de astăzi din România (deşi s-au dat destule răspunsuri în acest sens), studenţii mei sau chiar preşedintele Băsescu. Referindu-se la călăii din regimurile totalitare, Hannah Arendt afirma, în *Originile totalitarismului*:

Există crime pe care oamenii nu le pot pedepsi şi nici ierta. Când imposibilul a fost făcut posibil, el a devenit răul absolut, nepedepsibil tot pe atât pe cât de neiertat.

Foştii deţinuţi politici din România comunistă consideră că este posibilă iertarea, însă doar dacă vinovatul se căieşte; dar nu este posibilă uitarea. Analistul Horia-Roman Patapievici este chiar mai radical în unul dintre textele sale în care decriptează

acelaşi lucru: „Victima nu are dreptul de a practica angelismul faţă de călău”. Cred însă că poziţia cel mai adecvat formulată poate fi găsită într-un text semnat de Ion D. Sârbu, fost deţinut politic şi autorul romanului *Adio, Europa*!:

Cred în iertarea păcătosului. Cu condiţia să se căiască. Nu cer tăierea capetelor celor care au încălcat norma de drept şi norma morală, dar pretind să fie afişată pe ziduri crima lor şi urlată la toate megafoanele. Ca să nu se mai repete.

Sau Monica Lovinescu, într-un episod al serialului *Memorialul Durerii*: „Sunt pentru iertare, dar ca să iertăm trebuie să ştim *pe cine* iertăm”, întrucât tocmai necăinţa călăilor este unul dintre motivele pentru care condamnarea comunismului devine o chestiune de etică la nivel naţional. Preşedintele Traian Băsescu ar trebui să iasă din iritarea sau, poate, din ataraxia sa şi să se implice în sancţionarea oficială a comunismului. Dar, firește, acest lucru depinde numai şi numai de conştiinţa sa. Un început potrivit ar fi să viziteze *Memorialul Victimelor Comunismului* de la Sighet, singurul muzeu de acest tip care există actualmente în România şi care concentrează întreg Gulagul românesc, pe etape

ale represiunii şi zone, sintetizând suferinţa românilor (dar şi rezistenţa lor, atunci când a existat) în timpul regimului comunist.

Ce ştie şi ce nu ştie preşedintele Băsescu despre Gulagul românesc

Traian Băsescu este un preşedinte voluntarist şi cu morgă virilă politic: are chiar un *killer instinct* în a demonstra că este un preşedinte viabil pentru România. Se comportă adeseori dur sau, dimpotrivă, prea glumeţ, evită capcanele ziariştilor sau le expediază cu destulă insolenţă. În amplul interviu dintr-un număr al revistei 22 din vara anului 2005, pe care i l-a luat Rodica Palade, Traian Băsescu răspunde parţial iritat la chestiunea Gulagului românesc. Preşedintele Băsescu nu a fost niciodată să viziteze Memorialul de la Sighet. Or, el ar trebui să facă acest gest întrucât a promis să facă mai mult decât predecesorii săi pentru poporul român, atât la nivel politic şi economic, cât şi la nivel etic. Ar fi suficient să viziteze doar holul cu hărţi din Memorialul de la Sighet (aici se găsesc harta penitenciarelor, a lagărelor de muncă forţată, a gropilor comune şi locurilor de execuţie, harta centrelor de deportare, harta locurilor de anchetă şi harta azilurilor

psihiatrice cu caracter politic) pentru a se convinge de existenţa Gulagului românesc.

În cele ce urmează nu voi demola însă răspunsurile lui Traian Băsescu la întrebările Rodicăi Palade, ci voi prelua ceea ce au ele constructiv, totuşi, în ciuda alergiei pe care preşedintele în exerciţiu al României o manifestă faţă de chestiunea represiunii comuniste din perioada 1944 – 1989 şi faţă de o posibilă condamnare oficială a acesteia. Prima sugestie făcută de domnul Băsescu este aceea că, pentru a fi recunoscut în mod public de actuala preşedinţie, Gulagul românesc are nevoie de credibilitate *ştiinţifică*, după modelul în care a fost recunoscut *ştiinţific* Holocaustul. Mai exact, preşedintele Băsescu reclamă o Comisie „cu un înalt nivel profesional", care să certifice şi să cuantifice victimele Gulagului românesc. Când Rodica Ralade menţionează ca probă celebra *Carte Neagră a Comunismului*, domnul Băsescu răspunde sec că o are în bibliotecă (dar se deduce că nu a citit-o, totuşi). În faţa recentei lucrări *ştiinţifice* a lui Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate*, preşedintele Băsescu nu reacţionează nici de data aceasta empatic, afirmând că este o carte... subiectivă! Eroarea

domnului Băsescu provine în ambele cazuri din ignoranţă: preşedintele nu ştie, probabil, că atât Stephane Courtois (coordonatorul *Cărţii Negre a Comunismului*), cât şi Vladimir Tismăneanu sunt cercetători recunoscuţi de comunitatea ştiinţifică internaţională, aşa încât ei trebuie percepuţi tocmai în calitatea lor de experţi în domeniu. Preşedintele Băsescu admite că este receptiv şi permeabil doar în faţa unei Comisii avizate ştiinţific, care să constate crimele comunismului românesc, comisie care ar putea fi pusă sub egida actualei Preşedinţii, singura aptă să liberalizeze Arhivele, punându-le la dispoziţia membrilor Comisiei (trebuie precizat acest lucru). Ceea ce nu ştie domnul Băsescu este că această posibilă Comisie există deja virtual: din ea ar putea face parte personalităţi din străinătate specializate pe trecutul recent al ţării noastre, istorici români creditaţi ştiinţific şi, nu în ultimul rând, foşti deţinuţi politici care au o bună monitorizare a hărţii Gulagului românesc. Academia Civică (realizatoarea Memorialului de la Sighet şi responsabilă de editarea *Ana*lelor *Sighet*) ar putea furniza şi ea cercetători în domeniu care să centralizeze documentele respectivei Comisii şi să concretizeze secretariatul unui Raport de

amploare în legătură cu represiunea din România în perioada 1944 – 1989.

Traian Băsescu admite pe bună dreptate că nu poate judeca decât superficial represiunea comunistă: cu alte cuvinte, recunoaşte că nu este un expert şi că persoane mai abilitate ar putea face acest lucru. El afirmă totuşi că este în măsură să crediteze existenţa unor orori ale comunismului în România, dar catalogheză textele scrise despre Gulagul românesc a fi *strict* literatură. Este limpede că domnul Băsescu face confuzie între memorialistica de detenţie (scrisă de foşti deţinuţi politici) şi studiile de istorie scrise *ştiinţific* despre Gulag; mai exact, că nu cunoaşte şi nu a auzit decât despre memorialistica de detenţie. Pentru a-l iniţia pe actualul preşedinte al României, menţionez o listă succintă cu cei mai importanţi *istorici* (şi nu scriitori) care au publicat cărţi *ştiinţifice* şi studii despre represiunea comunistă şi despre Gulag: Stephane Courtois, Dennis Deletant, Dorin Dobrincu, Vlad Georgescu, Ghiţă Ionescu, Cicerone Ioniţoiu, Reuben K. Markham, Marius Oprea, Şerban Papacostea, Doru Radosav, Vladimir Tismăneanu, Al. Zub, Stejărel Olaru, Cristian Vasile şi alţii. Nu este necesar ca domnul Băsescu să citească lucrările

ştiinţifice ale istoricilor menţionaţi, dar este bine să ştie că ele există şi că posibila Comisie de cercetare a represiunii comuniste şi a Gulagului românesc (care să întocmească un Raport *ştiinţific* documentat) este gata să funcţioneze, avându-i în componenţă pe majoritatea celor propuşi mai sus.

Fostul preşedinte Iliescu a înfiinţat o Comisie de Cercetare a Holocaustului în România. Nu îi rămâne preşedintelui Băsescu decât să înfiinţeze, la rândul său, o Comisie de Cercetare a

Gulagului românesc (şi aceasta nu pentru a avea o reacţie paralelă sau în oglindă faţă de iniţiativa lui Ion Iliescu, ci pentru a-şi ţine cuvântul faţă de poporul pe care îl păstoreşte politic, cum că va face mai multe decât predecesorii săi). Această Comisie poate fi propusă de institute (care există deja) de cercetare a perioadei comuniste, precum Academia Civică, Institutul Român pentru Istorie Recentă, Institutul A.D. Xenopol (din Iaşi), Institutul de Istorie Orală (din Cluj), fiind acreditate de preşedinţie. Cei care de cincisprezece ani au petiţionat înfiinţarea unei astfel de Comisii sunt cei mai în măsură să o şi concretizeze.

Ioan Paul al II-lea şi-a cerut iertare în mod public de la toţi necreştinii pentru acţiunile reprobabile

comise de creştini de-a lungul secolelor. Ioan Paul al II-lea a fost însă pontiful de graţie (aproape providenţial) al secolului XX. Traian Băsescu este doar preşedintele României: nimeni nu are dreptul să-i pretindă să-şi ceară scuze de la poporul român pentru ororile înfăptuite în perioada comunistă. Dar actualul preşedinte al ţării ar putea înfiinţa o Comisie de Cercetare a respectivelor orori (lucru pe care chiar domnul Băsescu l-a sugerat, de fapt, în interviul luat de Rodica Palade, dacă am înţeles bine!), iar gestul său ar fi mai mult decât simbolic: ar fi profund moral. Acestea fiind zise, să trăiţi bine şi mai cu seamă să reflectaţi bine, domnule Preşedinte!

Post-scriptum

Textul de mai sus a fost scris în iulie 2005 (precum şi cele anterioare în care apare analizată figura preşedintelui Băsescu). În primăvara anului 2006, Traian Băsescu a înfiinţat o Comisie care să întocmească un Raport pentru analiza dictaturii comuniste în România. Semn că preşedintele a ieşit cel puţin din ignoranţă (sau a avut ambiţia ori interesul de a ieşi)! Într-adevăr, înfiinţarea Comisiei a fost, probabil, o reacţie orgolioasă la decizia premierului Călin Popescutăriceanu de a crea

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului, condus de Marius Oprea. Astăzi, Raportul Comisiei (de peste 600 de pagini) i-a fost predat lui Traian Băsescu şi a fost prezentat în Parlament. E bine că lucrurile stau astfel şi că preşedintele României s-a dezmorţit şi a ieşit din letargia sa manifestată faţă de scotocirea critică a comunismului!

Certificatul de deces al comunismului

La 18 decembrie 2006, Camerele reunite ale Parlamentului au asistat la un moment istoric: discursul de condamnare a comunismului rostit de preşedintele Traian Băsescu, pornind de la Raportul final al Comisiei Prezidenţiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România.

CV. Tudor, liderul Partidului România Mare, anunţase represalii şi interpelări parlamentare zgomotoase, ca bruiaj la discursul preşedintelui, dar ceea ce s-a întâmplat de fapt în Parlament a întrecut doza de agresivitate la care spectatorii din sală şi telespectatorii s-ar fi aşteptat. A depăşit circul previzibil de tip peremist. Căci CV. Tudor s-a întrecut pe sine în infracţionalitatea sa grobiană şi insolentă.

Ce trebuie precizat de la început? Că preşedintele Băsescu, spre cinstea lui, a fost impetuos

în rostirea discursului său până la capăt. De obicei, actor argotic băşcălios, de data aceasta actualul preşedinte al ţării a înţeles şi şi-a asumat demnitatea unui moment-cheie, de coloratură etică şi de cotitură politico-morală pentru România. A ştiut să treacă peste provocările abjecte ale lui CV. Tudor, pentru că a înţeles substanţa simbolică a discursului său: pe de o parte, acesta certifica despărţirea, la nivelul autorităţilor statului, de trecutul comunist (într-o pledoarie pentru memorie în primul rând) şi, în acelaşi timp, fiind rostit în mod oficial, în faţa Camerelor reunite ale Parlamentului, acest discurs a devenit în sine un act legislativ care a punctat câteva chestiuni esenţiale: înfiinţarea la Bucureşti a unui Muzeu al Dictaturii Comuniste din România; adaptarea Raportului final în scop didactic, pentru realizarea unui manual despre dictatura comunistă din România; modificarea legislaţiei restrictive privind accesul la arhivele legate de perioada comunistă; stabilirea unei zile de comemorare a victimelor represiunii şi terorii comuniste.

Nu în zadar trei dintre invitaţii speciali la această reuniune au fost regele Mihai I, Lech Walşsa şi Jelio Jelev – cu toţii personalităţi legate de anticomunism şi

de pledoaria programatică pentru respectarea drepturilor omului şi pentru democraţie. Toţi trei siliţi însă să asiste la huliganismul ritualic (şi cum altfel să-l calific din punct de vedere medical decât furunculos) al lui CV. Tudor şi al trupei sale de agitatori fascistoido-comunişti, adaptaţi la atât de permisivul postcomunism românesc. Întrucât ceea ce l-a interesat pe CV. Tudor (cu sprijinul tacit, dar vizibil, al PSD) a fost o micromineriadă concentrată ca brutalitate şi ca timp de desfăşurare, în care noii „mineri" au fost selecţionaţi şi antrenaţi din rândul tânărului lumpenproletariat aderent la PRM, amestec de mercenari, fanatici, indivizi frustraţi şi „creiere spălate". Pe lângă insultele cu ceremonial, găselniţa lui CV. Tudor a fost aerul de meci gregar de fotbal în care un rol aparte l-au avut cartonaşele roşii ale gherilelor infiltrate de PRM în balcoanele cu invitaţi şi fluierele de huiduială stridentă care flancau, orchestrate de CV. Tudor şi alţi dirijori ai agitatorilor (supraveghind totul prin telefoane mobile), agresiunile verbale şi gestuale. Apogeul l-au constituit nu doar obstrucţionarea dizgraţioasă (infracţională, cum am precizat deja) a discursului prezidenţial, ci şi ameninţările brutelor cu violentarea fizică a unor

intelectuali de marcă, aflaţi în clădirea Parlamentului.

Este limpede, CV. Tudor şi-a asigurat rolul de dictator pe „stadionul” Parlamentului, folosindu-se de complicitatea oamenilor de ordine, care nu au intervenit să-i apere pe cei agresaţi, nici să-i obstrucţioneze pe agresori, ci au lăsat să funcţioneze legea junglei impusă de liderul PRM. Tinerii mercenari cu figuri parţial lombroziene, parţial lobotomizate, au asistat cu satisfacţie la orgia de invective proferată de peremişti, fiind vădit angajaţi în derularea animalică propusă de CV. Tudor.

Dar tot acest spectacol hidos nu a fost, poate, decât ultima zvârcolire a unui dragon muribund, întrucât, este limpede, comunismul nu mai are viitor în România. Dar el rămâne graniţa care secţionează o ţară în însăşi fiinţa ei: România comunistă de care Traian Băsescu a ştiut să se despartă în mod onorabil şi România comunistă de care peremistul CV. Tudor, dar şi PSD (*id est* Nicolae Văcăroiu, lamentabilul preşedinte care a condus şedinţa parlamentară din 18 decembrie 2006; dar şi Ion Iliescu, un *homo sovieticus* imposibil de de programat, care a refuzat să participe la momentul istoric propus de preşedintele Băsescu; sau Mircea Geoană, penibilul preşedinte al unui PSD

care reprezintă tocmai moştenirea clasică a comunismului românesc) nu au reuşit să se despartă, prestând în faţa poporului un ultim show de *delirium tremens* politic în formulă huliganică (PRM) ori fariseică (PSD). Coada dragonului s-a zvârcolit şi i-a lovit pe cei aflaţi în apropiere cu o violenţă imprevizibilă. Mai departe însă, dincolo de acest taifun concentrat şi barbar, certificatul de deces al comunismului a fost scris şi parafat public, iar dragonul, vrând-nevrând, şi-a dat duhul. Mai asistăm acum doar la intrarea în putrefacţie a leşului său uriaş, dar nu foarte târziu va trebui să dispară chiar şi această miasmă…

Spălarea pe mâini sau despre Pilat din Pont

La sfârşitul lui ianuarie 2006, cincizeci de parlamentari din Consiliul Europei s-au opus rezoluţiei care considera necesară condamnarea internaţională a crimelor comise de regimurile comuniste. Evident, o altă rezoluţie şi mai acută, legată de deschiderea arhivelor fostelor poliţii secrete din ţările comuniste, a fost şi ea respinsă. Pentru că trebuia totuşi să se ofere ceva, nişte firimituri, s-a adoptat doar o rezoluţie de condamnare a violării drepturilor omului de către regimurile totalitare. De asemenea, s-a votat o altă

nuanţă minimalistă şi festivistă, aceea ca victimele să fie omagiate. Ultimele două chestiuni nu sunt însă decât gesturi retorice şi răsuflate din partea Consiliului Europei: mă îndoiesc că victimele vor fi omagiate în mod real, atât timp cât călăii lor nu sunt sancţionaţi măcar teoretic. Este doar o spălare pe mâini de tipul celei a lui Pilat din Pont, chiar dacă aici miza este alta.

Deşi în dezbaterea din Consiliul Europei s-a conservat cu obstinaţie clişeul care desparte condamnarea ororilor comise de regimurile comuniste (comunismul pus în practică) de condamnarea ideologiei comuniste (comunismul teoretic), chiar şi aşa rezoluţia propusă a fost respinsă. Întrucât două fantome continuă să bântuie prin Europa (ca să parafrazez un celebru început de manifest): cum că ideologia comunistă este bună şi doar punerea ei în practică ar fi rea; şi că nazismul şi comunismul sunt *isme* diferite şi opuse – or, problema este că, deşi sunt totalitarisme distincte din punct de vedere tehnic (al tehnicilor ororii, de pildă), asemănările dintre cele două sunt mult mai multe decât deosebirile care le despart: naziştii şi comuniştii au fost buni fraţi de cruce. Multă cerneală a curs, de altfel, pe această

temă. Fantoma Europei unite, chiar şi a ei, pare să fie, însă, în continuare procomunistă.

În România anticomunistă (atât cât este astăzi anticomunistă ţara noastră), votul Consiliului Europei a lăsat un gust amar. Simbolic şi moral vorbind, este ca şi cum cei cincizeci de parlamentari socialişti nu ar fi avut nimic împotrivă ca Nicolae Ceauşescu să fie încă dictatorul României, iar revoluţia din decembrie 1989 (atât cât a fost aceasta o revoluţie) să nu fi avut loc niciodată. Gustul amar a mai fost dat de faptul că, în România, schimbarea politică din 1989 a fost violentă, cu victime destule, exact acele victime (printre multe altele, zeci de milioane) pe care rezoluţia minimalistă a Consiliului Europei ne propune să le omagiem. Nu vreau să fac un proces de intenţie grupului parlamentar socialist – doar de aceea există democraţie, ca fiecare să voteze aşa cum crede de cuviinţă, în funcţie de opţiunile sale politice. Dar respingerea rezoluţiei de condamnare internaţională a comunismului indică limpede faptul că nu există o memorie etică faţă de victimele comunismului, ci doar faţă de acelea ale extremei drepte. Că se face deosebire între victime, deşi statutul acestora este acelaşi, indiferent de *ismul* care le-a persecutat şi

exterminat. Or, făcându-se o asemenea diferenţă între victime, implicit se face o distincţie şi între călăi (iar lucrul acesta este, poate, mult mai grav): dacă cei care au acţionat în numele extremei drepte sunt condamnaţi public, internaţional şi definitiv, cei care au acţionat în numele extremei stângi sunt scuzaţi, pentru că ideologia în numele căreia au exterminat ar fi… pozitivă şi idealistă. Ciudată diferenţă şi blamabilă atitudine morală! Dacă mai putem vorbi de moralitate şi nu cumva suntem îndrituiţi să folosim, în acest caz, termenul *amoralitate*.

Devirusarea României?

Farmacistele bătrâne care joacă astăzi rolul vrăciţelor de odinioară au uneori dexterităţi de politicieni sau măcar de diagnosticieni ai vremurilor. Una dintre ele, vrednică locuitoare în cartierul Mănăştur din Cluj, are următoarea teorie: viruşii care împânzesc astăzi România, într-o explozie a virozelor şi gripelor incontro-labile, au găsit teren propice din cauza trupurilor ciuruite ale locuitorilor acestei ţări. Ce sunt trupurile ciuruite? Trupurile maturilor care au flămânzit progresiv în ultima fază a regimului Ceauşescu, dar şi trupurile celor născuţi tot în aceeaşi perioadă (fetuşi care nu erau hrăniţi adecvat şi care s-

au născut taraţi) etc. Trupuri peste care a venit şi tranziţia cu toate ale ei, uneori cu destulă mizerie economică ori financiară. Or, aceste trupuri ciuruite sau terci sunt tărâmul predilect pentru afluxul de viroze care năpădesc astăzi România din punctul de vedere al sănătăţii locuitorilor ei. Dar, previne stimabila farmacistă clujeană, nu doar trupurile sunt ciuruite şi virusate, ci şi mintea, psihicul românilor. În concluzie, întreaga ţară este de fapt virusată, nu doar fizic şi psihic, ci şi politic. O ţară virusată, ciuruită, terci, ca să folosesc termenii cel puţin în chip simbolic pitoreşti ai bătrânei farmaciste din Cluj.

În ce mă priveşte, ceea ce constat în ultima vreme, ca pe un semn bun, este totuşi sindromul unei devirusări a României, cel puţin din punct de vedere moral. Întrucât evenimentele recente s-au aglomerat în a pune pe tapet chestiuni arzătoare: deconspirarea Securităţii (sper ca jurnaliştii şi politicienii să afle măcar acum că termenul corect este *deconspirare*, şi nu des-conspirare, ca să-l pronunţe totuşi adecvat în faţa camerelor de luat vederi şi în faţa naţiei), condamnarea comunismului, legea lustraţiei. Toate acestea au fost iniţiate de societatea civilă încă de acum şaisprezece ani, fără a avea totuşi, la vremea

respectivă, ecou în rândul unei populaţii asupra căreia lavajul cerebral izbutise într-o formă rafinată. O populaţie care fusese dresată şi care reacţiona pavlovian, temătoare faţă de orice ar fi scos-o din pasivitate, comoditate, orbire. Or, astăzi, acţiunile şi iniţiativele legate de astfel de lucruri sunt fremătătoare şi chiar abundă în chip benefic: mă refer la crearea Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului (în fruntea căruia se află Marius Oprea), dar şi la Comisia numită de Traian

Băsescu (în fruntea căreia se află Vladimir Tismăneanu) – chiar dacă cele două instituţii au luat naştere din rivalitatea dintre premierul Tăriceanu şi preşedintele Băsescu şi chiar dacă ele riscă să se dubleze pe alocuri, cred că numai societatea civilă va avea de câştigat din acest turnir. Nu în ultimul rând, este vorba de discutarea în sfârşit în detaliu, pe articole, a unei legi a lustraţiei. Tulburările din CNSAS au indicat şi ele că vremurile sunt în schimbare şi că mentalitatea românească se urneşte încetul cu încetul spre o curăţare, spre o oarecare râvnă de aflare a adevărului. Inclusiv fostul director al SRI, Virgil Măgureanu, personaj cel puţin dubios şi ambiguu prin prestaţia sa de odinioară, recomandă

totuşi o limpezire a apelor sau măcar a dosarelor care se mai află în custodia SRL Nu trebuie pierdut din vedere că instituţii deja cu vechime etică, precum Centrul Internaţional de Studii asupra Comunismului şi Memorialul de la Sighet al Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei, posedă arhive importante de istorie orală, care ar putea fi valorificate de cercetătorii interesaţi de un raport oficial asupra ororilor comuniste. Chiar dacă o rezoluţie de condamnare a comunismului nu a fost adoptată de Consiliul Europei, simplul fapt că a fost pusă în discuţie o asemenea chestiune demonstrează că subiectul preocupă şi că, la o adică, el ar putea fi reluat într-un alt context şi cu argumente mai puternice în favoarea obţinerii unei eurocondamnări cvasioficiale a comunismului.

Aşa văd eu deocamdată lucrurile, ca pe un vânticel îmbujorat al schimbării de mentalitate în România şi ca pe o mobilizare vizibil activă pe terenul minat odinioară a orice însemna atingerea comunismului. Câţiva dintre actualii mei studenţi clujeni cărora le predau un curs despre Gulagul românesc sunt însă mai sceptici în această privinţă. Ei nu exclud posibilitatea unei condamnări oficiale a comunismului, dar se îndoiesc de asumarea reală a

unei asemenea condamnări. Vorbe, vorbe, vorbe – sau, mai pe româneşte, palavre, palavre, palavre? Rămâne de văzut, în timp, cum vor sta lucrurile şi dacă ele ţin doar de retorica momentului.

Mari rrromâni şi mici români

Straturile deconspirării

Între *naşpa* şi *cool*, România postcomunistă din 2006 a excelat prin două spectacole: Mari Rrromâni (scris cu trei r, ca să accentuez că este vorba despre românii cei mai votaţi, în topul *bobo-rulul*) şi mici români (delatori de toate tipurile, colaboratori cu Securitatea). Tam-tamul legat de show-ul *Mari români* denunţă întâi de toate un veşnic şi constant complex de inferioritate autohton. Desigur, orice naţie îşi inventariază bravii şi celebrii, măcar din când în când – dar la noi, la români, a devenit deja o modă să scormonim, să deznămolim, să înşirăm ca mărgelele pe aţă, să silabisim în colectiv, să contabilizăm. Nimeni nu se gândeşte că un asemenea sondaj colectiv şi un asemenea vot depind de lucruri care nu au întotdeauna de-a face cu tocmai calitatea presupuşilor mari rrromâni. Cei care votează o fac strict în funcţie de ceea ce au învăţat la şcoală (atât cât au învăţat şi dacă au învăţat) sau de ceea ce văd şi

aud la televizor şi la radio.

Nu este de mirare că şi Bulă a fost ales (preliminar) între Marii Rrromâni! Marja de eroare a unui asemenea sondaj este, de aceea, destul de mare. Aşa încât „marii români” obţinuţi sunt înghesuiţi într-o eprubetă care nu este neapărat realistă ori valorică. Sunt mari rrromâni obţinuţi la minima rezistenţă, cum s-ar zice. Într-o ţară telenovelizată şi bovarizată, care adoră să trăiască prin alţii, marii rrromâni depind de poveştile mirobolante în care au fost înveşmântaţi mediatic de-a lungul timpului.

În paralel, se desfăşoară la fel de zgomotos, cum spuneam, spectacolul micilor români, al deconspiraţilor. Acţiunea de deconspirare a tuturor celor care au colaborat cu Securitatea este un act igienizator şi bine-venit. Un gest care rein-stituie o etică. Curăţenia morală dorită de atâţia ani, clamată încă din 1990 în Piaţa Universităţii, începe să fie simţită încetul cu încetul, treptat, dar foarte amestecat. Există şi riscuri în această deconspirare. Primul este acela că sunt daţi în vileag deocamdată mai degrabă indivizi colaterali decât mari vinovaţi. Al doilea risc este acela că pot fi lansate două aserţiuni ambigue şi alunecoase: fie toţi am fost vinovaţi, fie toţi

am suferit. Or, niciuna dintre cele două afirmaţii nu este adevărată. Pentru că nu toţi am fost vinovaţi: au existat creiere ale represiunii, apoi instrumente ale acesteia (care au participat benevol, din fanatism, ori s-au lăsat înregimentate în sistem pentru varii beneficii) şi de-abia apoi cei care au colaborat. Şi a existat, pe de altă parte, cât se poate de clar lumea victimelor. La fel, este injust şi amoral să se afirme că toţi am suferit. Dimpotrivă, nu toţi am suferit: a existat o delimitare destul de exactă între lumea călăilor şi cea a victimelor. Chiar dacă România a fost „piteştizată" insidios până în 1989, chiar dacă populaţia a fost teleghidată aproape pavlovian, scontându-se pe reacţiile sale de obedienţă şi conformism, chiar dacă a existat destul cenuşiu, nu doar alb şi negru, totuşi, barierele între bine şi rău au funcţionat. Pentru cine nu înţelege acest lucru, este de ajuns să facă o vizită la Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei, de la Sighet. Există acolo, în holul mare dinainte de Celular, sute de fotografii cu chipurile victimelor (care ar trebui privite în ochi de cei care spun „toţi am fost victime"), precum şi o listă cu câteva mii de nume ale celor care au trecut prin Gulagul românesc.

Vreau să spun că există diferite grade ale vinovăţiei colaborării în comunism şi că acestea ar trebui discutate de către societatea civilă în funcţie de tipologia celor care au colaborat. Între jurnalistul X (informator silit al Securităţii) şi Alexandru Nicolski (unul dintre mentorii reeducării prin tortură din perioada 1949 – 1952, la Piteşti) diferenţele sunt tăioase. La fel între scriitorul Y (şantajat să colaboreze) şi Pantelimon Bodnarenco (agent NKVD, primul şef al Securităţii, care a ucis cu mâna sa) sau între fostul deţinut politic Z şi Gheorghe Gheorghiu-Dej, Alexandru Drăghici etc. (exemplele şi distincţiile sunt intenţionat supradimensionate). Societatea românească nu poate evita deconspirările – ele sunt necesare tocmai pentru igienizarea morală a României ca autentic stat democratic, dar poate iniţia un dialog adecvat pentru înţelegerea unor nuanţe.

Primii vinovaţi, de gradul I, sunt ofiţerii de Securitate care îi racolau şi şantajau pe viitorii delatori. Numele lor ar fi primele care ar trebui cunoscute. Urmează apoi trei categorii de turnători. Cei dintâi sunt zeloşii: obedienţi faţă de regim, aceştia s-au considerat a fi „buni români” şi poate chiar mari rrromâni, răstălmăcind şi maculând patriotismul în

manieră ideologică pervertitoare. Urmează fricoşii ori laşii: vulnerabilitatea acestora nimeni nu prea poate să o cuantifice, întrucât nu este posibil; sigur este că lipsa lor de curaj i-a făcut să fie vinovaţi ulterior pentru ceea ce au ajuns să facă. Iar în al treilea rând sunt delatorii ajunşi în situaţia respectivă prin şantaj şi presiuni. Aceştia sunt cel mai puţin vinovaţi, dar sunt TOTUŞI vinovaţi şi nu pot fi trecuţi cu vederea. Straturile deconspirării în acest sens ar trebui să se petreacă, de la cap la coadă, şi nu invers. Altfel, dacă doar delatorii deveniţi aşa ceva prin şantaj vor fi puşi sub lumina reflectoarelor, ei vor fi ţapii ispăşitori ai unui rău colectiv care nu va igieniza moral România, ci o va lăsa mai degrabă într-o stare de letargie în care generaţiile foarte tinere vor pune semnul egalităţii între Nicolae Ceauşescu, să spunem, şi informatorii X, Y, Z (a căror vinovăţie este reală şi blamabilă, dar care trebuie judecată la scara ei). Orice exorcism autentic îşi propune să taie răul din rădăcină. De aceea, deconspirarea ar trebui să înceapă tocmai cu „bravele” cadre ale Securităţii şi cu înalţii activişti de partid implicaţi în structurile fostului aparat de represiune!

Autolustrarea?!

Grupul pentru Dialog Social a publicat în toamna anului 2006, în revista 22, un „Apel la responsabilitate şi discernământ”. Pe lângă chestiunea logică şi de bun-simţ pusă de acest Apel, în care se insistă asupra primei etape necesare în Dosariadă, aceea a deconspirării înainte de toate a foştilor ofiţeri de Securitate, GDS solicită CNSAS şi Parlamentul României în chestiuni adiacente: CNSAS, pentru a afla dacă există şi alţi membri GDS (în afara celor deconspiraţi deja) care au colaborat cu Securitatea; Parlamentul, pentru a vota o eficientă şi echitabilă (sunt termenii Apelului) lege a lus-traţiei.

Există însă, deşi vag intuibilă în acest Apel, şi altceva: o sugestie ca, dacă mai există eventuali membri GDS colaboratori ai fostului aparat de represiune din România comunistă, aceştia să opteze pentru calea demisiei şi retragerii din GDS, astfel încât GDS să nu fie pus în situaţia de a-i demite ori chiar dezonora.

Am început acest text cu Apelul GDS nu pentru a face vreun studiu de caz asupra membrilor deconspiraţi din rândurile sale, ci pentru a discuta sugestia din Apel, aplicată însă la scară naţională.

Care ar putea fi termenul potrivit pentru situaţia

în care o persoană publică ori un intelectual de prestigiu care a colaborat cu Securitatea (nuanţele sunt necesare aici: din zel şi fanatism, din frică şi laşitate ori fiindcă a fost şantajat) se autodeconspiră înainte ca dosarul său să fie livrat opiniei publice de către CNSAS? Probabil că *autolustrare* (lustraţia fiind termenul general pentru întregul fenomen de curăţare şi igienizare etică). Or, chestiunea dilematică este următoarea: în ce măsură autolustrarea este sau poate fi o soluţie reală în România? Vom avea, oare, parte de un confesional abundent şi aluvionar, de o hemoragie de mărturisiri ale unor persoane publice care vor admite că au colaborat cu Securitatea? Este autolustrarea o utopie? Va ţine Dosariadă doar câteva luni, cât un foc prelungit de artificii, pregătitor al unor noi şi strategice alegeri politice, sau este vorba despre un proces amplu, cu miză şi bătaie lungă?

Să ne imaginăm (şi mă refer în primul rând la grupuri intelectuale de prestigiu) cum ar fi să se petreacă autolustrări nu doar în să zicem, GDS (dacă mai este cazul), dar şi în Uniunea

Scriitorilor, Uniunea Artiştilor Plastici, Uniunea Compozitorilor şi în alte instituţii cu impact la public, chiar dacă de altă coloratură şi cu altă funcţionalitate

– acolo unde membrii acestor instituţii au vârsta matură cât să se şi găsească între ei foşti colaboratori ai Securităţii. Ar fi posibil aşa ceva? Mai degrabă nu. Pentru a practica autolustrarea, un fost colaborator al Securităţii are nevoie de mult curaj şi chiar de impecabilitate şi impetuozitate morală; curajul necesar de a se autolustra ar fi chiar mai mare, poate, decât acela de a fi refuzat colaborarea cu fostul aparat de represiune din comunism. Căci atunci, odinioară, informatorul îşi purta ruşinea şi culpa de unul singur, dar acum el se lasă practic la îndemâna oprobriului public dacă acceptă autolustrarea şi se spovedeşte în plen. Cum ar fi ca posibilii parlamentari foşti colaboratori ai Securităţii (în varii chipuri şi cu diferite nuanţe) să se autolustreze? Deşartă iluzie, aşa cum spuneam deja: ne aflăm în pură utopie.

Ce mai este apoi de observat: neîncrederea, suspiciunea (doar pe jumătate justificată) organizaţiilor civice care vor să se asigure de integritatea morală a unor instituţii şi comisii axate tocmai pe radiografia concretă a comunismului românesc şi a represiunii din timpul respectivului regim. Aşa se explică solicitarea pe care Asociaţia Civic Media a făcut-o către CNSAS de a cerceta

dosarele membrilor Comisiei prezidenţiale pentru analiza dictaturii comuniste (condusă de Vladimir Tismăneanu), a Institutului pentru Investigarea Crimelor Comunismului (condus de Marius Oprea) ori chiar ale foştilor şi actualilor membri ai Colegiului CNSAS. Căci, dacă ar exista posibilitatea ca lupul să păzească oile, firește că el le va şi mânca mult mai uşor decât dacă le-ar fi pândit din afara ţarcului. Din nou însă, cu obstinaţie parcă, ofiţerii de Securitate care ar trebui întâi şi întâi deconspiraţi au fost uitaţi de Asociaţia Civic Media. Din nou, tot coada este cercetată şi frământată ca o mantilă de coridă, evitându-se tăierea capului represiunii comuniste. Oare de ce?

De ce este necesară lustraţia?

Termenii *lustraţie* şi *Instrare* au sunat, la început, în urechile românilor, ca nişte cuvinte ciudate şi dificile. Deşi lansate încă din 1990 (vezi *Proclamaţia de la Timişoara* ori fenomenul „Piaţa Universităţii 1990”), poate nu chiar sub aceste cruste sonore, ci sub acelea mai simple şi inteligibile de *purificare* ori *curăţire*, ele au început să aibă rezonanţă şi impact doar din 2005, de când au fost iniţiate discuţiile (inflamate) legate de legea lustraţiei (în Parlament, de

către societatea civilă, în mass-media). Cert este că în 2006 românul/ românii ştie/ştiu ce înseamnă această lustraţie/ lustrare, dacă nu într-un sens concret, aplicat, măcar într-unul general. Ce nu ştiu românii este, poate, de ce este imperioasă lustraţia.

Răuvoitorii au confundat intenţionat lustraţia cu epurarea; dar în timp ce epurarea – practicată, de pildă, de comunişti – viza o anihilare a individului din societate, nu doar din punct de vedere politic, ci şi social, profesional ori (în cazuri extreme) chiar uman, lustraţia nu vizează decât o îndepărtare administrativă a celui dovedit a fi colaborat într-un fel sau altul cu fosta Securitate (ori a fi fost membru al respectivei blamabile instituţii). Profesional, social, uman, individul lustrat nu păţeşte nimic şi este normal ca lucrurile să stea astfel. Administrativ însă, el nu mai are ce căuta în funcţii publice de conducere, nemaifiind reprezentativ şi credibil. Desigur, în procesul lustraţiei există (sau ar trebui să existe) şi un sens profund moral: impurii se cuvin a fi înlăturaţi pentru a lăsa locul administrativ (strict administrativ, subliniez) celor necorupţi ori incoruptibili şi a căror credibilitate este certă.

De ce este necesară lustraţia? Destulă lume

consideră, poate, că persoanele publice care au colaborat cu Securitatea, în calitate de informatori, chiar dacă nu au comis un rău concret faţă de cei turnaţi (adică: aceştia din urmă nu au fost arestaţi, interogaţi, schingiuiţi, şantajaţi, ci doar supravegheaţi, să zicem), nu ar trebui neapărat lustrate, lustrarea fiind aplicabilă doar celor care, prin delaţiune, au produs maleficii şi daune palpabile celor turnaţi. Eroarea este flagrantă într-o asemenea gândire şi atitudine. De ce? Nelustrând persoanele publice dovedite a fi fost delatoare, chiar dacă turnătoria lor nu a produs un rău palpabil pentru victime, cele dintâi rămân, practic, dincolo de bine şi de rău, suspendate în afara judecăţii măcar morale la care ar trebui supuse. A fi semnat un angajament de informator nu este puţin lucru, ci este un viciu de fond moral şi chiar uman.

Pentru a doua (sau a treia) oară întreb, însă: de ce este necesară lustraţia? Chestiunea cea mai consistentă legată de valabilitatea şi stringenţa aplicativităţii lustraţiei este alta. Şi anume: ne-lustrând persoanele publice vinovate de a fi colaborat cu Securitatea (sau de a fi făcut parte din eşaloanele Securităţii), acestea pot fi supuse continuu şantajului

şi, implicit, corupţiei administrative, politice. Cel mai limpede exemplu este la îndemâna noastră, a tuturor, şi îl aflăm în chiar prima etapă a tranziţiei şi a postcomunismului românesc. Ce s-a întâmplat în anul 1990 şi în anii imediat următori? De ce primul regim Iliescu a funcţionat abuziv (amintesc aici doar violentele mineriade din 1990 sau brutala campanie electorală), iar aceste abuzuri flagrante-nu au fost pedepsite, ci, dimpotrivă, au fost acceptate tacit de majoritatea populaţiei (chiar dacă a existat o minoritate care s-a opus vehement)? În afara manipulării, au mai funcţionat din plin şantajul şi corupţia la nivelul reprezentanţilor publici şi al instituţiilor de care aparţineau aceştia, în plus, oamenilor li s-a inculcat ideea că „toţi suntem (sau am fost) vinovaţi”. Abuzul a devenit molipsitor şi din alt motiv, însă: pe lângă continuitatea în funcţii puternice de stat a unor foşti demnitari comunişti de rangul II s-au III, la nivelul puterii s-au aciuat şi indivizi poate progresişti, reformatori ori măcar bine intenţionaţi pentru noul mers politic al României (după prăbuşirea comunismului), dar aceştia erau şantajabili, o parte dintre ei, din pricina unui pact scris cu Securitatea. Şantajaţi, aceştia deveneau în chip previzibil nişte

fantoşe manipulabile, dirijate în favoarea noii puteri pervertite la o formă camuflată de dictatură. Nelustrate, toate aceste persoane, oricât de deschise la procesul de europenizare şi de democratizare al României postcomuniste, depindeau, prin şantaj, de scopurile şi orientarea politică a păpuşarilor lor. Or, este evident că lustraţia devine necesară mai ales pentru a tranşa chestiunea acestui posibil şantaj şi a corupţiei adiacente lui. Căci şantajabilii nu sunt, poate, foarte mulţi nici astăzi, la nivelul actualei puteri administrative şi politice ori în funcţii publice de anvergură (de la mass-media până la domeniul culturii, să spunem), dar nici foarte puţini nu sunt. În orice caz, îngrijorător este faptul că pot fi şantajaţi, riscând astfel oricând să ajungă să reprezinte interesele camuflate ale fostei Securităţi (vezi minuţioasa analiză a istoricului Marius Oprea din *Moştenitorii Securităţii*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2004) şi să prelungească ori să ramifice tocmai corupţia inerentă infuzată de aplicativitatea respectivului şantaj. Din păcate, din nefericire, spre nenorocul nostru, al tuturor.

Vinovăţie şi sancţiune: penală, lustrală, morală în ţarcul Dosariadei

Afacerea Dosariada riscă să fie şi să rămână o cacealma atât timp cât vinovaţii de gradul I, din timpul comunismului (adică ofiţerii de Securitate angrenaţi concret în funcţionarea poliţiei politice, aparatcikii implicaţi în „bunul mers" al aceleiaşi instituţii, înalţii activişti de partid), nu sunt primii daţi în vileag, rolul de ţapi ispăşitori revenindu-le foştilor informatori (deşi vinovăţia acestora este reală, dar de grad secund). Unele dintre primele chestiuni logice ar fi consultarea şi aplicarea Codului Penal, pentru a departaja juridic categoriile foarte nuanţate de colaboratori ai Securităţii. În cele ce urmează voi schiţa o posibilă ierarhie a gradelor de vinovăţie şi a modurilor în care ar putea fi ele sancţionate.

Primul grad de vinovăţie ar fi reprezentat de membrii fostului aparat de represiune care au ameninţat, intimidat, batjocorit, maltratat, torturat ori chiar ucis: este limpede că aceştia se cuvine a fi chemaţi în instanţă pentru a da socoteală în privinţa vinovăţiei lor concrete. Lor li se alătură colaboratorii multiinstituţionali ai fostei Securităţi care au participat *de facto* la privarea de libertate şi la detenţia unor prizonieri de conştiinţă. Cel mai pregnant exemplu pentru aceşti colaboratori ai

torţionarilor ar fi, de pildă, medicii psihiatri care au semnat documente prin care protestatari la adresa regimului Ceauşescu (dau aici doar exemplul lui Vasile Paraschiv şi al altor membri ai Sindicatului Liber al Oamenilor Muncii, care se opunea Sindicatului comunist) au fost închişi în aziluri psihiatrice şi supuşi unui regim farmaceutic abuziv (ori chiar şocurilor electrice), pentru a-şi pierde minţile şi a renunţa la protestul lor. În acest caz s-a încercat chiar o formă concretă de spălare a creierului! Toţi aceşti torţionari trebuie sancţionaţi penal, pentru a despărţi radical negrul de alb şi culpa de inocenţă.

Al doilea grad de vinovăţie ar fi ilustrat de foştii colaboratori ai Securităţii care, zeloşi, au turnat, calomniat şi poate chiar au catalizat arestarea ori maltratarea unor oameni de către Securitate, într-o ţară fostă comunistă din Est (RDG) s-a declanşat un adevărat scandal atunci când o celebră scriitoare a fost deconspirată ca informatoare STASI, colaborarea acesteia ducând, printre altele, la distrugerea vieţii unui om, care a făcut închisoare politică din pricina ei. După aflarea adevărului, doar victima a fost cea care a împiedicat pedepsirea juridică a celebrei scriitoare, lăsând-o pur şi simplu pradă oprobriului public.

Alături de cei zeloşi există apoi mercenarii, cei care au turnat pentru a obţine avantaje materiale din delaţiunea lor: o locuinţă mai bună ori pur şi simplu bani (a se vedea chitanţele existente în dosarele CNSAS ale unor astfel de oameni). Ca să dau un exemplu, amintesc aici un personaj literar, Aloizi Mogarâci din romanul *Maestrul şi Mărgărita* de Mihail Bulgakov, care a informat organul de represiune politică despre romanul „mistic şi antirevoluţionar" al Maestrului, axat pe figurile lui Yeshua (Iisus) şi Pilat din Pont. Prin denunţul său, Aloizi Mogarâci urmărea să obţină locuinţa moscovită a Maestrului, ceea ce s-a şi întâmplat. Şi acest tip de informatori se cuvine a fi taxaţi penal, dacă delaţiunea lor a vătămat în vreun fel o persoană.

Până acum am vorbit despre penalitate şi juridic. Să tragem linie şi să trecem la o altă nuanţă de sancţionare a celor vinovaţi. Ce ar trebui să se întâmple cu parlamentarii ori membrii guvernului sau cu alţi şefi de instituţii publice (ierarhii ortodocşi nu trebuie uitaţi nici ei, întrucât cazul lor este strident inclusiv din punct de vedere… religios) care au colaborat ca informatori cu

Securitatea, din varii motive, chiar dacă denunţul

lor nu a declanşat o catastrofă ori măcar privarea de libertate a cuiva? Evident, se cuvine a fi lustraţi. Sancţionarea lor are, în acest caz, strict un caracter *lustral*. Aceştia nu pot fi taxaţi penal, nici profesional, ci doar politic şi administrativ. Ar fi greşit să se înţeleagă că este vorba despre epurare. Epurările procesate de comunişti, de pildă, aveau un scop foarte clar: anihilarea ori chiar lichidarea oricui nu era comunist. În cazul de acum, lustraţia are un scop etic şi igienizator-terapeutic: ea nu urmăreşte anihilarea vreunei persoane, ci doar sancţionarea ei la nivel moral şi politic – ai fost informator al Securităţii, atunci se cuvine să nu faci parte din structurile politice şi administrative (la nivel ierarhic) actuale. De ce? Ca să te purifici de culpa ta şi, nu în ultimul rând, să-i laşi pe alţii mai curaţi şi mai adecvaţi moral să acceadă la structurile Puterii pe care să o reprezinte emblematic.

Există însă şi o categorie neclară în ierarhia aceasta a vinovăţiei şi colaborării cu Securitatea: ce ar trebui făcut (penal, lustral, moral) cu cei ce intră în tipologia persoanelor care au sprijinit Securitatea, mediind între securişti şi informatori? Sau cu rezidenţii care îşi ofereau locuinţele pentru întâlnirile

ori şedinţele de delaţiune dintre securişti şi informatori? Persoanele de sprijin şi rezidenţii nu aveau neapărat un angajament de informator, dar nu erau mai puţin culpabili decât informatorii ori chiar decât angajaţii Securităţii care racolau informatori.

Ajungem astfel la a treia categorie – a informatorilor propriu-zişi, cu toate nuanţele lor, fie că au colaborat din fanatism şi zel, de bunăvoie şi din interes, din oportunism şi laşitate ori fiindcă au fost constrânşi şi ameninţaţi. Dacă vreunii dintre aceştia au provocat, prin delaţiunea lor, daune materiale, fizice sau psihologice, ei trebuie să răspundă inclusiv penal. Cei care au turnat „benign”, obligaţi fiind să dea declaraţii şi informări, fără să provoace însă începerea urmăririi şi persecutării celor denunţaţi, ar trebui să sufere fie o pedeapsă administrativă (lustraţia), în cazul în care deţin funcţii politice, fie una morală, atunci când nu ocupă asemenea poziţii publice. Repet ceea ce am spus şi cu alt prilej: vinovăţia acestora din urmă nu poate fi trecută cu vederea, întrucât este reală şi ruşinoasă, dar este cea de pe urmă între gradele de vinovăţie stabilite până aici. De aceea, aceşti informatori care nu ocupă funcţii publice nu pot fi sancţionaţi decât moral, oprobriul

public şi propria lor conştiinţă constituind un tribunal destul de însemnat şi pregnant în ceea ce-i priveşte.

Amestecul acesta de vinovăţii şi nuanţe prea rar diferenţiate în mass-media (din pricina spectaculosului pripit şi a picanteriilor politice pe care se mizează) a făcut, în ultima vreme, ca aerul Dosariadei să fie mai degrabă unul sulfuros şi aburitor. Bănuieli şi suspiciuni neavenite (pe lângă unele deconspirări reale şi tranşante) au lansat în agora noi nume de marcă doar pentru a le murdări calomnios. Jurnalişti instigaţi de diverse alte interese decât cel moral sau neprofesionişti fără discernământ nu s-au sfiit să mânjească oportunist sau gratuit onoarea unor oameni. Iar dezonoarea a dat târcoale doar pentru realizarea unui cenuşiu aluvionar, fără balanţa justă a adevărului şi a minciunii. O parte din mass-media pare chiar doritoare să unifice culpele într-o magmă amorfa din care să reiasă ceva ce este pus continuu şi insidios pe tapet din 1990 încoace: că toţi am fost vinovaţi în comunism, că toată lumea a colaborat (Ion Iliescu, Adrian Păunescu şi Corneliu Vădim Tudor cu siguranţă se amuză în destule cazuri de cacealmaua presei şi de hibrizii experimentali obţinuţi în urma Dosariadei).

Or, lucrurile nu stau deloc aşa. A existat, e adevărat, un colaboraţionism pasiv, dar acesta nu poate fi cuantificat şi contabilizat şi nu prea are cum să fie sancţionat decât de conştiinţa fiecăruia (atât cât mai funcţionează aceasta). Ceea ce trebuie să facă însă un stat democratic şi sănătos din punct de vedere moral (sau în curs de însănătoşire) este să sancţioneze colaboraţionismul activ. Acest deziderat ar trebui să alcătuiască nucleul Dosariadei, într-o ierarhizare clară a culpelor, supunându-le rigorilor Codului Penal, acolo unde este cazul. Abia apoi urmează lustraţia, ca sancţiune administrativă, şi oprobriul moral, ca sancţiune aplicată de opinia publică, dar şi de propria conştiinţă, în cazul celor care se căiesc deschis.

„Sfinţii închisorilor" *versus* clericii colaboraţionişti

Prin închisorile şi lagărele comuniste din România au trecut destui preoţi, călugări, ierarhi aparţinând tuturor cultelor, mulţi dintre aceştia fiind porecliţi „sfinţii închisorilor" tocmai pentru comportamentul lor impecabil din punct de vedere moral, uman, nu în ultimul rând religios. Persecutaţi au fost în special greco-cato-licii (dintre ai căror martiri îi amintesc doar pe Vasile Aftene şi Valeriu

Frenţiu, morţi în închisoarea de la Sighet, ori episcopul Iuliu Hossu, supravieţuitor al Gulagului, dar supus atât regimului de închisoare, cât şi domiciliului obligatoriu) şi romano-catolicii (remarcabilă figura episcopului Anton Durcovici, mort şi el tot la Sighet). Dar ortodocşii nu au fost nici ei scutiţi de Gulagul românesc, sute ori poate chiar mii de preoţi şi călugări găsindu-şi sfârşitul în detenţie sau supravieţuind cu grave sechele. Au existat chiar mişcări monahale şi spirituale anticomuniste din rândul ortodoxiei, ca să le amintesc doar pe cele mai mediatizate (în postcomunism) dintre ele: *mişcarea „Rugul Aprins"* (ai cărei membri dintre care îi menţionez doar pe Dumitru Stăniloaie, Sandu Tudor, Vasile Voiculescu, Andrei Scrima, Benedict Ghiuş, Sofian Boghiu – sunt arestaţi în 1958) şi *mişcarea de la Mănăstirea Vladimireşti* (unde în 1955 au fost evacuate zeci ori chiar sute de călugăriţe ce-şi manifestaseră cu fervoare credinţa şi convingerile anticomuniste, Securitatea fiind asistată în acţiunea ei de evacuare a protestatarelor de decizia jalnică a Sfântului Sinod şi de prestaţia specială a episcopului de Buzău, Antim Anghelescu). Maica Veronica Gurău, lidera călugăriţelor de la Vladimireşti, a fost

condamnată la 15 ani muncă silnică, din care a făcut 8 ani de închisoare; a murit în 2005, fără ca BOR să fi dat vreun comunicat de presă în memoria şi în onoarea ei (alături de stareţa Veronica au mai fost condamnaţi duhovnicul Ioan Iovan – la muncă silnică pe viaţă – şi călugăriţa Mihaela Iordache – la 25 ani de muncă silnică). În libertate, în ţara sârmei ghimpate care devenise România, actele de curaj ale feţelor bisericeşti au fost puţine, dar nu au lipsit totuşi: aş aminti aici doar figura tulburătorului preot din Iacobeni care, în 1953, îi ajută concret pe evadaţii (din lagărul de muncă de la Cavnic) Ion Ioanid şi Titi Coşereanu (vezi lucrarea lui Ioanid *închisoarea noastră cea de toate zilele*), riscând totul.

În ciuda acestor „sfinţi ai închisorilor" (şi nu numai), imaginea Bisericii Ortodoxe a fost şi a rămas pătată în timpul comunismului, pentru că prestaţia sa a fost, în general, una de colaborare cu regimul ateu. Motivul era limpede: supravieţuirea în orice condiţii. În postcomunismul românesc, BOR s-a găsit, mai apoi, în varii situaţii de criză: din pricina patriarhului său (contestat atât în sânul Bisericii, de cei tineri, cât şi de societatea civilă, cel puţin pentru faptul că a contrasemnat decretele lui Nicolae Ceauşescu de

dărâmare a bisericilor), din pricina nepotismului care funcţiona şi aici, a disensiunilor cu Biserica Greco-Catolică; au venit apoi scandalurile mai mici sau mai mari legate de Catedrala Mântuirii Neamului, de cazurile de invertire a unor călugări şi clerici, de schingiuirea şi moartea călugăriţei Irina Cornici de la Tanacu, în 2005 etc. Actualmente, imaginea BOR se află într-o criză flagrantă din pricina clericilor care şi-au recunoscut colaborarea cu Securitatea: îi amintesc aici doar pe Nicolae Corneanu, mitropolitul Banatului (care a colaborat până în 1989 şi care, într-un interviu din septembrie 2006, vorbea despre „povara" sa, sfătuind feţele bisericeşti care au colaborat să mărturisească; ce-i drept, Nicolae Corneanu şi-a declarat public vina încă din 1990), INS Andrei Andreicuţ (care a semnat un angajament cu Securitatea în 1985), INS Teodosie, arhiepiscopul

Tomisului (care a fost recrutat şi el de Securitate, dar susţine că nu a practicat delaţiunea, şi care, în plus, a fost amestecat într-un scandal notoriu de homosexualitate); acestora li se adaugă spovedania lui Iustin Marchiş, parohul bisericii Stavropoleos din Bucureşti şi duhovnicul preşedintelui Traian Băsescu – şi probabil vor mai urma şi alte spovedanii ale unor

nume sonore, căci mai sunt destui ierarhi cu asemenea poveri. Cea mai aşteptată mărturisire este, cred, aceea a patriarhului României, Teoctist, considerat de Stejărel Olaru (unul dintre liderii Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului) un fel de agent de influenţă al Securităţii. În luna august a acestui an, preşedintele Băsescu a clamat îngăduinţă faţă de figurile ierarhilor ortodocşi care au colaborat cu Securitatea, considerând că în timpul regimului comunist ateu BOR a supravieţuit… aşa cum a putut!

Toate aceste recunoaşteri publice au stârnit, cum era şi de aşteptat, un val de repulsie, mânie, dezamăgire, de la reacţia dură a unui ziarist precum Cristian Tudor Popescu, care şi-a intitulat unul dintre editoriale chiar *Satana în sutană*, la un navigator pe internet care exclama cinic-scârbit şi în acelaşi timp disperat: *Vive la République Fundamentaliste Orthodoxe Roumanie*! Avem faţă în faţă două categorii umane şi morale – „sfinţii închisorilor" *versus* clericii colaboraţionişti. Primii nu îi pot face scuzabili pe ultimii, iar ultimii nu pot fi scuzaţi doar pentru că au existat cei dintâi. După cum bine ştim şi ne amintim, Hristos recomanda şi sfătuia: „Daţi Cezarului ce-i al

Cezarului şi lui Dumnezeu ce-i al lui Dumnezeu”. „Sfinţii închisorilor” i-au dat aproape totul lui Dumnezeu, iar clericii colaboraţionişti i-au dat prea mult sau aproape totul Cezarului.

Ioan Paul al II-lea şi-a cerut iertare în mod public de la toţi necreştinii pentru acţiunile reprobabile comise de creştini de-a lungul secolelor. A fost un gest esenţial. Dar Ioan Paul al II-lea a fost pontiful providenţial al secolului XX. Nu îl văd pe patriarhul Teoctist cerându-şi scuze poporului român pentru trădările Bisericii Ortodoxe din timpul comunismului. Între cei doi există (cum altfel?) o uriaşă diferenţă morală şi charismatică.

Partea a doua

DIN FAUNA ŞI FLORA ROMÂNIEI POSTCOMUNISTE – portrete de insectar – Licheaua

Circulă prin vremurile noastre româneşti o veche figură: *licheaua*. Aproape mereu cu surâsul pe buze, slugarnică în faţa celor puternici, tiranică, în schimb, cu cei de la care nu are nimic de câştigat, şantajând şi ameninţând în surdină (sau făţiş) pe unde şi la cine se poate, licheaua este – ideologic, social-politic şi psihologic – o rămăşiţă specifică, în România postcomunistă, tocmai a vechiului regim comunist.

Provenită din mediul rustic sau de la periferia marilor oraşe, licheaua a dat mult din coate ca să ajungă într-un post de conducere. A avea pâinea şi cuţitul, chiar dacă nu la un nivel ierarhic important, a fost întotdeauna ambiţia ei. A se gudura mereu pe lângă cei care aveau pâinea şi cuţitul la nivel ierarhic avansat a fost, pe de altă parte, un alt scop constant al lichelei. Slugărnicia a făcut mereu parte din sângele ei marcat de parvenire. Aceeaşi slugărnicie a pretins-o mereu şi de la subordonaţii săi, ca un pact de loialitate cu cei uşor şantajabili care, la rândul lor, pofteau să parvină asemenea lichelei.

Desigur, licheaua nu este proastă, ci nemernică; nu este lipsită de inteligenţă, ci are o viclenie ţărănească instinctuală. Atunci când este atacată pentru mârşăviile sale, licheaua oscilează: poate fi laşă, dacă îi este frică de mesajul celui care o sancţionează; sau poate fi agresivă, atunci când consideră că ar putea pierde totul. În ultima situaţie, face orice ca să racoleze colaboratori pe măsură, înrudiţi cu ea.

Nu pot să afirm că licheaua este neapărat specifică pentru România. Ea este vătămătoare şi în alte ţări, zone geografice ori continente. Poate că în

România este, deocamdată, doar ceva mai vizibilă în perioadele de autoritarism politic sau în cele de tranziţie. Oricum, se manifestă în toate domeniile: politic, artistic, academic etc. Poate fi detectată destul de uşor datorită felului în care se strecoară în societate şi comunitate, aruncând ba o linguşeală, ba o vorbuliţă lipicioasă, alunecoasă. Uneori linguşeala devine pentru ea chiar un ritual. Este de remarcat, de altfel, zelul lichelei: ardentă în a băga zâzanie, în a minţi, a răstălmăci, a-i solicita pe cei din jur la coalizări delatoare. Căci licheaua încurajează delaţiunea şi alte situaţii de acest fel.

De ce este periculoasă licheaua? Pentru că atunci când se simte ameninţată poate cataliza şi aţâţa la linşaje simbolice. Şi, în general, pentru că nu se dă în lături de la nicio nemernicie (nu neapărat una mare, dar măcar una medie). Nu în ultimul rând, licheaua este periculoasă pentru că formează alte mici lichele care ajung să prolifereze şi să construiască, la urma urmei, un întreg sistem. Licheaua matură îşi creşte puii cu multă grijă: inclusiv aceştia trebuie linguşiţi, pentru a rămâne sub pulpana lichelei-cloşcă, pentru a depinde mereu de ea. Dacă puii vor ajunge mai performanţi sau nu decât formatorul lor, acest lucru

nu este cuantificabil, ci depinde de contextul în care se manifestă licheaua, de cerinţele de pe piaţa morală şi caracterială a vremurilor. Fireşte, cum altfel – şi cu aceasta închei, licheaua nu are organ pentru etică: în fiinţa ei, etica este un simţământ nu doar atrofiat, ci autoextirpat.

Lingăul

Cuvântul *lingău* vine de la *a linguşi* – un verb prea blând, totuşi, pentru a defini sensul peiorativ al termenului. Şi mai aproape de cuvântul lingău este, după cum poate bănui oricine, verbul *a linge*, cu sensul de „a peria”, a lăuda pe cineva – dar nu oricum, ci strident, jalnic, dizgraţios; a linge, adică, în locurile vulgare ale făpturii umane, în dos, la dos etc. În vremea comunismului exista un sinonim foarte adecvat pentru lingău, *pupincurist*, dar era aplicat mai cu seamă cu sens politic şi politizam: astfel, era pupincurist lingăul care acţiona la nivel politic (autorităţi comuniste etc), mai ales pentru a obţine avantaje materiale sau o poziţie autoritară (minimal sau moderat autoritară) în cadrul regimului. De la termenul „pupincurist” s-a ajuns chiar la un *ism*, la *pupincurism*, acesta definind tendinţa des întâlnită, în cadrul regimului comunist, de a parveni prin

linguşeală, periere etc. Termenii s-au conservat şi în postcomunismul românesc, fie pentru a fi acuzaţi oameni ai fostului regim (din diferite domenii) care s-au adaptat cameleonic la postcomunism, fie pentru a defini o tendinţă oarecum generalizată la români, aceea de a se complăcea într-o obedienţă slugarnică, dar sârguincioasă de a-l linge, a-l linguşi pe cel aflat într-o poziţie ierarhică avantajoasă, de unde acesta (şeful, liderul) era proiectat ca dispunând de puteri aproape discreţionare. Ciudat sau nu, dar verbul cel mai utilizat la noi, la români, pentru a însoţi substantivul ori adjectivul (în funcţie de context) *lingău* este *a se gudura*. Interesant este faptul că, prin acest verb, sensul de a linguşi primeşte inclusiv o poziţionare specială: întrucât cel care se gudură este, de obicei, câinele pe lângă un stăpân. Devine astfel evident că lingăul este, în această logică, un om-câine care se gudură pe lângă un om-om. Verbul „a se gudura” îl animalizează pe lingău, preschimbându-l într-un patruped. Am o singură rezervă la demonstraţia mea: fiind comparat cu un câine, lingăul jigneşte de fapt rasa canină, câinele fiindu-i superior lingăului, cel puţin aşa cred, într-o logică morală universală. Este limpede însă că poziţia de patruped

pe care şi-o arondează lingăul ţine de altă nuanţă: el nu este un simplu om-câine, ci unul care schelălăie şi se gudură lamentabil pe lângă omul-om.

În zilele noastre – căci textul de faţă face parte dintr-o încercare de radiografie a fiziologiei românilor, lingăul este destul de vizibil în spaţiul public. Înrudit cu lingăul comunist, cel post-comunist nu mai are nicio reţinere, nu se mai fereşte: a-l linge pe cel puternic în dos sau pe obraz (sau a pupa, simbolic, mâinile stăpânului) poate fi un gest ritualic, un ceremonial acceptat. Televiziunile private, ziarele practică, şi ele, această formă de gudurare pe lângă stăpân (investitorul, patronul): în acest sens, gudurarea şi linguşeala sunt ridicate la rang de loialitate. Lucrul acesta pune pe gânduri, întrucât perverteşte sensul unui termen atât de important cum este cel de loialitate. Lingăul este departe de a fi loial – el doar mimează loialitatea prin gudurare. Jalnic şi, uneori, patetic, altă dată insidios şi pisălog, lingăul ştie însă că şansa lui este să găsească o cale prin care să intre sub pielea stăpânului râvnit. Dar această ipostază îl înrudeşte, din păcate pentru el, cu o altă entitate blamabilă: căpuşa.

Impostorul

O vietate a vremurilor româneşti actuale este impostorul: făptura cu pricina nu este moştenită neapărat din comunism, ea fiind o constantă a istoriei şi politicii româneşti (chiar şi a culturii române). Impostorul ca împărat despuiat, fără haine, este însă mai vizibil în post-comunism, mai uşor de detectat şi de arătat cu degetul. Şi aceasta tocmai fiindcă plăcerea (sau dependenţa) impostorului, oricare ar fi el, este să pozeze, să păstreze aparenţele, să amăgească, să inducă în eroare.

Trebuie precizat că impostorul nu este neapărat limitat intelectual, nu este un handicapat mental: are atâta inteligenţă cât să cunoască reţelele şi filiaţiile prin care poate părea ceea ce nu este. Apoi are cu siguranţă fler, căci ştie unde şi când să amăgească pentru a-şi atinge scopurile. Nu se dă de gol, ci, de obicei, este dat în vileag. Căci, aşa cum există impostori, există şi dătători în vileag ai imposturii, din fericire pentru noi şi pentru păstrarea unui relativ echilibru în cadrul naturii umane.

Caracterul impostorului este, desigur, infam, dar nu mai mult decât al lichelei sau lingăului. Ceea ce îl deosebeşte de ceilalţi doi este dorinţa sa acută de a păstra aparenţele. Impostorul ştie că este gol pe

dinăuntru şi că ceea ce oferă publicului este o minciună şi un simulacru. De aceea, îşi exersează inteligenţa pentru a emite strategii şi tehnici de seducţie asupra publicului, întrucât impostorul depinde exclusiv de un public: doar fiindcă acesta există impostorul dezvoltă tactici de seducţie, având chiar un program prin care induce în eroare cu un anumit ceremonial. Hotărât lucru, impostorul este un gangster caracterial şi moral mai versat şi mai rafinat (asezonat şi fasonat) decât licheaua sau lingăul. Când este dat în vileag, el stârneşte dezgust, dar nu la fel de mult ca licheaua şi lingăul, poate fiindcă impostorul lezează oarecum actoriceşte realitatea, pe când ceilalţi doi o lezează într-un mod grobian şi gregar. În niciun caz nu aş vrea să se creadă că iau apărarea impostorului, departe de mine aşa ceva. El are însă o alură mai puţin agresivă decât licheaua şi lingăul, poate fiindcă, străduindu-se cu atâta râvnă să pară ceea ce nu este, ar putea fi bănuit destul de uşor, medical vorbind, de schizoidie. Licheaua şi lingăul nu sunt suspecţi de vreo formă de maladie psihică – însuşirea lor dezgustătoare este delimitabilă în cadrul unei normalităţi umane blamabile şi decepţionante, dar totuşi „normalitate”; în timp ce în cazul

impostorului intervine o dedublare nesănătoasă, uşor de diagnosticat în spaţiul psihic. Totuşi, există o situaţie în care se aseamănă cu licheaua: atunci când impostorul *se lichelizează* (fireşte, verbul nu există în limba română – l-am creat pe loc, pentru a descrie procesul de trecere dintr-o categorie în alta, chiar dacă ambele categorii sunt ignobile).

Ceea ce irită cel mai mult în cazul impostorului este gonflarea sa narcisiacă şi grandomania; el încearcă să pervertească vidul dinăuntru şi lipsa de profesionalism cu aere de erudiţie şi magna-nimitate culturală (sau de altă natură, în funcţie de specialitatea impostorului) care sunt jucate şi trucate uneori cu destulă îndemânare. Vai, însă, de clipa decamuflării şi a dării în vileag! Strivit în procesul demistificării la care este supus atunci când e descoperit, impostorul devine un deşeu. Iar deşeurile nu sunt, după cum bine se ştie, întotdeauna recidabile!

Furunculul

În fauna şi flora României postcomuniste există încă un specimen demn de analizat: Furunculul sau omul-furuncul. Furunculul nu este foarte des întâlnit, nu e la fel de frecvent ca licheaua, lingăul sau

impostorul. Dar există totuşi, într-o măsură vizibilă şi chiar parţial definitorie pentru postcomunismul românesc (ce-i drept, el a fost valabil şi în timpul comunismului românesc, nefiind, prin urmare, o achiziţie întru totul postcomunistă). Furunculul poate fi politician, mafiot, patron al unui club de fotbal, dar şi specialist într-ale culturii, tânăr, matur ori bătrân. Care este primul lucru ce se poate observa la omul-furuncul? O ură viscerală şi o agresivitate lingvistică păstrând încă aparenţa politeţii, dar ascunzând frustrări, ranchiună şi complexe malformatoare. Uneori furunculul urăşte pur şi simplu femeile frumoase şi deştepte, alteori urăşte bărbaţii parţial înrudiţi cu el, ca agresivitate şi patos inflamatoriu. Nu există o regulă exactă pentru omul-furuncul. Dar logica lui este limpede: să atace, să muşte, să spurce ofensator (chiar dacă vag-decent încă), să se facă vizibil şi respectat prin cultura violenţei, prin ura sa viscerală, de neînţeles.

Nu este greu de ghicit că Furunculul este poreclit astfel, la nivel de fiziologie morală umană, pentru că este plin cu puroi; iar în acest puroi nu neapărat aluvionar, ci adeseori bine dozat, cât să jignească, să maculeze, să lichideze cu oarecare

ceremonial, se amestecă inclusiv fantasme: bărbaţii rivali (ca profesie, prestanţă ori abilitate de spurcare) trebuie „castraţi”, iar femeile trebuie „lapidate” ori măcar simbolic „violate” lingvistic.

Furunculul nu este un individ care poate fi rezolvat prin stoarcerea sa de puroi ori prin metode chirurgicale. Şi asta pentru că puroiul acela instrumentat astfel, fie chiar şi în scopuri terapeutice, i-ar împroşca şi pe „chirurgi”, mânjindu-i. De aceea, soluţia cea mai la îndemână este ca Furunculul să fie lăsat să piară pe limba lui, înecat în propriul său puroi, în propria-i mâzgă lingvistică.

Omul-furuncul este un individ întru totul căzut din paradis; s-ar putea crede că darea pe dinafară a puroiului l-ar elibera – dar nu este sigur nici măcar acest lucru, întrucât Furunculul are rezerve nesfârşite de ură şi ranchiună. Are o profundă energie demolatoare şi puseuri furioase de lichidare a celuilalt. Felul în care îşi alege ţintele nu este însă foarte limpede: acestea nu sunt neapărat aleatorii, ci întrucâtva alese cu un scop care se lămureşte pe parcurs – ca demonstraţia punitiv-lichidatoare (dar care este vina ţintelor alese rămâne o enigmă!) să aibă vizibilitate şi impact. De aceea, Furunculul nu îi

atacă pe cei consideraţi sus-puşi ori mai-mari (din varii domenii), ci doar personalităţile de gradul al doilea, să spunem, care nu au notorietate sută la sută, ci doar cincizeci la sută. Femeile, de pildă, îi atrag atenţia într-un sens aparte: de obicei, Furunculul este un bărbat amorf din punct de vedere fizic, fără strălucire, chiar inhibat corporal, de unde canalizarea urii sale ca o compensaţie a lipsei de atracţie fizică (el este ori deşirat, fad şi timid, ori destul de porcin şi infatuat). Puroiul dinăuntrul lui e ca o mâncărime care nu-l lasă să doarmă, ci-l face mereu să se scarpine: nu suportă nici ca alţii să îl scarpine şi îşi simte moţul de puroi din creştet ca pe o excrescenţă care-l individualizează. Dar, cum talazurile de puroi cresc treptat înăuntrul său, galbene, scârboase, concentrice, devine clar de la un moment dat că Furunculul va trebui să crape. Ce va fi atunci vom vedea când se va întâmpla acest lucru.

Animalul

Există un specimen românesc mai greu de încadrat şi numit: în lipsă de altceva, îi spun Animalul. Nesimţit, grobian, dar infatuat, Animalul poate fi mai cu seamă patron: al unui club de fotbal, al unui restaurant, al unui bar, şef de sindicat, dar şi

politician, guru improvizat al naţiei, fals „Mesia”, limbarnic şi agramat, histrion cu discurs de gangster narcisiac, autoadulatoriu etc. Animalul adoră să se dea în stambă, cum se spune în argou, să fie *orie mari show*: fiindcă Animalul nu există şi nu funcţionează decât sub reflectoarele mass-media ori pe stadioane. De aceea, Animalul există mai ales prin discurs, însoţit de o mimică specială, de gestică explozivă, de registrul onomatopeic. Pe scurt: Animalul este animal! Limba îi este scâlciată şi încleiată, cuvintele lui sunt rămăşiţele între dinţi ale unor foste cuvinte integre, sonoritatea sa este gâlgâitoare şi vâscoasă, patetismul său este de crocodil şi maimuţă la un loc, mimetismul faţă de gangsterii din filmele americane este al unui papagal de mahala.

Degeaba are o vestimentaţie rasată, de la cele mai în vogă case de modă, fiindcă Animalul se revelează ca în povestea împăratului gol puşcă, închipuindu-se înfofolit şi admirat. Animalul nu poate fi diminutivizat – el este animal sută la sută: grohăie, miaună, latră, cotcodăceşte, măcăie, dar mai ales scoate mugete. Onomatopeele îi folosesc întru totul pentru exprimarea satisfacţiei ori a furiei, pentru derulare. Când grohăie, măcăie ori cotcodăceşte,

Animalul este fericit. Când latră ori scoate mugete, este în delir de persecuţie. Narcisismul păstos nu îl împiedică pe Animal să sucombe din când în când unui complex de inferioritate, atunci când este scos din ţâţâni. În acele clipe febrile, el devine brusc naţionalist, umflat de ciorba *boborului* pe care ar râvni să-l păstorească. Mănâncă această ciorbă prea repede, iar stomacul său reacţionează ca atare: Animalul flatulează şi eructează, fiindcă şi acestea sunt fapte de viaţă, pentru a demonstra că este cel potrivit, singurul, alesul, pentru ţara sa.

Vaca blondă

Cum între jivinele de mai sus am portretizat mai cu seamă bărbaţi, era cazul să pun pe tapet şi un anumit tip de femeie, tocmai pentru că fauna şi flora postcomuniste ale României nu duc lipsă de ipostaze feminine blamabile: una dintre ele este *vaca blondă*. Aceasta nu este proastă neapărat, are o inteligenţă nativă, şi nu este nici urâtă, fiind chiar destul de arătoasă: dar şarmul său fizic este fie unul grobian, plebeu, fie unul artificial. Vaca blondă este chiar blondă (sau măcar şatenă) la origine, dar îşi vopseşte părul şi mai blond, din motive de epatare şi vogă. A fi blondă este la modă şi este sexy. A fi blondă impune

un standard de bărbat: soţul vacii blonde este, să spunem, parlamentar sau director de bancă, şef la sindicate ori patron a te miri ce, sau ceva de genul acesta. Iar ea, vaca blondă, este secretară-şefă (foarte şefa) sau purtătoare de cuvânt, directoare la poştă sau şefa la super-market – şi tot aşa, promovată datorită ascensiunii sociale ori politice a soţului ei. De ce vaca blondă este o jivină care repugnă în post-comunismul românesc? Pentru că, în ciuda înzestrării sale native, ea este, de obicei, o proastă fudulă. Banii şi afacerile consortului ei îi garantează un minimum de succes în societate şi un la fel de măcar minim respect, ce-i îngăduie să bată cu pumnul în masă aproape oricând şi oricum. Mai mult chiar, datorită afacerilor consortului său şi sponsorizărilor pe care acesta le-ar putea face în varii domenii, vaca blondă îşi permite să fie autoritară, abuzivă, îngâmfată, deşi ea este ignorantă în lumea în care şi-ar dori să strălucească. Bonomia ei este doar o aparenţă, în realitate fiind marcată de puseuri de mânie şi incorigibil parvenitism. Ochii ei mici şi aprinşi sunt însemnaţi de grăsimea unui vid înconjurător în care se lăfăie o ignoranţă durdulie. Nimic nu-i mai rău pe lumea aceasta decât prostul fudul, spunea Caragiale. Vaca

blondă nu este cel mai blamabil specimen din postcomunismul românesc (nici vorbă de aşa ceva), dar ea sare în ochi prin faptul că este perechea arhetipală a prostului fudul, adică proasta fudulă. Văcoşenia sa nu este una fizică (întrucât vaca blondă poate fi suplă şi nu neapărat obeză), ci una iremediabil spirituală – mai exact, intelectuală.

Post-scriptum

Sper că s-a înţeles că nu am nimic împotriva blondelor. Nu despre blonde în general este vorba aici, ci despre o jivină destul de specială a postcomunismului românesc!

Partea a treia ETICĂ ŞI MEMORIE

Industria securistă

Student la istorie pe vremea comunismului, apoi, în postcomunism, jurnalist, istoric la Institutul Român pentru Istorie Recentă, consilier prezidenţial între 1999 şi 2000, actualmente preşedinte al Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului, Marius Oprea a fost anchetat de Securitate pentru discuţii anticomuniste cu prietenii săi, în ultima perioadă a ceauşismului. El nu face din acest început un caz de disidenţă, ci îl aminteşte ca o minimă justificare a preocupărilor sale. Două dintre cărţile lui Marius

Oprea sunt axate contrapunctic pe chestiunea Securităţii: este vorba despre *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente, 1949 – 1989* (Editura Polirom, Iaşi, 2002) şi *Moştenitorii Securităţii* (Editura Humanitas, Bucureşti, 2004).

Marius Oprea a antologat şi comentat câteva dintre documentele cele mai importante legate de crearea, structura şi funcţionarea organului de represiune în România comunistă, în *Banalitatea răului* vorbind în primul rând despre „ocupaţia sovieto-comunistă”, care a fost determinantă pentru naşterea Securităţii, instituţia de represiune din România fiind concepută ca „instrument al terorismului de stat” (p. 12) în virtutea dogmei dictaturii proletariatului.

Analiza mecanismelor de administrare a actului de poliţie politică în regimul totalitar comunist din România arată că brutalitatea a fost ridicată la rang de politică de stat, în numele „luptei de clasă”, şi a provocat un reflex de lungă durată, o „banalizare” a răului, întreţinută cu ajutorul aparatului poliţiei politice (p. 14).

Scopul era inculcarea şi menţinerea fricii în rândul populaţiei, intimidarea acesteia şi

administrarea fricii în mod ramificat şi procentual. Securitatea a apelat la brutalitate fizică extremă în prima etapă a funcţionării sale (1948 – 1964), optând apoi, în a doua perioadă (1964 – 1989), pentru o formă insidioasă de persuasiune pavlo-viană, chiar dacă şi în această perioadă au mai existat destule cazuri de agresiune fizică asupra opozanţilor regimului comunist. Dacă în prima etapă au fost majoritari securiştii „lumpenpro-letari” – mercenari, unii analfabeţi, activând ca schingiuitori frenetici (p. 137), cea de-a doua etapă a fost dominată de securistul cu studii, care se dorea a fi un intelectual. Dar chiar şi în prima etapă, în anii 1952 – 1953, Gheorghiu-Dej şi conducătorii Securităţii au avansat ideea calificării, specializării şi ridicării nivelului intelectual al angajaţilor organului de represiune; era o măsură menită să reducă numărul lumpenilor existenţi, obligaţi şi sfătuiţi să-şi completeze studiile; cursurile durau zece luni şi pregăteau în ştiinţe politice, limbi străine, instrucţie, transmisiuni, tehnică de luptă etc. Până în 1948, când a fost creată Securitatea şi investită cu puteri discreţionare, nu a existat un vid de teroare, întrucât a funcţionat, chiar dacă nu impecabil, o pre Securitate, o Siguranţă reformată şi

infiltrată de agenţi sovietici, comunişti români şi mercenari.

În momentul înfiinţării, structura Securităţii era destul de impresionantă – cuprindea zece direcţii cu ţintă clară, care monitorizau toată ţara din punct de vedere sociopolitic, după cum urmează: Informaţii, Contrasabotaj, Contraspionaj în închisori şi Poliţie, Contraspionaj în forţele armate, Anchete penale, Protecţia ministerelor, Cadre, Tehnică, Politica Partidului, Secţia Administrativă; pe lângă aceste direcţii principale funcţionau secţii secundare, specializate pe interceptare, filaj, supraveghere. Schema Securităţii cuprindea treisprezece direcţii regionale strategice; numărul ofiţerilor activi a fost iniţial de două-trei mii, dar acesta s-a dublat şi triplat în anii următori. Pentru a fi stimulaţi, securiştii aveau salarii uriaşe (cadrele de conducere primeau de cinci ori mai mulţi bani decât lucrătorii obişnuiţi) şi beneficiau de diferite tipuri de cartele pentru produse. În timp, numărul direcţiilor a sporit atât la nivel structural, cât şi regional. În 1949, adiacente Securităţii, se creează trupele de Securitate, care angrenau în structurile lor câteva zeci de mii de militari.

Din punctul de vedere al istoriei sale, în prima etapă a epocii Ceauşescu, în 1967 şi 1968, Securitatea este parţial perturbată de atacul lui Nicolae Ceauşescu împotriva regimului Gheorghiu-Dej şi a ministrului de Interne (funcţionând din 1952) Alexandru Drăghici; primul era pe post de „tată" care trebuia ucis simbolic şi ideologic, iar al doilea, pe post de „frate" rival. Pretextul îl constituie cazul Pătrăşcanu, considerat a fi un abuz al regimului Gheorghiu-Dej: pe baza lui, Ceauşescu încearcă să-şi construiască imaginea internă a unui lider reformator, în a doua fază a epocii Ceauşescu, Securitatea a fost modernizată, ea primind însă un şoc important la nivelul conducerii atunci când Ion Mihai Pacepa (adjunct al şefului Direcţiei de Informaţii Externe din Ministerul de Interne) a rămas în Occident în 1978, deconspirându-i structura şi scopurile ca instituţie de represiune. Din această cauză, Ceauşescu a reorganizat-o în forţă într-o formă dură, amintind de anii '50, acordându-i un statut special, omnipotent. În ultima fază a perioadei Ceauşescu, numărul lucrătorilor din Securitate ajunsese la 15.000, aceştia folosindu-se de 137.000 de informatori activi – ceea ce reprezenta o creştere spectaculoasă faţă de vremurile

de început ale Securităţii, când instituţia funcţiona prin 3.000 de lucrători şi 42.000 de informatori. În anii ’70 a început să crească numărul colaboratorilor intelectuali, instituţia Poliţiei politice renunţând la colaboratorii de origine rurală; tot în această perioadă, Securitatea a renunţat la recrutarea prin constrângere şi şantaj, făcând apel, în schimb, la sentimentul patriotic, în pas cu naţionalismul ceauşist. S-a apelat la trei tipuri de legături: informatorii clasici, colaboratorii (persoane de sprijin care nu practicau delaţiunea, dar ajutau Securitatea) şi rezidenţii – în ale căror case se organizau întâlnirile dintre ofiţerii de Securitate şi delatori.

În cele ce urmează voi analiza (la nivel de mentalitate) strategiile şi scopurile Securităţii, aşa cum transpar ele – direct sau indirect – din discursurile capilor săi. Voi remarca, pentru început, că în toate documentele legate de activitatea Securităţii apar în mod tendenţios câteva verbe dirijate împotriva „duşmanilor poporului”: *a zdrobi*, *a reprima*, *a desfiinţa*, *a demasca*, *a nimici*, *a lichida*, *a stârpi*, *a da de pământ* (ultimul utilizat cu sensul de a împuşca). Ministrul Teohari Georgescu declara în 1949 că „Securitatea este organul care izbeşte”

Banalitatea răului, p. 74), dorind să prevină scăpările şi lipsurile instituţiei pe care o conducea. „Se va lovi fără milă”, reia ideea acelaşi ministru la o conferinţă din 28 februarie 1950, „fiindcă noi, dacă avem legea, după cum am discutat astăzi, vom da lovituri” (*ibidem*, pp. 120, 131). Trei ani mai târziu, anchetat în procesul „deviaţionişţilor de dreapta” şi acuzat că nu a fost vigilent în ura sa de clasă, Teohari Georgescu declara că a condus un aparat la început tânăr, care a crescut, devenind astăzi un instrument puternic în mâna Partidului, plin de ură împotriva duşmanului, devotat Partidului, clasei muncitoare. Fără ură de clasă, nu aş fi putut munci la crearea unui astfel de aparat (*ibidem*, p. 256).

Frenezia bătăliei împotriva „duşmanilor poporului” este reluată contrapunctic la aceeaşi conferinţă continuată în zilele următoare de Gheorghe Pintilie, figură patibulară de securist carierist, asasinul lui Ştefan Foriş (fost lider al Partidului, rival al lui Gheorghiu-Dej):

Să ne întărim, să putem da lovituri duşmanului cât mai puternice, poate întreit… Nu putem spune că s-a terminat lupta, dacă am vorbit că am dat puternice lovituri duşmanului, putem să spunem că abia

începem acum să dăm lovituri mai puternice. Duşmanul abia acum este turbat... Partidul a hotărât să lovească cu toată puterea şi trebuie lovit cu toată puterea (*ibidem*, pp. 133, 160).

Chiar şi privind în interiorul Securităţii, Pintilie descoperă omniprezenţa inamicului, motiv pentru care propune un soi de harakiri sanificator:

Avem o serie de slăbiciuni de care trebuie să ne debarasăm, trebuie să le scoatem cu fierul roşu din organismul nostru (*ibidem*, p. 133).

O altă parte a discursului lui Gheorghe Pintilie se centrează pe necesitatea aplicării agresiunii fizice asupra „duşmanului poporului", dar nu în mod sadic, fără discernământ, ci organizat: acesta trebuie lovit „cu toată ura", dar nu oricum, ci disciplinat. Din cauza aceasta, securiştii înşişi trebuie să fie nişte purificaţi care se curăţă mai întâi pe ei înşişi:

Să scoatem tot ce este străin de organele noastre, organele noastre are sarcini mari, specifice, trebuie să luptăm şi să scoatem tot ce este putregai (*ibidem*, p. 146).

Vigilenţa este văzută ca fiind igienică, deoarece îl face pe securist să se autoreeduce:

Nu urmăresc să facem Securitate în Securitate

dar vorbesc cu scopul de a ajuta pe tovarăşi, de a scoate tot ce este putregai la noi (*ibidem*, p. 161).

Pe de o parte, Pintilie critică abuzul de arestări şi anchete (ale unor oameni nevinovaţi), dar pe de altă parte indică acţiunea necesară de încarcerare a „duşmanilor", fără de care Securitatea nu şi-ar mai avea rostul:

Partidul a hotărât să facem colonii de muncă, să spunem lagăre, colonii de muncă, detaşamente de muncă, încă nu s-a găsit forma, rămâne de frământat, ca să dăm şi politiceşte just şi poate peste o săptămână-două noi o să avem lagăre, ori aşa cum e fixat acum, colonii de muncă. Noi pe cineva trebuie să băgăm, n-o să fie goale! (*ibidem*, p. 148).

Cel mai emblematic şi expresiv prin grotescul său, dar şi prin logica interioară pe care Pintilie o caută şi o găseşte, este portretul informatorului, unealta securistului, o unealtă tăioasă (înrudită, după cum se va vedea, cu briciul ori strungul), dar vie, un om-unealtă:

Fiecare meseriaş, fiecare doctor, orice om are o sculă şi de scula lui se îngrijeşte, însă la Securitate care este scula noastră? Am spus că avem şi noi o sculă. Dacă frizerul are brici, dacă strungarul are

strung, am spus că ce avem noi sunt informatorii noştri, să ştim cum să muncim, să vedem cu cine avem de-a face. Aşa cum muncitorul are grijă de scula lui, aşa avem şi noi de informatori – şi noi trebuie să avem grijă de scula noastră mult mai mult (*ibidem*, p. 134).

Grijuliu faţă de racolarea şi prelucrarea informatorului, Pintilie intuieşte că securistul fără informator ar fi lipsit de mâini şi picioare, ar fi adică un handicapat. De aceea, el insistă pe rolul de „sculă" al informatorului, o „sculă vie":

La frizer este sculă moartă, la strungar la fel, la noi este sculă vie, trebuie să-i dăm mai multă atenţie (*ibidem*, p. 151).

În paranteză fie spus, dintre documentele inserate în *Banalitatea răului*, foarte interesante sunt textele teoretice provenite din Arhiva Securităţii, în legătură cu funcţionarea acesteia. Recrutarea informatorilor, de pildă, este un text conceptual încă din 1948: să fi avut Securitatea strategi şi teoreticieni români sau textul respectiv era o traducere a unui document similar al NKVD-ului? Ori să fi fost o moştenire conceptuală de la fosta Siguranţă, instituţie căreia comuniştii i-au schimbat doar denumirea, preluându-i destule caracteristici? În orice caz, în anii

de după înfiinţarea Securităţii, directivele legate de reţeaua de informatori şi funcţionarea acesteia vor fi tot mai precise şi mai nuanţate. Cei care au întocmit aceste texte, precum şi rapoartele ulterioare, insistau să fie exacţi, „ştiinţifici”, un fel de „herme-neuţi” ai poliţiei secrete şi politice din România comunistă. Căci textele acestea râvneau să fie şi un fel de „table ale legii”.

În sfârşit, un alt moment-cheie în discursul lui Gheorghe Pintilie este lauda Securităţii, văzută ca supragândire, ca intelect desăvârşit:

Tot organul nostru este un creier curat, nu avem niciun os, nimic. Noi suntem *creier* şi trebuie aşa gândit (*ibidem*, p. 150).

În această formulă, elogiul intrinsec al securistului sugerează că acesta ar putea fi un fel de supraom („*nu avem niciun os*”, s.m.). Finalul demonstraţiei se doreşte a fi revelatoriu şi auto-triumfal: „Noi suntem creierul de sus până jos” (*ibidem*, p. 151); osul este, eventual, informatorul, chiar dacă Pintilie nu mai precizează acest lucru.

La aceeaşi conferinţă din februarie-martie 1950, maiorul Gheorghe Petrescu afirmă dorinţa de disciplină, ordine şi transformare a sistemului

concentraţionar într-un fel de Tabel al lui Mendeleev, fiind criticat haosul arestărilor dezorganizate:

Nici azi n-am reuşit să punem în ordine cu ţinerea arestaţilor pe ţară, nu ştim nici azi cine a fost arestat, cine a rămas nearestat, care este situaţia lor, datorită faptului că la început s-a lucrat anarhic (*ibidem*, p. 172).

Nu este vorba de o autocritică oarecare a capilor Securităţii, ci de realitatea concretă a faptului că organul de represiune funcţiona defectuos la nivel de autocontrol riguros. Mai departe intră în scenă generalul-maior Alexandru Nicolski, artizan, printre altele, în acei ani, al brutalei reeducări studenţeşti de la Piteşti. „Trebuie să facem mai bine şi mai repede” (*ibidem*, p. 190), lansează acesta, adică represiunea să devină impetuoasă şi să prindă viteză.

Trebuie să ducem o acţiune ofensivă, nu să stăm cu mâinile încrucişate şi să prevedem, fără greşeli, acolo unde va încerca să acţioneze duşmanul. Şi trebuie să lucrăm informativ, nu cu mâinile încrucişate (*ibidem*, p. 191).

Nicolski recunoaşte şi alte slăbiciuni ale Securităţii – de pildă, birocratismul, dar încheie anunţând viabilitatea şi vivacitatea organului de

represiune, într-o formulare orgolioasă:

A început să ne mănânce rugina birocratismului. Aparatul nostru nu poate fi mâncat, însă acesta este un aspect (*ibidem*, p. 191).

Securitatea nu poate fi „mâncată”, iată aici o formulare exactă, întrucât organul de represiune era şi râvnea să fie o instituţie canibalică, ingurgitându-i pe ceilalţi.

Cu acelaşi prilej ia cuvântul şi un teoretician al Securităţii, colonelul Guţan, care proiectează în duşmanii poporului un monstru multiform sau anamorfotic:

Acesta este obiectivul nostru principal, general, pe acesta trebuie să-l urmărim. Lichidarea duşmanului sub toate formele şi aspectele lui (*ibidem*, p. 198).

Ca retor ce se doreşte a fi şi inspirat, Guţan ţine o pledoarie pentru discernământ şi impetuozitate. Citatul care urmează este lung, dar ilustrează perfect tânjirea securiştilor de a discuta ori chiar de a polemiza cordial, de parcă organul care îi patrona ar fi fost o instituţie spirituală:

Ţin să reamintesc tovarăşilor, a intra în Securitate, a purta epoleţi albaştri, a fi investit cu puteri de a urmări, a cerceta, de a trimite în judecată

oameni, de a aresta, de a priva pe alţii de libertate sunt lucruri extrem de importante. Cine ne încredinţează acest drept? Clasa din care facem parte, Partidul nostru ni l-a dat, Guvernul. Pentru ce? Pentru ca acest drept să fie îndreptat împotriva duşmanului de clasă. Este un drept care cere multă gândire, adâncire. Este un drept pe care trebuie să ştii să-l mânui cu multă abilitate. Este ca un ascuţiş, cu acest drept jucăm ca pe un vârf de ascuţiş... Însă atunci când am judecat bine o situaţie, atunci ni se cere să mai avem şi altă calitate, hotărâre în execuţie, fără şovăială. Lovituri crâncene împotriva duşmanului pe care l-am precizat bine, fără milă, şi să-l lovim aşa ca să nu se mai ridice în viaţa lui (*ibidem*, p. 202).

Logica acestui discurs autoîntemeietor este aceea de a ajunge la originea şi naşterea Securităţii: „Noi n-am venit singuri, pe noi ne-a trimis Partidul şi când ne-a trimis ne-a verificat" (*ibidem*). Datorită acestei matrice, securistul trebuie să aibă un comportament exemplar, să nu fie imoral (afemeiat, alcoolic, corupt – tocmai fiindcă aceste vicii erau frecvent întâlnite în cadrul moravurilor securiste), ci meticulos, activ, pilduitor. „Moralistul" colonel Guţan insistă pe felul în care un securist trebuie să

dobândească aceste calităţi. Între teorie şi practică, diferenţa era însă categorică: securistul român a fost cel mai adesea dur, grobian, fără scrupule şi mercenar.

Practic, profilul ofiţerului de Securitate, similar cu portretul cekistului sovietic descris de literatura proletcultistă… a fost alterat deseori de vicii şi pasiuni lumeşti, de ambiţie, infatuare şi dispreţ în raport cu celelalte cadre, pe măsura avansării în grad sau funcţie. Astfel, cu toate sutele de mii de ore de şedinţe şi analize, Securitatea a luat chipul şi asemănarea cadrelor ei, iar printre ofiţeri şi subofiţeri prea puţini erau cei care îmbrăcaseră uniforma poliţiei politice doar din convingerea nestrămutată a unei cauze juste (*ibidem*, p. 199).

În *Moştenitorii Securităţii*, Marius Oprea este un justiţiar impetuos şi tenace (dotat însă şi cu umor), interesat de destinul securiştilor, activiştilor fostului PCR şi informatorilor aruncaţi în malaxorul postcomunismului românesc. El realizează un portret antropologic al securistului: şi asupra acestuia s-a aplicat în comunism strategia de inculcare şi implementare a *omului nou*, prin asfixiere şi bombardare politico-ideologică; un al doilea element a

fost cultivarea în securişti a unei loialităţi pavloviene, mecanice, faţă de regimul comunist; în al treilea rând, securistul generic a fost marcat psihologic de posibilitatea de a deveni el însuşi un hăituit în teritoriul fricii care domina în sistemul comunist: securistul era consacrat ca instaurator al terorii, dar putea să devină, dacă greşea, şi o victimă (deşi acest lucru s-a întâmplat foarte rar, de obicei securistul reprofilându-se şi adaptându-se din mers după stăpânii săi). A patra componentă deloc de neglijat era mercenariatul său catalizat de avantajele financiare ale slujbei asumate. Ascensiunea ori decăderea securiştilor depindea şi de dinamica internă a structurii funcţionale a Securităţii, dar mai ales de lupta pentru putere din diversele etape ale comunismului românesc. Marius Oprea constată că *omul nou* nu a prins rădăcini în securistul generic: acesta a mimat a fi *om nou* (din parvenitism şi instinct de conservare); pragmatic, securistul generic era lipsit de scrupule şi, deci, adaptabil inclusiv într-un alt sistem politic decât comunismul. Tranziţia românească a dovedit cu prisosinţă acest lucru.

În decembrie 1989, după fuga lui Ceauşescu, mulţi dintre securişti au fost alarmaţi iniţial,

aşteptându-se la represalii; dar începutul anului 1990 i-a înseninat pe deplin, indicându-le care va fi noua lor ocupaţie: echipa lui Ion Iliescu şi Frontul Salvării Naţionale aveau nevoie de fosta Securitate pentru a contracara acţiunea partidelor istorice şi doleanţele anticomuniste ale societăţii civile. Singurii antrenaţi să facă faţă acestei situaţii erau securiştii; sau, cum spune autorul *Moştenitorilor Securităţii*, „dilema profesională a securiştilor faţă cu democraţia a fost de scurtă durată”. Marius Oprea este decis să spulbere orice îndoială în privinţa Securităţii: nu a existat niciodată o Securitate *bună*, care să fi compensat *underground* Securitatea *rea*; Securir tatea a fost întotdeauna şi exclusiv un instrument de teroare şi supraveghere punitivă a populaţiei, fiind aservită complet dictaturii comuniste. Mitul unei posibile Securităţi *bune* (sau *patriotice*) a fost confecţionat chiar de Securitate. Nu presupusa (falsa) Securitate *bună* a fost vărsată în Serviciul Român de Informaţii, ci Securitatea propriu-zisă, corp logistic (şi nu numai) al fostei poliţii secrete a regimului comunist. Dacă în prima sa etapă (perioada Dej) Securitatea practicase terorismul de stat, în a doua etapă (perioada Ceauşescu) se specializase pe „gestionarea fricii”.

Cum avea să se comporte respectiva instituţie în postcomunismul românesc?

La 22 decembrie 1989, Securitatea avea 15.312 angajaţi (inclusiv civili); trupele de Securitate cuprindeau 23.370 de membri; iar numărul informatorilor era de 400.000. Demonstraţia lui Marius Oprea mizează pe ideea că tranziţia şi presupusa democraţie au cosmetizat Securitatea, dar fără a-i schimba metodele şi strategia. S-a schimbat doar agenda de lucru. De aceea, un segment central al cărţii lui Marius Oprea îl reprezintă prezentarea detaliată a reciclării, în postcomunism, a celor mai importanţi ofiţeri din fosta Securitate, din varii Direcţii şi Unităţi. Lista este lungă (aducând pe alocuri cu un roman de capă şi spadă) şi poate fi parcursă ca un fel de dicţionar „profesional". Concluzia fatală este aceea că majoritatea ofiţerilor de rang înalt din Securitate au intrat în structurile politico-ad-ministrative ale României postcomuniste sau au devenit oameni de afaceri. Fosta Securitate funcţionează actualmente recondiţionată facial, dar structura ei a rămas una de tip mafioţic, nociv. Printre altele, Securitatea s-a privatizat: pulverizarea membrilor ei nu a însemnat dispariţia structurii de

bază, ci elasticizarea acestei structuri cu picioare lungi de păianjen – sau caracatiţă.

Marius Oprea accentuează rolul lui Ion Iliescu de coagulator al Securităţii reprofilate în postcomunism: Serviciul Dezinformare a lucrat meticulos în 1990 în folosul FSN şi al lui Ion Iliescu. Reactivaţi, foştii securişti au înţeles că nu mai erau nevoiţi să se căiască: mercenariatul şi cameleonismul care le erau specifice le-au permis nu doar supravieţuirea, ci chiar înregimentarea în noua putere postcomunistă. Astfel, casele conspirative ale fostei Securităţi au început să fie refolosite încă din ianuarie 1990. „Actorul-guerillero" Gelu Voican-Voiculescu s-a implicat şi el în regruparea fostei Securităţi, considerând că membrii acesteia sunt performanţi. Marius Oprea pedalează pe ideea că Securitatea a fost nu doar machiată şi coafată în 1990, ci de-a dreptul donată, noua Putere apelând la serviciile sale mai întâi neoficial, apoi oficial, prin înfiinţarea la 24 martie 1990 a SRI (iar înainte de SRI, prin înfiinţarea la 1 februarie 1990 a Direcţiei de pază a obiectivelor de interes politic, alcătuită din fosta unitate de elită din cadrul Securităţii Municipiului Bucureşti).

Care au fost principalele acţiuni ale fostei

Securităţi regrupate în 1990? Mai întâi, macularea Opoziţiei prin dezinformări ritualice (de pildă, fabricarea unor manifeste legionare puse în cârca PNŢCD şi PNL), catalizarea şi instrumentarea înfruntărilor sângeroase de la Târgu-Mureş (din martie 1990), ziua de 13 iunie (confecţionată ca „rebeliune legionară”) şi mineriada aferentă. Anul 1991 este memorabil, apoi, datorită scandalului Berevoieşti, SRI procedând intenţionat la distrugerea programatică a arhivelor fostei Securităţi, respectiv a 7 tone de documente secrete.

Foarte adecvată este clasificarea moştenitorilor Securităţii, aşa cum o face Marius Oprea, în trei categorii: 1) securiştii care din 1990 au devenit politicieni ori oameni de afaceri; 2) carieriştii care au devenit şefi ai unor puternice structuri de informaţii; 3) „pensionarii” sau „fraierii” care s-au retras din activitatea informativă, au decăzut din structurile securiste ori s-au reprofilat pe activităţi cotidiene mărunte.

O altă funcţie a foştilor securişti în postcomunism a fost devalizarea sistemului bancar din România. O amplă grupare de securişti şi-a găsit matca în Gelsor (firma de afaceri mobiliare a lui Sorin

Ovidiu Vântu), în cadrul căreia s-au utilizat mijloace de spionaj economic, după cum precizează Marius Oprea. Securiştii de aici s-au ocupat de culegerea de informaţii pentru şanta-jarea, compromiterea, racolarea sau influenţarea unor oameni politici ori lideri economici şi financiari. Unităţile specializate odinioară în comerţ exterior nu au şomat nici ele, ci s-au implicat în exporturi oneroase şi contrabandă (este prezentat în detaliu cazul CRESCENT) ori au dat naştere chiar şi unui partid: PUR! Atentatele din 11 septembrie 2001 au constituit pentru regimul Iliescu din perioada 2000 – 2004 un pretext pentru a reactiva un nou val de foşti securişti, prezentaţi ca strategi în lupta împotriva terorismului!

Concluzia lui Marius Oprea este aceea că Securitatea constituie astăzi a cincea putere în România postcomunistă: cam 10.000 de indivizi (foşti securişti şi oamenii lor de legătură) controlează ţara în diverse moduri: politic, economic, financiar. *Moştenitorii Securităţii* este o carte terifiantă, pentru că seamănă cu un thriller: atât doar că nimic nu este inventat, iar lucrul acesta dă fiori.

În România comunistă nu a existat doar industria siderurgică ori minieră (pe lângă multe altele), ci şi

industria securistă, a cărei putere de reverberare s-a extins şi în postcomunism. Povestea acestei industrii securiste o sintetizează Marius Oprea în cartea sa, cu inteligenţă, curaj nebun şi pertinenţă.

Zbor deasupra unui cuib de cuci (varianta românească)

Vasile Paraschiv este unul dintre cei patru disidenţi de marcă ai României ceauşiste, alături de Paul Goma, Doina Cornea şi Radu Filipescu. Fiind unul dintre iniţiatorii unui sindicat muncitoresc independent de cel manipulat şi creat de PCR, Vasile Paraschiv a fost arestat şi torturat de Securitate, adeseori fiind internat şi în spitale psihiatrice. Protestând constant împotriva nerespectării drepturilor omului în România, ploieşteanul Vasile Paraschiv a devenit extrem de iritant pentru regimul comunist care, cu toate eforturile sale, nu a izbutit să-l reeduce. Curajul şi obstinaţia, ambele ieşite din comun, au făcut, poate, ca inclusiv pentru cei care îl admirau (în secret sau făţiş) Vasile Paraschiv să pară un „nebun”. Dar „nebunia” sa, dacă a fost vreuna, a constat doar în impetuozitatea cu care s-a opus regimului comunist (deşi el însuşi fusese cândva membru de partid), constatând găunoşenia şi injustiţia

funciară a respectivului regim, din interior. Nu i-a fost dat lui Vasile Paraschiv să devină un Lech Waiesa român, dar nici nu este nevoie să-l gândim pe viteazul ploieştean în asemenea parametri, întrucât nu ideea de posibil lider sindical anticomunist este cea care trebuie să atragă atenţia în cazul lui Vasile Paraschiv, ci, aşa cum spuneam, puterea lui de a da o bătălie decisivă, individuală, personalizată, pentru libertate, de a avea curaj şi de a merge până la capăt, indiferent de umilinţe şi maltratări, de şantaj şi indiferent de riscul de a fi singur într-o lume robotizată şi înfrigurată de temeri şi reacţii pavloviene. Deşi a fost exemplar, Vasile Paraschiv refuză sintagma de *erou*, dintr-o modestie ce-i este caracteristică. Simplitatea şi onestitatea alcătuiesc natura sa primordială. Iar ele sunt autentice şi înfioară.

Lupta mea pentru sindicate libere în *România* (ediţie îngrijită, studiu, note şi selecţia documentelor de Oana Ionel şi Dragoş Marcu, postfaţă de Marius Oprea, Editura Polirom, Iaşi, 2005) este subintitulată, oarecum abuziv, *Terorismul politic organizat de statul comunist*: astăzi termenul *terorism* este limpede ancorat ca sens; Vasile Paraschiv îi acordă însă un sens al său, intransigent, personal, legat strict de

regimul comunist; de menţionat – cartea a fost realizată în cadrul programului de cercetare a CNSAS! Lucrarea este realizată ca un puzzle, incluzând: memoriile lui Vasile Paraschiv (care sunt esenţiale, pentru că alcătuiesc un testimoniu), documentele prin care protesta oficial la adresa regimului ceauşist, lista de nume a ofiţerilor de Securitate şi de Miliţie, dar şi a medicilor psihiatri care l-au maltratat direct sau indirect pe Vasile Paraschiv, testamentul politic al acestuia şi un masiv dosar alcătuit din documente obţinute prin CNSAS (rapoarte şi note informative ale Securităţii, adrese ale Procuraturii RSR, înregistrări de convorbiri, procese-verbale etc).

Secţiunea cea mai interesantă a cărţii, din punct de vedere istoric şi informaţional, este cea legată de reeducarea practicată de autorităţi, pe disidenţi şi opozanţi, în spitalele psihiatrice: în acest sens, Vasile Paraschiv a fost internat la Urlaţi, apoi la Voilà (Câmpina, judeţul Prahova) şi Săpoca (judeţul Buzău), printre bolnavi cronici, incurabili, fiind tratat abuziv inclusiv farmaceutic. Imaginea cea mai impresionantă din memoriile sale este aceea a spitalului de la Săpoca, „iadul pe pământ”, cum îl numeşte Vasile

Paraschiv: făpturi umane dezarticulate, murdare, rănite, trăind în comun aproape în stare de nuditate, jelind sau, dimpotrivă, practicând pasul de defilare în chip autist, fiind biciuite atunci când erau dezorientate în chip animalic, alcătuind o „lume profund îndurerată şi dezordonată care forfotea tot timpul fără rost – era o atmosferă de haos, un calvar”. Inclusiv spectatorului încă nealienat nu îi rămâne decât să stea ghemuit, cu genunchii strânşi la piept, şi să contemple frisonat acel spectacol al deznădejdii umane.

La fel de importante, ca mărturie documentară pentru sistemul de represiune din ultima etapă a ceauşismului, sunt cele trei răpiri la care a fost supus Vasile Paraschiv de către Securitate: în 1979, când este dus în pădure şi bătut; în 1987, când este sechestrat şi torturat într-o cabană, la munte, vreme de patru zile (în urma presiunilor, securiştii-torţionari îi smulg declaraţii şi angajamente de loialitate faţă de Securitate şi PCR – dar acestea nu vor fi materializate şi respectate niciodată, dimpotrivă); în 1989, când este sechestrat din nou într-o cabană şi schingiuit vreme de şapte zile, chiar iradiat, tocmai pentru că nu respectase pactul din 1987 (din nou, i se smulge, prin

presiuni, un alt angajament, dar nici acesta nu va fi respectat). Comandourile de securişti care de trei ori îl răpesc, umilesc şi torturează sunt percepute ca grupuri teroriste: şi aşa se explică mai clar subtitlul cărţii – *Terorismul politic organizat de statul comunist*.

Nu este greu de ghicit că Vasile Paraschiv este văzut de către membrii aparatului de represiune ca „duşman al poporului", drept care metodele de intimidare şi tortură sunt pe măsură: aşa se explică, de pildă, de ce, în 1987, este confecţionată de către Securitate inclusiv o sosie a disidentului, sosie care urma să fie internată

Într-un spital psihiatric, în timp ce adevăratul Vasile Paraschiv ar fi putut fi, la o adică, lichidat de Securitate. Vasile Paraschiv nu se sfieşte să descrie pe îndelete supliciile la care a fost supus. Şi este bine că procedează astfel, întrucât românii tocmai de o memorie concretă au nevoie, de o mărturie palpabilă; de sânge şi răni pe care să le atingă, astfel încât să creadă, asemenea lui Toma Necredinciosul. Iată o mostră în acest sens:

Am fost lovit cu pumnii în faţă, în stomac şi în ficat, cu săculeţii de nisip în cap şi cu bastonul de

cauciuc la tălpi, până când îmi pierdeam cunoştinţa şi cădeam în nesimţire pe bancă, apoi aruncau o găleată cu apă rece peste mine şi mă lăsau aşa până seara sau dimineaţa, când supliciul începea din nou – şi tot aşa, de două ori pe zi, seara şi dimineaţa, şapte zile şi şapte nopţi, fără apă şi fără mâncare.

Aceste schingiuiri aveau loc în martie 1989; iar în decembrie 1989 au fost aplicate împotriva protestatarilor ieşiţi în stradă pentru a manifesta împotriva comunismului şi a regimului Ceauşescu.

Linşarea intelectualilor

Cazul Nicolae Mărgineanu

În anul 2005 s-au împlinit o sută de ani de la naşterea celebrului profesor de psihologie Nicolae Mărgineanu (dintre lucrările sale de anvergură, amintesc doar *Psihologia persoanei*, *Condiţia umană*, *Psihologia adâncurilor sau înălţimilor*), însă evenimentul nu a fost aniversat în niciun fel în cadrul Facultăţii de Psihologie din Cluj, unde profesorul a format mii de studenţi şi a creat o tradiţie. Niciun text aniversar nu a apărut la ceasul sărbătorii, nici mai devreme ori mai târziu. În schimb, în 2006, o parte a colectivului de la Facultatea de Psihologie din Cluj l-a sărbătorit, într-un volum publicat sub egida Academiei

Române, pe Alexandru Roşca (tot psiholog), cunoscut opiniei publice şi mediului academic din România din dosarul de urmărire al lui Lucian Blaga, pe care l-a turnat cu aplomb, dar şi din delaţiunile practicate asupra profesorului Mărgineanu. Ciudată şi injustă ţară, în care victimele sunt uitate, iar delatorii – omagiaţi!

Poate însă că sărbătorirea adevărată, mult mai adâncă a profesorului Mărgineanu este realizată atipic, dar spectaculos, de volumul *Nicolae Mărgineanu. Un psiholog în temniţele comuniste. Documente preluate din arhiva CNSAS*, ediţie îngrijită de Cristina Anisescu (consilier superior al Direcţiei Cercetare din cadrul CNSAS), prefaţă de Adrian Neculau, Iaşi, Editura Polirom, 2006. Volumul masiv (de aproape 500 de pagini) cuprinde nu doar documente revelatorii din perioada antonesciană şi mai ales din cea comunistă, ci şi o monografie sintetizată a întregii familii Mărgineanu, cu toţi cei persecutaţi sau ucişi de Securitate (vezi, de pildă, cazul lui Petre Mărgineanu, fratele profesorului). Trăitor timp de 16 ani de detenţie în comunism, Nicolae Mărgineanu a depus mărturie despre Gulagul românesc în *Amfiteatre şi închisori* (carte de sertar,

publicată postum, în 1991) şi în volumul mult mai amplu *Mărturii asupra unui veac zbuciumat* (2002). Cunoscând direct tortura şi umilinţele practicate în temniţele comuniste, psihologul Nicolae Mărgineanu (anchetat dur şi maltratat pentru a fi fost, în ficţiunea croită de Securitate, „agent al serviciului american de spionaj", întrucât fusese bursier al Fundaţiei Rockefeller, şi condamnat în aşa-numitul lot al Marii Finanţe) a dat probabil cea mai fină analiză tehnică de această natură asupra bestialităţii din detenţie, dar şi asupra strategiilor de rezistenţă manifestate de către victime. Deşi mărturia sa este una despre infern, acesta a putut fi depăşit prin variate şi nuanţate soluţii de supravieţuire morală şi intelectuală. De aici prestanţa şi exemplaritatea testimoniului prilejuit de autor.

Procesul Marii Finanţe (dintre cei judecaţi au făcut parte, alături de profesorul Mărgineanu, următorii: Alexandru Popp, Max Auschnitt, Ioan Bujoiu, George Bontilă, Alexandru Balş, Horia Măcellariu, George Manu, Nicolae Petraşcu, Eugen Teodorescu, Dimitrie Gheorghiu, Nistor Chioreanu) a avut parte de o mediatizare specială, în care retorica presei comuniste, axată pe înfierare, miza pe tehnica

bestializării adversarilor politici înfăţişaţi ca „şerpi”, „ploşniţe”, „hiene” ori pe aceea a infracţionalităţii confecţionate: sabotori, trădători, jefuitori, complotişti, spioni, bandiţi; dar s-a mizat şi pe registrul subuman, cei incriminaţi fiind catalogaţi drept lachei şi slugoi (ai imperialismului), epave, pleavă, putregai. Această mediatizare a fost îngroşată ritualic de telegramele aşa-zişilor oameni ai muncii şi de moţiunile prin care aceştia manifestau un sadism lingvistic legat de pedepsirea presupuşilor vinovaţi. Iată o mostră incredibilă şi terifiantă, înfierarea defulatorie cu pricina aparţinând muncitorilor şi tehnicienilor de la minateliuc, care, la 3 noiembrie 1948, clamau de la Tribunalul Militar ca arestaţii şi judecaţii din lotul Marii Finanţe să fie schingiuiţi până

la moarte. Unul dintre semnatari (Nandra Andron) cere ca judecaţii să fie traşi pe roată. Un altul, Vitez Samoilă, cere să li se scoată ochii şi să li se smulgă unghiile. Un al treilea, Ilca Petru, reclamă şi el schingiuirea până la moarte. Iar un al patrulea, Macra Iosif, cere imperios spânzurarea celor judecaţi (vezi ACNSAS, fond Penal, dosar 335, vol. 5, f 60). Ce este de notat? Că linşarea mediatică propagată de ziarele

comuniste era pigmentată strategic cu astfel de telegrame ale unor presupuşi oameni ai muncii (fie ei reali ori confecţionaţi de Securitate) şi că procedeul viza mai întâi uciderea în efigie a celor arestaţi, apoi umilirea şi maltratarea lor *de facto* în timpul anchetei, dar şi după, în detenţie. Imaginarul celor care emiteau respectivele telegrame şi moţiuni era, cât se poate de limpede, unul bolnav. Moartea pur şi simplu a „duşmanilor poporului" nu era satisfăcătoare: înainte de toate, aceştia trebuiau să fie umiliţi, înfricaţi şi distruşi psihic. Nu ştiu dacă Nandra Andron, Vitez Samoilă, Ilca Petru ori Macra Iosif mai trăiesc (probabil că nu), dar în cazul în care chiar au fost persoane reale, în carne şi oase, ei au servit din plin patologia Securităţii, al cărei principal scop era linşarea ritualică a victimelor sale.

Cartea-document îngrijită de Cristina Anisescu este foarte bogată în transcrierea de note informative, rapoarte, interogatorii, declaraţii, procese-verbale, extrase, mandate, radiograme, fiind înrudită cât se poate de vizibil şi asumat cu *Ultima carte. Text integral al declaraţiilor la anchetă ale lui Anton Golopenţia aflate în Arhivele SRI* (introducere şi anexă de Sanda Golopenţia, Editura Enciclopedică,

Bucureşti, 2001). De altfel, Daniela Ţăranu-Mărgineanu, fiica profesorului, a secondat-o constant cu sfaturi şi detalii biografice pe îngrijitoarea ediţiei la selectarea şi comentarea documentelor din arhiva CNSAS.

Foarte minuţios reiese din această carte şi felul în care lucra Securitatea pentru a-şi supraveghea victimele, după tehnica păianjenului învăluitor. Atât înainte de arestare, cât şi după eliberarea din închisoare, profesorul Mărgineanu este filat cu ceremonial, cu miză clară, supraveghetorii (securişti şi informatori) având misiuni exacte şi... termene de materializare (ca în fabrici şi uzine). De pildă, în 1965, planul de muncă al Securităţii (da, exact aşa se numea procesul de monitorizare securistică!), concretizat asupra psihologului proaspăt ieşit din Gulag, suna cam aşa: 1) dirijarea agentului X de a-l determina pe profesorul Mărgineanu să obţină cărţi de specialitate, însă doar cu aprobarea Academiei (termen: 30. IX.1965); 2) agenţii Y şi Z să îl influenţeze „să-şi dea seama de valoarea contribuţiei lui la obţinerea unor realizări pentru ţara noastră”, să i se stimuleze sentimentul patriotic pentru a putea fi atras cândva să colaboreze cu organele statului comunist, datorită

fostelor sale relaţii cu Statele Unite ale Americii (termen: 30. XII.1965); 3) activarea unor surse deja existente ori infiltrarea altora noi din apropierea profesională a lui N. Mărgineanu, astfel încât acesta să fie filat constant şi în detaliu (termen: 5.X. 1965); 4) filarea fiului profesorului Mărgineanu (actualul regizor N. Mărgineanu), pentru a fi cuantificate comportarea şi concepţia politică a acestuia (termen: 30.X.1965); 5) filarea soţiei profesorului (Eufrosina Arvanitis) printr-o agentă stabilă (termen: 1. XII. 1965) ş.a.m.d.

Nu doar în contextul *Dosariadei* care se petrece astăzi în România, ci şi într-un cadru mai larg, acela al istoriei recente, cartea-document axată pe arhiva CNSAS privitoare la profesorul Nicolae Mărgineanu este remarcabilă şi explică pe îndelete mecanismele fizice şi psihice ale aparatului de represiune din România comunistă, aşa cum funcţionau ele: ca terorism intern, planificat de stat.

Post-scriptum

În 1998, după 8 ani de memorii ale familiei cerând reabilitarea profesorului Mărgineanu, Curtea Supremă de Justiţie, prin recurs în anulare, a casat sentinţa 1894 din 2 noiembrie 1948 a Tribunalului

Militar Bucureşti, achitându-i pe Nicolae Mărgineanu şi pe restul inculpaţilor din lotul Marii Finanţe, pentru toate infracţiunile de care au fost acuzaţi.

Cuvântul care ucide

Criza şi deteriorarea limbajului, pe tot parcursul secolului XX şi la începutul secolului XXI, sunt legate, în mod evident, de violenţele politice şi cotidiene, multe dintre acestea marcate de „animalizarea conflictului interuman" (după cum afirmă Alain Brossat în *Le corps de l'ennemi. Hyper-violence et democraţie*, La Fabrique, Paris, 1998), de o bătălie aproape feroce între carnasierii umani. Indivizii nu mai percep în opozanţii lor nişte adversari, ci nişte duşmani, de unde practica bestializării lingvistice a presupusului inamic. Se pare că imageria animală este cea care satisface cel mai puternic necesităţile de puni-ţie lingvistică ale indivizilor. Registrul-bestiariu are ca principal scop umilirea şi ridiculizarea opozantului, care este portretizat, în societatea contemporană, mai puţin ca un monstru şi mai mult ca un animal abject, repugnant. Nimeni nu prea mai vorbeşte astăzi despre dragoni, balauri sau Scyla şi Charibda, ci despre păduchi şi viermi umani care se cuvine a fi distruşi. Zoopolitica, pe care au observat-o

foarte mulţi analişti ai fenomenului, are acest scop. Există în discursul violent al omului modern şi chiar postmodern o „logică zoologică” pe care Alain Brossat o explică a fi moştenită din structura războaielor din vechime, în care *celălalt*, adversarul, era perceput ca o pradă, ca un vânat, ca o bestie care trebuia eliminată. Pe lângă procesul de zoologizare, un alt fenomen de violenţă lingvistică se manifestă prin încercarea de *cani-balizare* a adversarului, a celuilalt: fiind stigmatizat lingvistic, acesta este, de fapt, ucis în efigie, spre a putea fi devorat de agresorul său.

Ca să luăm două exemple specifice pentru totalitarismele secolului XX, canibalizarea şi bestializarea lingvistică a *celuilalt* (diferitului) puteau fi făcute matematic, pretins ştiinţific, rece (naziştii) sau, dimpotrivă, pasional şi ardent (comuniştii). Dar există şi altfel de exemple, care nu ţin neapărat de politică. Unele dintre cele mai dure discursuri din partea unor făpturi umane apar, de pildă, în epopeea homerică *Iliada*: războinicii cuprinşi de furie oarbă ţin nişte discursuri vitriolante şi ucigătoare în efigie la adresa adversarilor lor, dar nu numai la adresa acestora (logica fiind una belică). Desigur, între discursul inflamat al lui Ahile, de pildă, şi discursul

procurorului sovietic Vîşinski, marele acuzator la procesele înscenate de Stalin (care îşi numea victimele „vipere lubrice”), diferenţa este una de context, stil, convenţie şi literaritate: Ahile este personaj de epopee, Vîşinski este un individ abominabil în carne şi oase, un om nou, produs tipic al regimului comunist. Aceeaşi diferenţiere este valabilă şi între carnagiul exagerat comis de Ulise asupra peţitorilor insolenţi ai Penelopei şi uriaşele gropi comune rămase moştenire de la Gula-guri şi Holocaust. „Teratologizarea istoriei” mai cu seamă în secolul XX, observă Alain Brossat, introduce însă şi un alt element: teatralitatea, terfelirea ritualizată şi ritualică prin cuvinte. De remarcat – şi destui analişti ai fenomenului au observat acest fapt – că vocabularul agresiv şi grotesc variază în funcţie de ţări şi arii geografice, în funcţie de cultură (politică), istorie şi multe alte componente. Există diferite strategii şi tactici lingvistice violente, omul modern (şi mai cu seamă omul politic) manifestând o „tensiune dramaturgi că „în discursul puterii (Christian Le Bart, *Le discours politique*, PUF, Paris, 1998; Jean Franklin, *Le discours du pouvoir*, UGE, Paris, 1975), prin care vrea să îi domine pe ceilalţi, inclusiv într-o manieră

agresiv-vulgară pe care, nu rareori, se ambiţionează să o instituţionalizeze.

Dacă animalele manifestă mai multe tipuri explicabile de agresivitate – şi anume: agresivitatea prădătoare, competitivă, intermasculină (inter-feminină) şi defensivă, omul manifestă mai cu seamă agresivitatea prădătoare (există, firește, şi toate celelalte tipuri, dar aceasta este cea mai vizibilă). Analiştii au pus însă punctul pe i printr-o observaţie absolută: spre deosebire de animale, omul agresează folosindu-se *şi* de cuvinte, putând prin intermediul acestora chiar să ucidă în efigie, să manipuleze etc. Pentru că *homo sapiens* este un *homo loquens*, un „om de cuvinte” (Claude Hagege, *L'homme de paroles*, Fayard, Paris, 1985), fie că este vorba de *scripto-fili* (cei care preferă cuvântul scris) sau de *verbofili* (cei care preferă oralitatea). În cazul verbofililor, violenţa limbajului poate avea un impact mai mare asupra publicului, datorită sonorităţii colerice; în cazul scriptofililor, impactul se realizează mai degrabă la nivel cognitiv, cerebral. Claude Hagege vorbeşte pe bună dreptate despre importanţa *fonosimbolismului* limbii: este vorba despre sunete agresive care incită, despre litere sau cuvinte ascuţite şi tăioase etc. Din

punctul de vedere al fonosimbolismului limbii ar fi interesant de făcut o analiză a discursurilor lui Hitler sau, mai recent, ale lui Jirinovsky ori CV. Tudor, să spunem (astăzi, ultimii doi sunt mai silenţioşi, dar debutul lor în politică a fost foarte… sonor!).

Jean-Jacques Lecerele (*La violence du langage*, PUF, Paris, 1996) a observat cu pertinenţă şi profunzime că există două tipuri de violenţă la nivelul limbajului: „o violenţă literală pe care limbajul o exercită asupra corpului şi în corp" şi o „violenţă imaterială a intervenţiilor lingvistice asupra stării lucrurilor". În cazul unei insulte, de pildă, contează atât sensul propriu-zis pe care îl are termenul defăimător, cât şi gestul care însoţeşte respectivul cuvânt sau timbrul vocii. Cum limba este un „corp de sunete", orice ţipăt, strigăt, răstire aduce un spor de violenţă pe lângă sensul propriu-zis al cuvintelor. Atunci când avem de-a face cu termeni deja agresivi, violenţa sonoră este un fel de megafon care amplifică violenţa de sens. Acest lucru are loc şi întrucât „limba nu este un instrument neutru, ci un ansamblu de cuvinte adânc investite cu dorinţă, ură, iubire şi culpabilitate" (Jean-Jacques Lecerele). Un caz tipic îl reprezintă discursurile urlate ale lui Adolf Hitler,

calificate ca alcătuind un limbaj ucigaş: întrucât cuvintele lui Hitler erau considerate a fi literă de lege, luate ca atare şi aplicate mecanic, ele chiar ucideau (cel puţin aceasta este interpretarea lui Jean-Pierre Faye, *Le langage meurtrier*, Hermann, Paris, 1996). Exercitând un hipnotism auditiv asupra mulţimilor pe care le incita la violenţă, Hitler îşi pigmenta discursurile cu tot soiul de ingrediente aţâţătoare pentru urechile publicului său: pe de o parte, mulţimile erau „violate" sonor, iar pe de altă parte, ele însele acceptau „violul" respectiv, pe care îl percepeau mai degrabă ca pe o formă de comuniune cu liderul lor decât ca pe o agresare din partea acestuia. Ar fi interesant însă ca analize fonolingvistice să fie făcute şi pe alte figuri de dictatori de altă coloratură politică, precum Lenin, Stalin, Gheorghiu-Dej, Ceauşescu, Mao Zedong, Fidel Castro (şi mulţi alţii – de pildă, Ana Pauker), pentru că forme de „viol lingvistic" asupra mulţimilor există şi în aceste cazuri. Sau, în cazul postcomunismului românesc, ar fi incitant de făcut analiza acestui tip de „viol lingvistic" pe strigarea antiintelectuală comisă în iunie 1990 de către mineri şi de către „detaşamentele muncitoreşti", la Bucureşti, care suna astfel: „Noi muncim, nu

gândim!”. A fost strigarea minerilor-invadatori în capitala României o formă de limbaj ucigaş sau doar o formă de imbecilitate manipulată?

Ameninţarea este cea mai uzuală formă de violenţă prin limbaj, fiind considerată un fel de regină absolută, deoarece este cea mai la îndemână. Ea este exercitată aproape întotdeauna asupra unor posibile victime marcate de vulnerabilitate, altfel neavând niciun rost. Cercetătorii au observat însă un lucru interesant: ameninţarea prilejuieşte o mutaţie esenţială, întrucât prin intermediul ei „o violenţă a limbajului evoluează spre un limbaj al violenţei” (Catherine Balle, *La menace. Un langage de violence*, CNRS, Paris, 1976). Ea poate fi realizată nu doar prin forme verbalizate, ci şi prin calificative directe de tip infracţional. Cel mai uşor exemplu care îmi vine în minte (şi care este deja un loc comun) face din Nicolae Ceauşescu şi Ion Iliescu (ultimul dictator comunist şi urmaşul său postcomunist) nişte gemeni: aşa cum Ceauşescu îi califica *huligani* pe protestatarii de la Timişoara (în decembrie 1989, înainte ca întreaga Românie să se solidarizeze cu oraşul de pe Bega), Iliescu i-a calificat *golani* pe protestatarii din Piaţa Universităţii din 1990, care îl

contestau. În acest caz, ameninţarea este conţinută, de fapt, într-o insultă. Or, miza insultei este aceea că ea conţine întotdeauna o impuritate jignitoare. Sensul insultei constă în faptul că nu respectă normele şi uzanţa decentă a vorbirii, acesta fiind motivul pentru care unii analişti ai fenomenului vorbesc chiar despre un „corp delict al ofensei” (Evelyne Largueche, *L’effet înjure. De la pragma-tique à la psychanalyse*, PUF, Paris, 1989).

Violenţa de limbaj nu există în sine, ci doar întrucât ea presupune doi parteneri (indiferent de sfera din care aceştia fac parte), două baricade ce se înfruntă; dar cel pe care se ambiţionează să-l seducă şi să-l convingă cei doi este al treilea personaj: spectatorul, mulţimea. Întotdeauna există un al treilea, iar acesta poate fi sedus inclusiv prin limbajul violent utilizat de „seducător” (adică de agresorul celui de-al doilea participant din triunghi).

Etică şi memorie

În 2005, în cadrul Centrului de Cercetare a Imaginarului (de la Cluj) am avut o dezbatere amplă, pornind de la un text propus de Ştefan Borbély şi intitulat *Generaţii fără memorie* (cu câţiva ani înainte, alte trei dezbateri din cadrul *Phantasma*, Centrul de

Cercetare a Imaginarului, abordaseră chestiunea generaţiilor tinere şi a memoriei legate de istoria recentă: eu am propus în 2003 spre dezbatere conceptul de *de programare a creierului*, aplicat pentru românii trăitori în comunism; Sanda Cordoş a propus în 2004 spre dezbatere ideea de *rezistenţă prin cultură*, pusă pe tapet din 1990 încoace; iar Marius Jucan a propus, tot în 2004, spre dezbatere mecanismele reconstrucţiei societăţii civile în România după 1990). Textul interogativ *Generaţii fără memorie* era legat de o încercare de cuantificare, fie şi doar simbolică, a procentului în care generaţiile tinere sunt sau nu sunt neapărat interesate astăzi de recuperarea istoriei recente, de recuperarea trecutului României. Pornind de la acea dezbatere, am început să discutăm despre chestiunea memoriei şi am aproximat o clasificare a acesteia: ce tip de memorie ar fi fezabilă, ar fi strategică, pentru a-i sensibiliza pe tineri întru recuperarea istoriei recente a ţării lor? Voi relua, parţial, argumentele mele din cadrul acelei dezbateri, aducând alte nuanţe în plus. Punctul de plecare a fost următorul: este evident că o memorie strictă a suferinţei, o *memorie emoţională* nu mai interesează neapărat astăzi generaţiile tinere şi nu

mai poate fi un fel de cârlig care să constituie o *captatio benevolentiae* pentru ca tinerii să fie interesaţi de recuperarea istoriei României. Cea care ar putea interesa (dar şi pentru aceasta sunt necesare diverse strategii de atragere şi adaptare la mentalul tinerilor) ar putea fi eventual o *memorie istorică*, *informativă*. Întrebarea pe care o puneam atunci (şi o pun şi acum) este următoarea: de ce nu am putea avea totuşi o memorie care să îmbine emoţionalitatea cu informaţia, o *memorie etică*, o memorie morală, care n-ar trebui să fie justiţiară, revanşardă? Pentru că nu despre asta este vorba aici; nu încercăm să facem vreun linşaj prin astfel de propuneri de memorie! Această memorie etică ar putea să fie, de fapt, o *memorie tămăduitoare*, care să conţină elemente de terapeutică socială, umană şi politică; şi mă gândesc aici mai ales la reacţiile studenţilor cu care am avut contact de-a lungul celor şase ani de când ţin un curs opţional despre Gulagul românesc; mă refer apoi şi la excursiile documentare pe care le fac în fiecare primăvară la închisoarea Gherla şi la Memorialul de la Sighet. De fiecare dată studiez reacţiile studenţilor, fiindcă acestea sunt variate şi nuanţate: emoţie, indiferenţă, repulsie, compasiune, solidaritate, în

cadrul acestor excursii, în special la Memorialul de la Sighet, studenţii receptează adecvat din punct de vedere istoric şi intelectual-raţional informaţiile prezentate şi manifestă măcar o minimă emoţionalitate în faţa obiectelor confecţionate de deţinuţii politici în închisori, întrucât acestea au un plus care le face „ingurgitabile” la nivelul memoriei suferinţeisunt tangibile. Studenţii care vizitează Memorialul de la Sighet se află în ipostaza lui Toma Necredinciosul: au nevoie să atingă „plăgile” şi „rănile” celor care au suferit, acestea fiind mai clar asumate prin intermediul respectivelor obiecte conservate din timpul detenţiei politice. Nu este indicat ca studenţilor să li se atragă atenţia că *trebuie* să empatizeze cu trecutul ţării lor, pentru că aşa ar fi moral sau pentru că ar fi necesară o emoţionalitate faţă de acest trecut. Emoţionalitatea, dacă există – şi ea există la Sighet, vine de la sine şi nu trebuie neapărat provocată. Am observat că unul dintre lucrurile care îi sensibilizează destul de mult, la Memorialul de la Sighet, este un săpun primit de o deţinută politică de la soţul ei, pe care acesta reuşise să-i scrijelească un „te iubesc”, astfel încât soţia lui, aflată în închisoare, să primească respectivul mesaj de

dragoste. Am notat că mulţi dintre studenţii mei stăteau în jurul acelui săpun expus în vitrină, comentând cu emoţie şi uimire mesajul de dragoste scris pe el ori chiar precizând: „De aşa ceva avem nevoie, de lucruri palpabile, de deţinuţi politici care să vină să ne povestească, oricât ar fi de simplă sau de terestră istoria lor, şi nu să ne ţină discursuri intelectualiste despre chestiunea suferinţei şi a memoriei”. Acel săpun nu fusese văzut de gardienii vigilenţi, fiindcă într-un astfel de caz ar fi fost distrus; gardienii care controlau pachetele primite de deţinuţi se asigurau că nu există mesaje subversive – or, un „te iubesc” constituia un asemenea mesaj subversiv, neîngăduit. Bărbatul acela îi scrisese riscând enorm soţiei sale că ÎNCĂ o iubeşte. Era un gest esenţial, de memorie, de rezistenţă, de etică. Studenţii mei îmi mărturiseau că astfel de rămăşiţe ale memoriei îi captivează, că o astfel de etică îi interesează, astfel de obiecte, cruciuliţe confecţionate din os, dicţionare miniaturale, medalioane din os sau acest *teribil săpun de dragoste*, cum să-l numesc altfel?

Există apoi o coloratură psihologică a memoriei recuperate, şi de aceea vorbeam de o latură terapeutică a acesteia. Foarte importante sunt

excursiile documentare la închisoarea Gherla şi la Memorialul de la Sighet al victimelor comunismului şi din alt motiv. Eu îmi asum riscul ca studenţii să fie mai fascinaţi de Gherla, de Gherla actuală, decât de Memorialul de la Sighet. În cele din urmă, ei înţeleg însă că Gherla este o închisoare vie, adaptată condiţiilor de astăzi, axată pe deţinuţi de drept comun, iar celălalt spaţiu a devenit un muzeu, un memorial, ne-maifiind o închisoare ca atare. Dar la Gherla, de pildă, când rugăm autorităţile penitenciare să ne deschidă vechea Zarcă – sau ceea ce a mai rămas din Zarcă (ea nu mai este folosită astăzi, întrucât condiţiile sunt imunde; spaţiul acesta este plasat într-o subterană, conservată totuşi ca relicvă a vremurilor trecute), comandantul ne spune întotdeauna: „Dar de ce vreţi să mergeţi acolo, întrucât Zarea nu mai este folosită?”. „Vreau să vadă cum arătau Gherla şi Sighetul în realitate (îl lămuresc eu pe comandantul Gherlei), nu doar memorialul-muzeu pe care îl vor vizita. Acolo, la Memorial, vor afla informaţii stocate, muzeificate, dar nu vor avea acces la condiţiile propriu-zise de odinioară”. Ei bine, în spaţiul acela imund de la Gherla, în subsolul nefolosit astăzi, mai există paturi ruginite, iar pe jos este apă, nămol,

mizerie. Nici nu se poate coborî propriu-zis, doar de pe scările care duc la subsol se poate zări totul. Însă această ocheadă aruncată în subterana aceea imundă constituie tot o formă de a atinge suferinţa de odinioară a deţinuţilor politici şi de a avea acces măcar parţial la condiţiile teribile în care erau siliţi aceştia să trăiască şi să moară. Toţi studenţii conchid mai apoi: „Noi n-am fi reuşit să supravieţuim în asemenea condiţii”. Eu le-am replicat însă întotdeauna altceva: „Nu se ştie niciodată; până când nu veţi ajunge în asemenea condiţii să nu spuneţi că nu aţi fi supravieţuit, întrucât nu aveţi de unde să ştiţi”.

În excursiile documentare pe care le fac, esenţial, de asemenea, a fost faptul că o fostă deţinută, Lucreţia Jurj, participa alături de tineri la recuperarea memoriei şi a istoriei. Din păcate, Lucreţia Jurj a murit în 2004. Era o femeie simplă, dar senină şi generoasă, care îşi păstrase umorul. Povestea întotdeauna cu haz despre viaţa sa în munţi alături de luptătorii anticomunişti. Studenţii mei o întrebau: „Dar ce făceaţi dumneavoastră acolo, doamnă Lucreţia? Ce făceaţi între bărbaţii aceia?”. Lucreţia Jurj mersese împreună cu soţul ei în munţi, erau foarte tineri, proaspăt căsătoriţi; dacă ar fi fost

arestată, ştia că ar fi fost în stare să cedeze sub tortură şi să indice locurile ascunzătorilor; şi atunci a fugit în munţi ca să fie împreună cu soţul ei – dar a făcut-o şi din loialitate faţă de luptătorii anticomunişti în general. Ceilalţi din grup au ezitat dacă să o primească sau nu, fiindcă au considerat la început că o femeie i-ar putea încurca. Până la urmă însă, i-a convins pe bărbaţi să o lase să rămână. „Ce făceaţi acolo?” o întrebau studenţii mei pe Lucreţia Jurj. Iar ea răspundea întotdeauna: „Eu curăţăm armele”. „Şi altceva?” – „îi făceam pe acei bărbaţi să nu-şi piardă nădejdea”, mai spunea ea. Uneori, în aceste excursii documentare, studenţii se aşezau pe rând lângă Lucreţia Jurj şi stăteau la taifas, punându-i tot felul de întrebări.

Cursul teoretic pe care îl ţin despre Gulagul românesc este totdeauna secondat de participarea unor foşti deţinuţi politici care discută cu studenţii. Foştii deţinuţi politici îmi reproşează uneori: „De ce să vin să vorbesc în faţa studenţilor? Nu au decât să citească din cartea mea şi de acolo află tot”. Iar eu încerc să-i conving că prezenţa lor în carne şi oase în faţa studenţilor este esenţială. De aceea, le spun întotdeauna: „Veniţi să vă spuneţi povestea în faţa

tinerilor. Simplu, nu sofisticat, nu le ţineţi teorii complicate. Povestiţi cum eraţi îmbrăcaţi, ce mâncaţi, ce discuţii aveaţi în celulă, dacă aţi fost bătut… lucruri foarte simple. Câte ore dormeaţi, ce purtaţi în picioare, ce boli aveaţi, dacă aţi încercat să păcăliţi gardienii şi autorităţile… lucruri de genul acesta”. Ascultând astfel de mărturii în direct, studenţii au acces la un fel de atingere, de palpabilitate credibilă, veridică a suferinţei.

Spre deosebire de Ştefan Borbély, eu nu am întâlnit o generaţie fără memorie, chiar dacă cei cu care am lucrat, studenţii mei, nu alcătuiesc neapărat o generaţie. Aşa că mai corect ar fi să spun că am întâlnit şi am lucrat cu o minoritate care a dorit să aibă memorie. În ce sens? Cursul despre Gulagul românesc este opţional – vine cine doreşte, nu este nimeni obligat să participe la el. Întrebarea pe care le-o pun aproape întotdeauna studenţilor este legată de motivaţia, de ce i-a determinat să aleagă respectivul curs. La prima întrevedere, după ce le fac desfăşurătorul cursului, îi întreb de ce au dorit să participe la acest curs. Şi majoritatea răspunsurilor sună cam aşa: „Pentru că ştiu deja câte ceva şi vreau să ştiu mai multe, mă interesează tema” sau „Pentru

că nu ştiu nimic şi vreau să aflu despre ce este vorba în legătură cu tema aceasta" (Gulagul românesc); mai există, desigur, şi explicaţii de genul „Pentru că am un bunic sau altă rudă care a fost deţinut politic sau a trecut prin situaţia cutare de represiune". Mai există şi unii care nu spun nimic şi despre care aflu mai târziu, după destulă vreme, că aveau o rudă ce făcuse parte din nomenclatură sau din aparatul de represiune (fie şi doar administrativ). Aceşti studenţi, oarecum stingheri, veneau la curs pentru că voiau să afle de ce tatăl lor – de obicei, de figura tatălui e vorba – a făcut parte din sistemul respectiv şi s-a comportat obedient în faţa dictaturii comuniste.

Esenţial este apoi că, pe lângă partea teoretică pe care le-o predau, cursul despre Gulagul românesc se axează pe discuţii – dezbatere – seminarii propriu-zise despre anumite cărţi intrate deja în conştiinţa publică. Este vorba despre *Gherla* de Paul Goma, *Evadarea tăcută* de Lena Constante, despre cartea Adrianei Georgescu la *început a fost sfârşitul*, despre Steinhardt, atât cât este mărturie despre puşcăria politică în *Jurnalul fericirii*, despre *Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru* de Constantin Noica, despre *20 de ani în Siberia*. *Destin bucovinean* de Aniţa Nandriş-

Cudia. Şi mai ales despre *închisoarea noastră cea de toate zilele* de Ion Ioanid, adevărată saga a detenţiei, echivalentă, păstrând proporţiile, cu *Arhipelagul Gulag* de Alexandr Soljeniţîn Mai sunt, fireşte, destule alte cărţi care intră în joc. Unii mărturisitori au rezistat mai bine, alţii mai puţin bine, dar aproape toţi au fost victime. Discutăm însă despre felul în care au rezistat, cum şi cât au rezistat, felul în care unii dintre ei au cedat (dacă au cedat). Discutăm mai ales despre ce a însemnat suferinţa. Mulţi studenţi spun: „E foarte greu pentru noi să înţelegem cum au fost bătuţi acei oameni, cum trebuiau să se umilească pentru un vârf de ţigară, cum erau batjocoriţi etc”. În discuţiile pe marginea cărţilor menţionate anterior am avut adeseori polemici – mi-aduc aminte de o generaţie de prin 2003, când am polemizat acut pe mărturia discutabilă a lui Constantin Noica, *Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru* –, seminarul se terminase de mult, era târziu, dar studenţii nu voiau să plece – stăteau acolo şi polemizau, deşi depăşisem timpul alocat cursului şi seminarului. Nu voiau să plece, trebuia să rezolve cumva problema şi dilema, să se încheie polemica, ceea ce era un semn foarte bun pentru mine ca dascăl. Însemna că reacţionau extraordinar la ideea

de memorie etică. Pentru că ei nu voiau să se ducă la discotecă sau în bar, ci ţineau morţiş să încheie discuţia pe marginea cărţii respective, ca să ştie ei înşişi cum rămâne cu problema memoriei, a eticii, a responsabilităţii în faţa istoriei, şi nu numai.

Studenţii sunt apoi extrem de interesaţi de diferite filme documentare legate de perioada comunistă. De pildă, în cadrul cursului despre Gulagul românesc am şansa să posed o casetă video cu spovedania lui Franţ Ţandăra, un fost torţionar comunist intervievat de Doina Jela (vezi cartea acesteia *Drumul Damascului*. *Spovedania unui fost torţionar comunist*). Este un documentar care nu a rulat la televiziune; este un film făcut din bruioane. Nu am dreptul să dau spre difuzare caseta aceasta, dar am primit dreptul să le-o proiectez studenţilor. Sau am un documentar făcut de televiziunea franceză despre trei deţinuţi politici care au trecut prin „fenomenul Piteşti", care au fost supuşi programului de reeducare. Am, apoi, filmările făcute chiar de mine cu Nicu Ioniţă (şi el subiect al „fenomenului Piteşti") sau cu Vasile Paraschiv (pacient al azilurilor psihiatrice de reeducare). Astfel de documentare înseamnă foarte mult pentru studenţi şi tineri, faptul

că văd oameni reali, în carne şi oase, că nu este vorba doar despre teorie, că au acces la o latură palpabilă, prin care ajung la istorie.

Chestiunea legată de clasificarea memoriei şi de căutarea unei memorii adecvate pentru a calibra util şi moral trecutul recent (în conştiinţa tinerilor) este adeseori discutată şi de analiştii Gulagului românesc, în special de istorici. Care ar fi modalitatea cea mai adecvată pentru a avea un fel de recuperare, chiar şi terapeutică, a istoriei recente româneşti? Majoritatea istoricilor mizează pe explicitarea unei memorii a suferinţei. Şi eu mizez tot pe o asemenea memorie (vezi *Gulagul în conştiinţa românească. Memorialistica şi literatura închisorilor şi lagărelor comuniste*, Polirom, Iaşi, 2005). Există însă şi alte perspective sau opţiuni. Mă refer, de pildă, la cei patru autori (este vorba despre Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir) ai volumelor *Explorări în comunismul românesc* (2 vol., Polirom, Iaşi, 2004 – 2005), dar mai ales ai cărţii *o lume dispărută* (Polirom, Iaşi, 2004). Dacă în *Explorări*... aceştia *mizează*, pe o memorie ironică, dar informaţională (deconstruind comunismul prin intermediul miturilor şi submiturilor sale), în volumul

experimental *o lume dispărută* ei *mizează*, pe o *memorie îmblânzită*. Şi, trebuie să recunosc, cei patru autori au succes la tineri cu această soluţie a lor, a memoriei îmblânzite legate de comunism. Ştefan Borbély – despre care am vorbit la începutul acestui text şi care a propus spre dezbatere, în cadrul Centrului de Cercetare a Imaginarului (de la Cluj) un text despre *Generaţii fără memorie* (cu referire strictă la cei foarte tineri din România) – este sceptic şi spune că avem, poate, de-a face cu generaţii care nu mai vor să-şi recupereze trecutul recent. Generaţii care nu mai doresc să li se inculce ori să li se impună o memorie a suferinţei. Generaţii care, în general, nu mai vor să ştie ce a însemnat comunismul şi care au fost ororile create de acest *ism*. Eu cred însă că noi, analiştii fenomenului cu pricina, trebuie să căutăm o soluţie şi să concretizăm o *memorie funcţionabilă*, astfel încât aceasta să fie acceptată (şi nu respinsă ca fiind tendenţioasă, tezistă etc.) de cei tineri. Este singura soluţie validă ca ei să fie dispuşi să recupereze şi să îşi asume trecutul recent al ţării în care trăiesc (sau, mai exact, în care s-a nimerit să se nască şi să trăiască).

Cred că tipul de memorie care i-ar putea face pe

tineri să fie receptivi ar fi în primul rând o *memorie a rezistenţei*, întrucât aceasta ar putea constitui mai clar şi mai exact un suport pentru ideea concretă de memorie etică. Există aşadar nu numai o memorie a suferinţei, ci şi una a rezistenţei şi a supravieţuirii decente ori chiar eroice, în condiţii extreme, la limită. Şi aici intră rezistenţa în închisori şi lagăre, dar mai ales rezistenţa anticomunistă din munţii României, chiar dacă ea a fost practicată numai de câteva sute de oameni înarmaţi care au trăit în munţi, luptând defensiv, de fapt. Au fost zeci de mii de ţărani care i-au ajutat pe aceşti luptători anticomunişti în munţi, ţărani care au fost arestaţi şi schingiuiţi pentru ajutorul pe care l-au dat fugarilor. Există apoi, tot la capitolul memoriei rezistenţei, mişcările anticomuniste – atâtea câte au fost, unele doar anticeauşiste, dobândind ulterior o coloratură anticomunistă: mişcarea Goma şi greva minerilor din 1977, revolta muncitorilor braşoveni din 1987, fenomenul disidenţei din 1970 până în 1989; să nu uităm de ţăranii revoltaţi împotriva colectivizării (1948 – 1962), despre care la noi se ştie foarte puţin, mulţi dintre ei fiind aruncaţi în lagăre şi închisori. Ceea ce le explic studenţilor – iar ei înţeleg şi acceptă

– este următorul lucru: predând aceste chestiuni, nu este vorba despre o memorie furioasă, colerică, ci de o memorie recuperatoare, inclusiv cu valoare terapeutică. Prin urmare, există (sau ar trebui să existe) o memorie legată de ideea de sacrificiu în România. De ce să nu fie transmisă mai departe?

Când am propus excursiile documentare la închisoarea Gherla şi la Memorialul de la Sighet, un istoric (prieten de-al meu din vremea studenţiei) m-a întrebat în ce măsură aceste excursii nu sunt un echivalent al celor realizate odinioară de comunişti la închisoarea Doftana, unde elevii erau duşi cu de-a sila să vadă respectiva închisoare, mitizată de autorităţi. Contraargumentele mele au fost următoarele: excursiile documentare la Gherla şi Sighet au fost întotdeauna opţionale – s-a participat la ele numai dacă a existat dorinţă în acest sens; în plus, nu am stipulat ca fiind obligatoriu ca studentul care participă la aceste excursii documentare să şi frecventeze cursul despre Gulagul românesc. Şi această chestiune a fost tot opţională. Desigur, ar fi ipocrit să nu admit că respectivele excursii puteau fi o formă de *captatio benevolentiae* faţă de studenţii mei, însă una minoră, nu majoră.

Ca *memoria etică* să fie materializată şi asumată de către tineri, ar fi necesar ca ei să fie familiarizaţi măcar minimal, încă de pe băncile liceului, cu istoria comunismului românesc şi a acţiunilor sale abominabile. Programa şcolară ar trebui să prevadă, fără să perturbe alte teme ale istoriei României, măcar vreo 4 ore de predare legate de Gulagul românesc şi de periodizarea comunismului. Totul depinde, în acest sens, de Ministerul Educaţiei, dar şi de mentalitatea publică din România. Ca să preîntâmpin neştiinţa ori inadecvarea informaţională a studenţilor participanţi la cursul opţional despre Gulagul românesc, în primele 3 ore le predau întotdeauna istoria României, de la 23 august 1944 până la 22 decembrie 1989.

Întru asumarea din partea studenţilor a unei memorii etice am avut noroc şi cu donaţiile de carte pe care le-am primit pentru cei tineri de-a lungul celor şase ani de când predau cursul despre Gulagul românesc. Am primit donaţii masive de la revista *Memoria*, a foştilor deţinuţi politici, apoi de la Fundaţia Academia Civică am primit cărţi apărute în colecţia „Biblioteca Sighet” (de fiecare dată când am fost în excursiile documentare la închisoarea Gherla şi

la Memorialul de la Sighet). Fundaţia Aspera a prilejuit unei serii de studenţi donaţii generoase în cărţi esenţiale legate de istoria comunismului românesc (cărţi semnate de Marius Oprea, Dennis Deletant, Alina Mungiu şi alţii). Am primit multe donaţii de la persoane particulare (de pildă, de la doamna Daniela Ţăranu, fiica profesorului Nicolae Mărgineanu, deţinut politic timp de 16 ani). Din aceste donaţii, pe lângă cărţile care le-au rămas studenţilor, am reuşit să alcătuiesc câteva mici biblioteci specializate pe tema Gulagului românesc şi represiunii din România comunistă: cea mai importantă bibliotecă de acest tip funcţionează în cadrul Centrului de Cercetare a Imaginarului.

Partea a patra ROMÂNIILE

Fuck you România!

Me cago en esos putos rumanos, hijos de puta

Două hituri care au făcut oarecare valuri în 2004 – 2005 şi care au pus pe gânduri sau au indignat. Primul titlu îi aparţine trupei Paraziţii, care se autostimulează să-şi înjure ţara pe englezeşte – nu pentru vreun efect internaţional, ci pentru că ar fi fost excesiv de nepoliticos să o înjure pe româneşte. Al doilea titlu îi aparţine unui cântăreţ din Valencia, DJ

Syto, şi este în „limba-mumă”, adică în spaniolă; cel din urmă a preferat să înjure neaoş, fiindcă nu avea de ce să mizeze pe vreun efect internaţional. *Caramba*! Ar putea comenta cineva la spusele mele.

Dincolo de faptul că ambele titluri sunt nişte înjurături cu sens libidinal, respectiv excrementţial-libidinal la nivelul receptării imediate, există un conţinut mult mai dens: *Fuck you România*! Şi *Me cago en esos putos rumanos, hijos de puta* proiectează în România şi în români un nimic, un rateu, avorton etc, de unde senzaţia de *je m'en fiche* a autorilor acestor cântece.

Nu intenţionez să fac o judecată morală asupra celor două hituri şi departe de mine ca motivaţia acestui text să fie naţionalismul ori chiar patriotismul vexat. Ceea ce mă interesează este motivul pentru care titlurile acestor hituri au ajuns să exprime ceea ce exprimă. Căci întrebarea care mă bântuie este dacă nu cumva tocmai autodemolarea românească la nivel de mental colectiv este cea care poate cataliza astfel de reacţii, la orice altă naţie, românii sunt ceea ce sunt: au neputinţe şi defecte, dar nu numai. Grandomania ori, dimpotrivă, implozia (auto-dispreţul) au marcat când şi când naţia română: adevărat,

puseurile de narcisism autoglorificator au fost mai dese decât cele de autodeni-grare. Postcomunismul românesc a pus însă pe tapet într-un mod brutal şi necosmetizat mai ales defecte, vicii şi impotente ale românilor, chiar dacă nu se poate vorbi de o judecată în bloc, de acest fel, a poporului român. Mult glosată ospitalitate şi generozitate românească sau spontaneitatea şi umorul *à la roumaine* nu au putut niciodată să camufleze ori să compenseze mentalitatea primitivă, un soi de grobianism specific românesc, predilecţia (sau vocaţia) pentru mahala. Tranziţia de după prăbuşirea comunismului şi a regimului Ceauşescu a adus mai limpede în vizor amploarea corupţiei, mercantilismul, cameleonismul românilor, cel puţin la nivelul conducătorilor săi. Oamenii simpli poate că nu s-au schimbat întru totul (în sensul că şi-au păstrat rezervele de bun-simţ şi onestitate), însă a devenit stridentă, în mod public, un fel de infracţionalitate cotidiană medie a românilor. Nu o mare infracţionalitate, ci una relativ pasabilă, totuşi sancţionabilă pe bună dreptate. Aceste lucruri au fost percepute cu asupra de măsură de străinătate, dar au fost des mediatizate şi în interiorul ţării. Aşa încât nu este de mirare nici cinismul trupei Paraziţii

când exclamă *Fuck you România*! Nici dispreţul cântăreţului spaniol care strâmbă din nas, declarând *Me cago en esos putos rumanos*, *hijos de puta* (în paranteză fie spus, întrebat de ce a ales ca melodia lui să îi incrimineze tocmai pe români, DJ Syto a declarat într-un interviu că ar fi intenţionat să se refere la bulgari, dar despre aceştia deja se vorbea condescendent în versurile unui alt muzician spaniol, aşa încât valencianul a pus ochii pe români; în acelaşi interviu, DJ Syto a mai afirmat că melodia sa este legată nu neapărat de români, cât de emigranţii din Est, veniţi în Spania – de obicei, traficanţi de carne vie).

Ca să scape de astfel de pamfletari şi injurii riscante, poate că românii ar trebui pur şi simplu să depună eforturi concrete pentru curăţarea imaginii lor în exterior şi interior, asumându-şi această igienă cât se poate de serios. Atât la nivelul autorităţilor, cât şi la nivelul *boborului*.

Mahalaua România!

Iată o Românie pe care o blamăm adeseori de câţiva ani încoace, întrucât ea a devenit vizibilă şi dizgraţioasă: mahalaua România.

Mahalaua lingvistică

Preocuparea mea pentru aspectele „mahalalei” româneşti în sens lingvistic a fost evidentă încă din *Imaginarul violent al românilor* (Humanitas, Bucureşti, 2003). Analizând exclusiv violenţa de limbaj din presa românească pe parcursul a mai bine de un veac, decodasem nouă registre ale limbajului violent, specifice mentalului românesc: subuman, igienizant, infracţional, bestiariu, religios, scatologic, libidinos, funebru, xenofob-rasist.

Pentru a caracteriza mahalaua lingvistică de astăzi, mahalaua contemporană (care de astă dată nu mai ţine strict de presă şi pamflet, ci de limbajul stradal vehiculat în centru şi la periferie sau în manele şi hip-hop), trei registre sunt evidente prin folosirea lor abundentă: registrul infracţional, cel libidinos şi cel scatologic.

Prin *registrul infracţional* se *mizează*, pe un statut delincvenţial de tip frondă, al cărui scop este sfidarea şi provocarea lumii civilizate. Există, de altfel, o tentă argotică în mod tendenţios promovată, astfel încât să prilejuiască ruptura evidentă între lumea bogaţilor indiferenţi şi cea a săracilor pătimitori. Decăderea este una dintre temele favorite ale manelelor şi hip-hopului, decădere considerată a fi

catalizată de trufia şi corupţia aşa-zisei lumi bune. Pentru că presupusa lume bună este incriminată, de fapt, ca fiind impură, declasarea este proiectată ca o decoraţie de merit. Infracţionalitatea de drept comun este văzută, de aceea, ca firească, legitimată de indiferenţa puternicilor zilei şi de procesul de invalidare continuă a autorităţilor.

Cel de-al doilea registru, *libidinos* sau *sexual*, încalcă destule tabuuri lingvistice din limba română. Denumirea agresivă a organelor sexuale este făcută chiar cu un fel de voluptate orgas-mică. Vulgaritatea şi obscenitatea sunt considerate arme de purificare silită a prejudecăţilor, iar utilizarea lor este aproape ritualică în anumite cazuri. Efectul nu este însă unul sanificator, ci trivializator. Jocurile licenţioase lingvistic sunt patetice, iar efectul obţinut este grotesc şi dezgustător. Să fie, oare, practicanţii hip-hopului agresiv adepţii obţinerii în eprubetă a unui *catharsis* inedit, prin scârbă?

Cel de-al treilea registru evident este acela *scatologic*, tehnica fecalizării fiind destul de folosită. Nu doar indivizii sunt văzuţi ca fiind făpturi excrementiale, ci se vorbeşte chiar de o stare generală de ordură. Imaginea României ca hazna ori latrină

extinsă, deşi nu este numită ca atare, este sugerată, de pildă, prin intermediul acuzei de corupţie generalizată. Individul este văzut ca o dejecţie (obiect neglijabil şi neglijat de autorităţi), într-o ţară aproape dejecţie, abjecţia lingvistică fiind considerată însă un posibil instrument chirurgical de sanificare. Lucrurile sunt departe, însă, de a sta astfel. *Fuck you România*! Titlul unui cântec al formaţiei Paraziţii, pedalează, la nivel de imaginar lingvistic, tocmai pe o igienizare cinică a ţării incriminate. Dezgustaţi de „mahalaua" (politică) şi de „ţigănia" (politică) România, „deratizatorii" intenţionează să o purifice prin şoc şi prin insolenţă: dar repulsia produce tot repulsie, lăsând la iveală doar plăcerea de a împroşca şi spurca. Cinismul trupei Paraziţii nu salvează nicidecum melodia *Fuck you România*! De senzaţia de mocirlă morală (chiar dacă, în videodipul promovat de Paraziţii, este incriminat pe bună dreptate regimul Iliescu din perioada 2000 – 2004, remarcat pentru caracterul său mafioţic la nivel naţional). Încercarea de a face un model din vulgaritatea naturală şi din agresivitate dă greş: nu poate fi model comportamental acela care porneşte de la o stare de delincventă lingvistică, oricât ar fi aceasta de asumată

ca frondă şi oricât de întemeiate ar fi motivele acestei fronde!

Pe forumurile on-line despre manele şi hip-hop, dar nu numai, dezbaterile sunt agresive şi inflamate. Combatanţii utilizează registrul subuman (ce vizează acuzarea, la nivel moral şi psihic, ca avorton, paria, rebut, handicapat a celuilalt, în scopul declasării şi desconsiderării acestuia); destul de folosit este şi registrul de tip bestiariu, care mizează pe o animalizare denigratoare, relativ obişnuită în ceea ce astăzi ar putea fi numit zoolimbajul cotidian: acuza de circ şi menajerie, locuită de o faună care stârneşte repulsie, funcţionează adeseori ca loc comun. Mai rar este folosit limbajul rasist; funcţionează, de altfel, în România un antiţigănism catalizat, însă, de infracţionalitatea des mediatizată a respectivei etnii.

Mahalaua sentimentală

Trivializarea iubirii şi a ceea ce erau considerate, în societatea canonică, înaltele sentimente conturează o mahala sentimentală cu efect grotesc. Erosul este ţigănizat, decăzut, mahalagizat (această ţigănizare nu are nimic de-a face cu erosul gitan, hispanic, care este unul pasional).

Aşa cum cartierele de periferie ale marilor oraşe

au devenit nişte mahalale, tot astfel sentimentele tari s-au mahalagizat, fiind urlate şi scuipate în public, în versuri penibile şi rizibile. Iubirea ori dragostea s-a preschimbat în amor şi sex, fiind verbalizată în mod trivial şi ieftin. Mahalaua a pătruns în suflete, întrucât mahalaua concretă, spaţială, a provocat naşterea unei mahalale sentimentale. Impurificarea, superficialitatea, vulgaritatea s-au coagulat într-o formă de cretinism verbalizat în ceea ce priveşte erosul.

Mahalaua masculinităţii şi a feminităţii

Masculinitatea nu mai are nimic eroic în contextul noii mahalale România. Chiar dacă există destul aer belic-justiţiar, masculinitatea cotidiană şi cea vehiculată în manele şi hip-hop, cu datele ei penibil-machiste şi triviale, sunt jalnice şi periferice, indiferent dacă avem de-a face cu o ipostază violentă (de violator, profitor ori mercenar sexual etc.) sau cu una de înfrânt (părăsit de femei, dispreţuit).

Fufe, pipiţe, vampe, fete de cartier, târfe, şmechere apar din plin în cotidianul românesc. Deşi figura mamei, a nevestei, chiar a fecioarei mai există încă, acestea sunt nişte repere care pot fi oricând trecute cu vederea. Cu cele din urmă nu pot fi

practicate depravarea şi luxuria, cu cele dintâi, da. Voyeurism de trei parale, obscenitate şi grobianism – acestea sunt componentele râvnei sexuale teoretice a bărbatului de azi, cel puţin aşa înclină să ne facă să credem manelele şi hip-hopul, dar şi viaţa de zi cu zi.

Mahalaua vestimentară

Veşmintele periurbanităţii sunt pe măsura ei: nu este vorba de o sărăcie lucie, care ar putea stârni compasiunea în sens firesc (haine ponosite, peticite), ci de cultivarea unui stil kitsch de îmbrăcăminte provocatoare. Stridenţa şi mai ales prostul gust sunt prezente în hainele cu zorzoane, tăieturi şi lipituri fără logică, decolteuri dorite cu *sex appeal* extrem, culori inadecvate, accesorii stridente. În loc să camufleze corpurile dizgraţioase, aceste haine scot în evidenţă grăsimile, bolile, diformităţile; sau pur şi simplu dezgolesc în sens gratuit trupuri normale, dintr-o lipsă demonstrativă de pudoare. Este ca şi cum mahalagismul ar fi găsit veşminte pe măsură: ţaţa, ţoapa şi vampa (ca să iau doar trei ipostaze ale feminităţii de periferie) intuiesc în vestimentaţia lor o formă de limbaj cu „cârlig” pentru receptorii pe care îi vizează.

Mahalaua arhitecturală

Periferiile oraşelor româneşti, dar şi centrul cetăţilor foste comuniste, dau la iveală o ţară cvasighetoizată. Chiar dacă nu se poate vorbi de bidonville-uri clasice, acestea sunt conţinute măcar simbolic în arhitectura moştenită de la comunism (cartierele muncitoreşti) şi locuită cu asupra de măsură. Există multe alte spaţii esenţiale invadate de mahala: gara, de pildă, sau autogara, pieţele alimentare... Crâşmele sordide nu sunt deloc pe cale de dispariţie, ci riscă să se cronicizeze, năpădind zonele din preajma centrului. Atmosfera acestor microbidonville-uri seamănă cu o lume a puşcăriei şi a talciocului. Periurbanitatea pare să fie viitorul oraşelor româneşti şi pentru aceasta pledează dughenizarea concretă, vizibilă atât la margine, cât şi în centru, stabilitatea buticurilor (şi a buticarilor, o meserie destul de bine percepută încă), a gheretelor etc.

Mahalaua socială

Urbanizarea forţată a ţăranilor alungaţi de la sate în timpul comunismului (prin restructurarea satelor româneşti şi prin nevoia urgentă de mână de lucru în cadrul complexelor industriale) a implantat o formă de rustic decăzut la oraş; această populaţie des-

ruralizată a fost amestecată cu masa deja periurbană de muncitori şi cu intelectualitatea pauperă din marile cartiere de la marginea oraşelor. Hibridul alcătuit mai ales din proletariatul decavat şi din ţăranii alienaţi a format un nou tip de lumpen, care, după căderea comunismului, a încercat să supravieţuiască prin comerţ ilicit sau a acceptat fatalist sărăcirea şi şomajul, secondate de o *delincventă de întreţinere* (dacă este permis un asemenea termen constatativ).

România de astăzi, de telenovelă şi a telenovelelor, este una dominată de periurbanizare, cultura sărăciei fiind preponderentă. Din pricina aceasta s-a născut o lume compensatorie: aceea a bişniţarilor, parveniţilor, speculanţilor, a infractorilor mai mult sau mai puţin notorii, „borfaşi" de clasă mijlocie, de obicei. Dezrădăcinarea, schisma sat-oraş, incoerenţa existenţială, dezarticularea internă a indivizilor au catalizat renaşterea spectaculoasă a mahalalei la oraş. Vatmanul, şoferul de troleibuz/autobuz ascultă la maximum manele, traumatizându-i sonor pe călători. Subcultura lor este una agresivă şi ambiţioasă: doreşte să-i convertească pe toţi la (nonvalorile sale.

Mahalaua este asimilată astăzi exclusiv cu ideea

de escrocherie şi infracţionalitate; iar Eldorado-ul periferiei este dorinţa de parvenire. Lumea din blocuri, de lângă blocuri şi de după blocuri este una bolnavă de mizerie; iar dacă se poate vorbi de un *mal de siècle*, atunci inclusiv acesta este unul decăzut.

Mahalaua politică

Academia Caţavencu ne-a obişnuit, cu aerul ei mucalit şi vitriolant-ironic, de mai bine de zece ani cu o portretistică acidă a politicienilor români: găunoşi, agramaţi, insipizi, caraghioşi, chiar imbecili, majoritatea dintre ei. Insolenţa satirică a respectivului „săptămânal de moravuri grele" era menită să sancţioneze prin zeflemea extremă viciile naţiei, exemplificând prin politicienii săi mai cu seamă. S-a mizat pe un grotesc coroziv şi pe hilar, pe băşcălie, răspăr, pe circ şi maimuţăreală, pe o fantezie pamfletară spectaculoasă, pe o categorie pe care aş numi-o *scato-clovnesc*. Jurnaliştii de la *Academia Caţavencu* au intuit şi sancţionat tocmai trăsătura suburbană a politicienilor români, zugrăviţi în portrete demistificatoare: Ion Iliescu, zis (nea) „Nelu", „babacul", „despotul de Călăraşi", „Titanul", „Feldwebelul de la Cotroceni" cu zâmbetul „Dalbei ca Zăpada", „Ioan Gură de aur", „Emanaţia Sa",

„Urmaşul împuşcatului la Sceptru”, „Ion Săracu’”; sau „Führerul” CV. Tudor, „puhav erou”, „mâncău naţional”, „inegalabil mahalolog”, „spirochet” care îi repartizează pe foştii securişti în funcţii de „bone” ale românilor, fiind „Mamă a câinilor părăsiţi şi a securiştilor de pripas”, „lingăul profesionist cu limba roşie şi mătăsoasă ca steagul partidului”; sau „porcul naţional” Adrian Păunescu; sau Nicolae Văcăroiu, cel mai catastrofic prim-ministru din România postcomunistă, poreclit „Vodcăroiu” şi „Lae”, şi mulţi alţii. Politica românească era sancţionată ca fiind dominată de „ţuţeri”, „majordomi” şi „aventurieri”, ţara fiind condusă de „văcari” şi „văcăroi”, deputaţi, senatori, miniştri grobieni, agramaţi, dar cu tupeu, instrumentaţi de „Bordelul” de la Cotroceni. O figură aparte de mahala politică a devenit vizibilă însă, în cadrul campaniei electorale din 2004, şi ea trebuie radiografiată mai special, pentru că pare să fie destul de emblematică pentru noi: George Gigi Becali (acestuia îi calcă pe urme o altă figură patibulară, Marian Vanghelie). Intrat în politică de pe o poziţie bănoasă (patron al echipei de fotbal Steaua) şi cu titulatura unui partid aşa-zis progresist (Partidul Noua Generaţie), Becali nu încarnează doar omul simplu şi

fără studii ajuns în sferele puterii, ci mahalagiul (specializat în ameninţări şi înjurături faţă de oricine nu îl agreează) obsedat de fantasma cetăţii pe care să o cucerească şi pe care să o controleze. Poza de mafiot îl flatează, imaginea de gangster îi răsfaţă ego-ul, mahalagismul său îl consideră a fi naturaleţe şi instinct bun: nu întâmplător a fost poreclit „Vădim de la oi”, adică CV Tudor de periferie. Grobianismul său a şocat şi a amuzat în acelaşi timp, în campania electorală din 2004, golăniile sale au stârnit perplexitate şi dezgust, iar grotescul său inegalabil, vădit în agramatisme şi într-o formă de retardare verbală de neacceptat pentru un candidat la preşedinţia României, a stârnit hohote de râs (amare). Simplul fapt că Becali a putut candida pentru cea mai înaltă funcţie în stat spune multe despre mahalaua politică de la noi.

Mahalaua mass-media

Pentru a fi pe înţelesul mahalagiilor dominanţi şi al lumpenproletariatului, mass-media românească din postcomunism (sau tranziţie) nu face altceva (cu puţine excepţii) decât să cultive un sentiment românesc al mahalalei. Emisiunile TV propun un fel de râvnite arhetipuri (pilduitoare! – în sensul de adaptate

la noile vremuri) din *mitocan*, *şmecher*, *ţoapă*, *ţaţă* şi *vampă* (cu toţii recognoscibili în tipologia VIP-ului de astăzi): aceste erijate arhetipuri trebuie să le demonstreze telespectatorilor accesibilitatea la „lumea bună" (a bogaţilor, dar şi a oamenilor simpli şi norocoşi sau a „artiştilor"), inculcând ideea (falsă, de altfel) a unei comuniuni şi împărtăşanii de viaţă şi cotidian. Dau un singur exemplu: spectacolele realizate pe postul Pro TV de trupa Vacanţa Mare încarnează la modul cel mai grotesc chipul vizibil al mahalalei mass-media. Presa scrisă mizează, la rândul ei, pe un limbaj şmecheresc, cu glume ieftine şi spoială de cultură, ca o formă de *captatio benevolentiae* faţă de cititorul incult şi ignorant provenit mai cu seamă din lumpenproletariat.

România *second-hand* sau chiar *third-hand*?

Fireşte, România nu este cea mai mizeră dintre ţările acestei lumi, dar prin mahalaua care se extinde şi încearcă să ocupe centrul ea tinde să pară tot mai puţin europeană, în anumite laturi ale sale. Poate că nu este nici cea mai decăzută dintre fostele ţări comuniste, dar nu asta contează. Ceea ce nelinişteşte este, aş spune, predispoziţia sau vocaţia României pentru mahala: întrucât există o aplecare specială, un

instinct al mahalalei şi al grobianismului la români. Elitele nu lipsesc nici ele (din fericire), dar existenţa lor nu poate nicidecum să camufleze invazia barbară a mahalalei. Abundenţa periferiei, provincialismul agresiv şi acaparator, tonele de gunoaie (naţionale), nămolul stradal, civilizaţia de tip kitsch, invazia mitocăniei (nelipsiţii mâncători de seminţe şi scuipători de coji), insalubritatea, lipsa de instruire consacră România ca pe o stare de periferie combinată cu o mahmureală socială şi politică, o ţară ce pare să fie făcută mai mult din excluşi decât din incluşi.

România la borcan sau la conservă (viaţa la bloc)

Paradisul

Nu am avut perspectiva infernală şi promiscuă asupra vieţii la bloc decât după ce am intrat în adolescenţă: jenă, lipsă de intimitate corporală şi psihică, deranj, euharistie pervertită ori chiar pe dos etc. Până la 15 ani însă, viaţa mea la bloc a oscilat între a fi un Palat al minunilor, o Curte pitorească a Miracolelor ori o şezătoare improvizată. De fapt, totul a depins de mulţimea copiilor de vârsta mea şi mai ales de mulţimea fetiţelor şi a fetelor din acel bloc, cu care aveam ce împărtăşi. Pentru că la parter locuia

Hanelore cea zveltă şi bine-crescută, care ştia să spună poveşti aromitoare şi să-mi împletească părul în cozi; tot la parter locuia Antonela, cu ai cărei părinţi erau prieteni părinţii mei, drept care uneori săream din curte, pe fereastră, direct în bucătăria Antonelei, ca să mănânc ba o prăjitură, ba orice altceva; la etajul doi stătea Corina, cea care mi-a arătat întâia dată ce înseamnă un casetofon şi muzică bună de puştoaică – în plus, Corina învăţa foarte bine, era premiantă, aşa încât eram lăsată în preajma ei măcar pentru faptul că aş putea deprinde şi eu oarecare aplecare spre învăţătură (mai exact, către matematici), ca să nu mă mai joc cât era ziua de lungă; la etajul trei locuiau Carmen şi încă o Corinăşi, deşi nu eram foarte apropiată de ele, comunitatea noastră de fete înrudite ca vârstă îşi spunea cuvântul; la acelaşi etaj cu mine locuia Lili – or, mama lui Lili făcea nişte plăcinte cu magiun pe care nici acum nu le-am uitat (când îmi venea chef, săream pur şi simplu balconul la Lili, fie ca să o trag de păr şi să o aud cum se smiorcăie, fie să mănânc nişte plăcinte, fie să mă uit la televizor); la etajul cinci locuia Danuta, aghiotanta mea, cu care mă plimbam până pe la zece seara pe malul Someşului, iar la miezul nopţii ieşeam la fereastră, unde

prelungeam discuţiile pufăind câte o ţigară improvizată aiurea din paie – mă mai duceam la ea şi ca să ronţăi castraveciori pipăraţi, făcuţi după o reţetă specială; la etajul nouă locuia Henrieta, care avea o păpuşă uriaşă, de un metru înălţime, păpuşă care mergea de una singură şi vorbea, drept care adăstam în apartamentul Henrietei ca să vedem tot felul de ciudăţenii – aici se mai găseau papagali, hărţi uriaşe ale lumii, cărţi magice de joc şi diverse alte lucruşoare speciale. Nu în ultimul rând, la etajul zece era uscătorul, unde urcam vara pentru a privi lumea prin binoclu şi pentru a alerga periculos pe acoperişul blocului. Dar edificiul în care locuiam avea şi destui băieţi, unii mai şmecheri, alţii mai indiferenţi, alţii cusurgii ori, dimpotrivă, meseriaşi într-ale vieţii, cum le spuneau fetele. Ce vreau să spun este că blocul nostru a fost o adevărată mană cerească în perioada copilăriei şi chiar a adolescenţei, măcar pentru faptul că am avut acces la o grămadă de vieţi şi poveşti cu bucle în timp, a căror desfăşurare a făcut adeseori deliciul vârstei mele de copil. Percepeam edificiul în care locuiam ca pe un turn stratificat în labirinturi la vedere, care se vărsau unele în altele. Nu mai contau nici zgomotele neplăcute, nici certurile dizgraţioase,

nici inundaţiile, nici scorojeala zidurilor, nici spaţiul minim de trai. Îmi plăcea să degust camerele-chilii şi nu rareori percepeam lucrul acesta ca pe o călugărie bine-venită. Aveam cât se poate de limpede senzaţia de cuib, pe care o casă uriaşă de oameni nu mi-ar fi putut-o da. Eram copil născut şi crescut la bloc, prin urmare, nu puteam avea deprinderi legate de spaţii largi, nu aş fi înţeles în ruptul capului zenitul, de pildă, ci îmi plăceau înghesuiala, chirceala moale, senzaţia de cocon. Mă simţeam apărată la bloc. Eram protejată tocmai de spaţiul mic, limitat, în care ce altceva puteam să fiu decât un fetus umblător! Sau o călugăriţă pitică! Circulam, apoi, după cum s-a văzut deja, cu obişnuinţă şi firesc prin apartamentele mai multor familiinici măcar nu mai intram pe uşă întotdeauna, ci săream direct pe balcon sau pe fereastră. Lucrul acesta îmi dădea senzaţia de spiriduş, care se poate strecura prin orice fel de deschizături. Curioasă, iscodeam pe unde puteam, chiar şi acolo unde nu aveam acces întotdeauna. Vara, când ploua, ocupam cu o şleahtă de fete şi băieţi casa scărilor, unde ridicam corturi din pături şi jucam cărţi: corturile acestea erau tot o formă de a interioriza blocul în care locuiam. Ne plăceau înghesuiala,

atingerile nesexualizate încă pe vremea aceea, ascuţimea vorbelor. În spatele blocului, pe o grămadă de pietre de construcţie, improvizam echipaje de astronauţi ori scafandri şi imitam seriale la modă. La începutul adolescenţei, împărtăşania şi colectivitatea s-au mai franjurat, dar încă aveam odăi de întâlnire între fete şi poveşti cu nemiluita, mişcându-ne prin bloc ca nişte viitoare sirene. Apoi, brusc, nevoia acută de intimitate şi-a cerut drepturile şi viaţa la bloc a devenit o povară: dizgraţioasă, umilitoare, frustrantă, jenantă, mutilantă, sufocantă etc. De aici începe, prin urmare, un alt capitol despre viaţa la bloc.

Infernul

Regretatul Marian Papahagi mi-a spus cândva că blocurile româneşti comuniste ar trebui stratificate pe clase sociale; că edificiile-conservă în care trăiam şi mai trăim încă destul de mulţi dintre noi ar trebui concentrate şi populate după gradul de civilizaţie şi educaţie al locuitorilor: blocuri doar cu intelectuali, altele cu muncitori, altele doar cu funcţionari, ţărani etc. Căci amestecul atâtor clase sociale într-un spaţiu-con-servă este exploziv, având în vedere că oamenii cu civilizaţie şi educaţie scăzute nu respectă intimitatea şi graniţele celorlalţi (probabil fiindcă nu au

obişnuinţa să facă acest lucru, dar şi fiindcă nu doresc). Marian Papahagi nu preciza de ce era excedat de locuirea la bloc, dar, în mod evident, iritarea lui venea de la felul în care vecinii îl deranjau sonor şi faptic prin, de pildă, certuri în familie, beţii, dar şi prin distrugerea obiectuală a edificiului, resturi menajere împrăştiate aiurea, degradarea intenţionată a edificiului de către chiar locatarii săi.

Şi odinioară, ca şi astăzi, a trăi la bloc înseamnă a trăi în mod specific în România (comunistă altă dată, postcomunistă astăzi). A trăi, a locui la bloc înseamnă a face parte dintr-o România concentrată, la conservă sau la borcan – un mic

Turn Babel în care aproape nimeni nu se mai înţelege cu nimeni şi nu mai respectă pe nimeni. *Blocul este o patrie în miniatură, care poate fi sabotată oricând şi dereglată*: concentraţia şi varietatea fac adeseori ca efectul să fie, cum spuneam, exploziv.

Voi lua ca studiu de caz un astfel de bloc virtual, care este însă cât se poate de real, aici şi acum. Umanitatea care locuieşte într-un asemenea bloc este destul de previzibilă: oameni simpli (de obicei, pensionari săraci), familii de muncitori (cu mai mulţi

copii), intelectuali de diverse nuanţe, şomeri, dar şi elevi şi studenţi (din alte oraşe sau de la ţară, care au închiriat respectivele locuinţe din bloc pentru perioada studiilor liceale şi universitare). Mai există şi alte posibile categorii, dar cele pe care le-am amintit sunt de bază. După un alt criteriu de clasificare decât cel social, există locatarii care posedă animale de casă şi cei care nu au astfel de animale (câini, pisici, de obicei; dar la bloc pot sălăşlui şi broaşte-ţestoase, arici, papagali, hamsteri etc). Problema câinilor, la bloc, este aceea că, vrând-nevrând, latră când vor ei (doar de aceea sunt câini); pisicile sunt mai blazate, mai silenţioase; uneori sar balconul la vecini şi cotrobăie prin casă, făcând vraişte.

Chestiunea vârstei, a generaţiilor este o altă nepotrivire specifică pentru cei care locuiesc la bloc. Există chiar şi aici o bătălie între generaţii? Fireşte. Liceenii sunt zgomotoşi (neavând bani pentru a merge în alte spaţii adecvate): stau, mai ales iarna, dar şi primăvara ori toamna, pe casa scărilor, spun măscări, beau, fumează (uneori puţină „iarbă”), se mai şi brutalizează unii pe alţii, folosesc jargoane destul de violente. Când părinţii nu sunt acasă (din varii pricini) şi o astfel de „trupă” se strânge într-un singur

apartament, „cheful” se-ncinge pe la unsprezece seara şi sfârşeşte în chiote şi ritm asurzitor pe la două dimineaţa, după ce somnul vecinilor a luat-o razna deja. Bătrânii, dar şi maturii din bloc sunt abrutizaţi de nesomn, dar, dacă le-ar face observaţii unor astfel de petrecăreţi, ar risca să fie bruftuluiţi, să le fie sparte cauciucurile maşinii pe care o au parcată în faţa blocului (sau să le fie zgâriată portiera cu un cui etc), să le fie agresaţi copiii. Uneori „turma” rap-manelistă se răzbună pur şi simplu trântind toată noaptea uşa liftului ori spărgând oglinda din ascensor. Din te miri ce pricini defulatorii, graffitiuri licenţioase apar pe pereţii interiori ai blocului, iar un apartament considerat mai ciudat este taxat de bătăioşii petrecăreţi scrijelitori cu formula „WE”! Cutiile poştale sunt de obicei vandalizate, smulgându-li-se încuietorile. Geamurile de la uşa de la intrare în bloc sunt când şi când sparte; interfonul, pentru care toţi locatarii au plătit, este furat sau stricat destul de repede. Petrecăreţii nu se dau în lături, însă, nici de la gesturi scatologice la propriu, chiar dacă acestea sunt mai rare: uneori, dimineaţa, pe balcon atârnă resturile uscate ale unei vome la beţie sau pe pervaz tronează încolăcit un excrement. Dacă administratorul blocului

solicită o explicaţie din partea turbulenţilor adolescenţi „cu chef”, aceştia răspund foarte simplu: excrementul a căzut din cer!

În afara uşilor de la apartamente nu este indicat să fie puse obiecte utilizabile şi neexpirate. Un ştergător de picioare, dacă este prea nou, are să dispară în câteva zile. Sau coroniţele de brad puse pe uşa de la intrare de Crăciun! Sau un ghiveci prea arătos, cu plante de interior! În niciun caz să nu se lase bicicleta în faţa uşii! Apoi, locatarii nu acordă prea mare importanţă felului în care murdăresc spaţiul celorlalţi: este aproape un obicei să scuturi covoarele peste balconul vecinului (dacă se poate chiar pe rufele pe care acesta le are întinse la uscat) sau să scuturi firimiturile de pe faţa de masă (de data aceasta din greşeală) chiar în capul vecinului de la etajul de mai jos. Sau să găseşti resturi de salam ori şorici uscat, sau chiar cutii de bere, turtite, aruncate, de cine ştie unde, în balcon. Un vecin de-al meu a strâns într-o lună 100 de pachete goale de Marlboro, pe care locatarul de sus le arunca, nu se ştie din ce pricini voluptuoase sau mai puţin voluptuoase, direct în balconul de dedesubt.

Alte zgomote felurite care mai pot fi auzite la

bloc: el bătând-o pe ea (de obicei), pentru că este obosit, sătul de viaţă, nemulţumit, alcoolic etc. Uneori ea înjură la fel de tare ca şi el; şi ţipă aşijderea, deci se potrivesc. Bătrânul care îşi bate câinele din obişnuinţă, fiindcă numai pe el îl mai are la dispoziţie. Sau bătrâna care nu suportă tropăiturile de la etajul de sus, unde un băieţel (în vârstă de un an) învaţă să meargă. Mai există şi zgomotele distrugătoare ale găuritoarelor de pereţi şi gresie, când un vecin îşi renovează casa de la ora zece seara. Mai rar, adevărat, există zgomotele înfundate ale sinucigaşilor care se lovesc puternic, aruncându-se pe casa scărilor, de la etajul nouă. Sau homleşii care dorm în faţa uşii, cerând voie să stea acolo (fiindcă, zic ei, altfel riscă să fie bătuţi de alţi homleşi), ori lasă resturi menajere, zdrenţe şi cartoane în faţa uşii de la uscătorul blocului, unde dorm o vreme, până când sunt surprinşi şi alungaţi. Mai există zgomotele cerşetoarelor-ţigănci, care sună mieros la uşă, la orice oră, sau bătrânii cu mintea rătăcită care caută ceva în blocul respectiv, fără să ştie pe cine şi de ce. Sau falşii gunoieri, cu tupeu, care se recomandă ca deratizatori performanţi şi care au voci de tenori!

În afara blocului (chiar dacă într-un asemenea

edificiu locuiesc şi destui gospodari şi oameni cu bun-simţ) este vraişte: dezordine, urâţenie, mizerie, violenţă, promiscuitate (adică exact invers decât într-un celebru poem al lui Baudelaire, în care se vorbeşte despre „ordine şi frumuseţe, lux, calm şi voluptate”; asocierea este intenţionat deplasată). Containerele de gunoi, doldora de putregaiuri, construiesc un halo miasmatic în jurul blocului. În aceste containere mai pot fi zăriţi, uneori, scormonitori care caută resturi menajere: ei sunt oameni sărmani, obişnuiţi însă cu acest fel de a tria gunoaiele, doar – doar se va mai găsi ceva util şi refolosibil. În afara blocului există uneori (mai rar astăzi decât pe vremea comunismului) microcartierul de coteţe şi cocini: pestilenta acestora aminteşte de un abator stâlcit de arşiţa verii ori de o tăbăcărie mizeră sau de accidentalele deversări ale latrinelor, când o conductă „josnică” îşi iţeşte corniţele la suprafaţa pământului. Infernul putorii, iată cum se numeşte uneori infernul pământesc, înainte de revelaţia infernului al doilea şi definitiv pentru cei păcătoşi.

Cam aşa arată un bloc de locuinţe „în stil clasic”. O Românie scurtcircuitată. Şi cum aproape jumătate din actualii locuitori ai oraşelor româneşti trăiesc la

bloc, ce ar mai fi de spus?

Purgatoriul

Purgatoriul nu prea există la noi, fiindcă România este o ţară a extremelor: ori paradis, ori infemspaţiul intermediar nu este posibil. Românii s-au obişnuit cu tehnica duşului scoţian aplicată la viaţa lor cotidiană. Şi, în general, românii s-au obişnuit cu toate, fiindcă sunt cameleonic de adaptabili, suportă aproape orice şi din orice spaţiu pot face un loc de tranzit în viaţa lor. Viaţa la bloc nu este altceva decât o conservă deschisă, păstrată o vreme la frigider, apoi consumată două treimi, aruncată în cele din urmă la gunoi, din care vreun flămând vagabond încă ar mai putea curăţa fărâmele de hrană înghesuite în bucata rotundă sau dreptunghiulară de tinichea.

Ultima Românie

Elevă la şcoala generală, mă emoţionam ca o vrabie, fără să pricep de ce, atunci când citeam celebrul fragment „Ardealul” din *Românii supt Mihai Voievod Viteazul* de Nicolae Bălcescu. Era o bucată de proză istorică hiperbolizatoare, dar care mă proteja şi mă alina. Nu-mi stârnea vreun orgoliu de româncă, ci îmi calma nevrozele pe care nu le conştientizam la vremea aceea, în legătură cu ţara mea comunistă,

România. „Ardealul” lui Bălcescu era un fel de pansament pe rană şi avea efect psihic terapeutic. Mă vindeca, aşa cum deja am dat de înţeles, de fricile şi frustrările generate de regimul comunist. Senzaţia aceea terapeutică o simt încă şi astăzi atunci când, venind cu trenul de la Bucureşti, intru în Transilvania: casele pipernicite şi încă relativ mizere se preschimbă în mici fortăreţe, odată ce trenul ajunge în Transilvania; aerul este şi el altfel, mai aspru, mai proaspăt, respirabil. Peisajul se schimbă la rându-i: câmpiile plictisitoare şi dezolante devin păduri uneori jungloide şi dealuri în falduri şi volute. După ce intru în

Transilvania, dacă trenul e de noapte, izbutesc să adorm şi să mă odihnesc, fiindcă trebuie să treacă ceva timp până să se stingă efectul stresant şi rău zumzăitor al Bucureştiului. Nu am, după cum se va fi priceput deja, vreo pasiune pentru capitala ţării; dar nici nu reneg acest spaţiu; îl detest, din când în când, pentru grobianism, mahalagism şi miticism; îl admir pentru curajoşii din 21 decembrie 1989 şi mai ales pentru frumoşii nebuni protestatari din Piaţa Universităţii, din 1990. Există câteva locuri unde mă simt relaxată în Bucureşti: Mănăstirea Antim, deja

pomenita Piaţă U (cum îmi place să-i spun) sau parcul Cişmigiu; dar sunt şi multe, prea multe spaţii ale capitalei care mă epuizează şi irită.

Înainte de decembrie 1989, *Deşteaptă-te, române*! Era un cântec patriotic care mă fortifica – era ca un sânge sonorizat în creierul meu. După 1989, am crezut o vreme în „efectul Deşteaptă-te, române!”; dar, după ce politicienii au confiscat pe rând, cu discursurile lor gonflate şi vide, fie ziua de 1 decembrie, fie pe aceea de 22 decembrie, efectul patriotic s-a dezumflat în chip fatal. Astăzi nu ştiu dacă acest cântec patriotic mai are vreun efect real asupra românilor sau doar stârneşte simple reacţii pavloviene. Mai degrabă cred că e vorba despre ultima variantă.

Percepţia asupra ţării mele, fie în timpul comunismului, fie în postcomunism, a fost multiplă.

În perioada Ceauşescu eram jenată de comunismul românesc, dar nu mi-am repudiat ţara, măcar pentru faptul că mai rămăseseră în ea destui curajoşi. În decembrie 1989 am fost exaltată, frenetică, tulburată: asistam la un catharsis în toată legea. La începutul anului 1990 am devenit intrigată în faţa viesparului politic, a disensiunilor,

ranchiunelor, frustrărilor, violenţelor tutelate de regimul Ion Iliescu. Am avut parte de un al doilea catharsis în perioada 22 aprilie13 iunie 1990, când a avut loc acel ritual de graţie numit fenomenul „Piaţa Universităţii”. Cred şi ştiu că atunci mi-am dobândit conştiinţa morală; sau, dacă am avut-o înainte măcar puţin, atunci mi-am consolidat-o, atunci ea a devenit consistentă şi limpede. Datorez, prin urmare, enorm fenomenului „Piaţa Universităţii 1990”. Atunci s-a născut în mine analista mentalităţilor, *raisonneur*-ul memoriilor despre închisorile şi lagărele comuniste, pasionata de variantele interpretative ale revoluţiei din decembrie 1989 şi mai ales radiografa unei ţări neclare, confuze, blamabile adesea. Am lucrat cu pasiune şi empatie la cartea mea despre suferinţele închisorilor comuniste; am lucrat ca o justiţiară la cartea despre decembrie 1989. Dar mai ales am lucrat cu o constantă durere în inimă la cartea despre imaginarul violent al românilor.

Grosso modo, nu mi-am renegat niciodată ţara, ci am fost virulentă doar la nivelul conducătorilor ei politici ori al populaţiei asupra căreia izbutise „spălarea creierului”. M-am considerat întotdeauna româncă şi am ales să rămân în ţara mea. Adevărat,

am preferat şi prefer să trăiesc în Transilvania, la Cluj, întrucât la Bucureşti m-aş sufoca, mai cu seamă din pricina nesimţirii şi proastei-creşteri a celor ce locuiesc aici (cu toate excepţiile care există – şi ele există, din fericire, Bucureştiul îmi pare a fi un buric al nesimţirii pământului). Trăiesc în Cluj şi fiindcă nu prea concep să mor altundeva. Clujul este, geografic vorbind, altceva decât România, dar în esenţă nu este altceva decât România. Există, să spunem, diferenţe de stil între variatele zone ale României, dar nu mai mult de atât. Iar Clujul îşi are, la rându-i, defectele şi slăbiciunile sale.

Prin urmare, sunt româncă, m-am născut astfel şi am ales să rămân aşa. Acest lucru mi-l asum: la urma urmei, nu am cum să-mi extirp ori să-mi lichidez identitatea. Tocmai pentru că este a mea. Am, în schimb, alergie şi port bătălii cu România mahalagizată şi „ţigănizată”. Pe aceasta o resping – dar chiar şi aşa, nu o insult şi nu o împroşc. Tocmai pentru că este şi a mea. Nu am cum şi nu pot să ucid România, fiindcă aş comite un soi de sinucidere simbolică şi o autolapidare. Dar şi fiindcă nu mi-am pierdut nădejdea. Nu sunt dotată cu vreo răbdare mistică, iar simţul meu critic este mereu un bisturiu

apt să sancţioneze; dar nădejdea nu mi-am pierdut-o într-o ultimă Românie ceva mai pură decât înaintaşele sale. Manifest iritare la misionarismele desuete, la patriotismele lăcrămoase, la patetis-mele lichefiate care mă scârbesc. România este pentru mine acel steag cu stema comunistă decupată, din decembrie 1989. România este gaura din steag, o rană curăţată parţial, fragmentar, relativ.

Mi se pare jenant să spun, să recunosc că îmi iubesc ţara. Discursul patriotic este astăzi o crustă sonoră, o piele zornăitoare. Iar România nu are încă un conţinut limpezit. Ea este încă ceţoasă, brumată, aluvionară şi nu are graţie. România nu are graţie şi nici tărie. Dar nădejdea în ţara mea poate fi un simţământ constructiv: fără rugăciuni vizibile ori invizibile, fără cuvinte mari, fără inflamări, fără accente sangvine, fără exces. Nădejdea e un simţământ firesc şi omenesc. De aceea şi nădejdea mea în România este firească, instinctuală chiar. O chestiune de bun-simţ.

Ce mai înseamnă astăzi a fi patriot? Ce mai înseamnă patriotismul? A-ţi iubi ţara cu luciditate, nu orbeşte. A o grădinari raţional, nu pasional şi coleric. Fără steaguri de sărbătoare, fără prapuri de

înmormântare, fără lozinci ori petarde. Patriotismul nu mai are neapărat sens pentru români. Dacă îi chestionezi pe stradă, de pildă, pe cei foarte tineri, se vor amuza la această întrebare. *Deşteaptă-te, române*! E doar un cântec. În ce mă priveşte, am totuşi o asumare a unui anumit fel de a fi patriot. Pentru mine, patriot este mai cu seamă cel care vede viciile ţării sale şi încearcă să le corecteze cu scalpelul unui chirurg etic. Ar fi prea simplu ca patriot să fie doar cel care îşi iubeşte ţara pur şi simplu: te naşti cu acest simţământ sau nu te naşti deloc cu el. Patriotul are nevoie mai ales de raţiune în judecata sa, care să cântărească lucrurile fără inflamare, fără patos. Patriotul ştie ce şi cât este ţara sa; el încearcă să o amelioreze, dacă este cazul. Şi, de obicei, este nevoie de aşa ceva, aşa cum este nevoie de ironie şi satiră pentru a sancţiona defectele umane. Nu există patrie ori ţară perfectă. Patriotul autentic ar trebui să ştie acest lucru. Dar există patrii ori ţări perfectibile.

Această carte este dedicată detractorilor României şi, în *egală măsură*, *admiratorilor ei împătimiţi*, *tuturor celor preocupaţi ori chiar obsedaţi de această ţară*.

Cuprins

Precizare 5
Partea întâi
Afacerea Dosariada şi alte chestiuni 7
Harakiri: cazul românesc 9
Crize, crizism, vinovăţie 13
Ploşniţa 19
Etică şi/sau cultură – ce trebuie făcut cu ele, azi? 23
Proclamaţia de la Timişoara şi legea lustraţiei 37
Golănia după 15 ani 42
Revoluţie, metarevoluţie, pararevoluţie 48
Moartea unei călugăriţe 55
Certuri popeşti la nivel înalt 60
De 4 x „eseu”. Ceauşescu, Iliescu.
Constantinescu, Băsescu 63
Mere ale discordiei, metafore, simboluri… 70
Ce ştie şi ce nu ştie preşedintele Băsescu despre Gulagul românesc 77
Certificatul de deces al comunismului 83
Spălarea pe mâini sau despre
Pilat din Pont 88
Devirusarea României? 91
Mari rrromâni şi mici români. Straturile deconspirării 95

Autolustrarea?! 100
De ce este necesară lustraţia? 104
Vinovăţie şi sancţiune: penală, lustrală, morală. În ţarcul Dosariadei 108
„Sfinţii închisorilor” *versus* clericii colaboraţionişti 115
Partea a doua
Din fauna şi flora României postcomuniste.
Portrete de insectar 121
Licheaua 123
Lingăul 126
Impostorul 129
Furunculul 132
Animalul 135
Vaca blondă 137
Partea a treia
Etică şi memorie 141
Industria securistă 143
Zbor deasupra unui cuib de cuci
(varianta românească) 162
Linşarea intelectualilor.
Cazul Nicolae Mărgineanu 167
Cuvântul care ucide 174
Etică şi memorie 181

Partea a patra

Românііle 197

Fuck you România! *Me cago en esos putos rumanos, hijosdeputa 199*

Mahalaua România! 202

Mahalaua lingvistică 22

Mahalaua sentimentală 205

Mahalaua masculinităţii şi a feminităţii... 206

Mahalaua vestimentară 207

Mahalaua arhitecturală 208

Mahalaua socială 2

Mahalaua politică 210

*Mahalaua mass-media 2*2*

România second-hand *sau chiar* third-hand? 213

România la borcan sau la conservă

(viaţa la bloc) 215

Paradisul 215

*Infernul 2*9*

Purgatoriul 22 5

Ultima Românie 226

Ileana Mălăncioiu – *Crimă şi moralitate*

Andrei Gheorghe – *Midnight Killer*

Robert Turcescu – *Dans de Bragadiru* (ediţia a II-a)

Adrian Cioroianu – *Sic transit gloria…*

Alex. Leo Şerban – *De ce vedem filme*

Ruxandra Cesereanu – *Năravuri româneşti. Texte de atitudine*

În pregătire:

Mircea Vasilescu – *Europa dumitale. Dus-întors între „noi" şi „ei"*.

Mihaela Miroiu – *Dincolo de îngeri şi draci. Etica în politica românească* www.polirom.ro

Redactor: Cezar Petrilă Coperta: Radu Răileanu Tehnoredactor: Constantin Mihăescu

Bun de tipar: martie 2007. Apărut: 2007 Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 P.O. Box 266 700506, Iaşi, Tel. Fax (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11; (0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: officepolirom.ro Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, el. 7, ap. 33, O.P. 37 P.O. Box 1 – 728, 030174 Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: office. Bucureştipolirom.ro

Tipografia S.C. PRINŢ MULTICOLOR S.R.L. Iaşi Str. Bucium, nr. 34, Iaşi 700265 tel. (0232) 21.12.25, 23.63.88, fax. (0232) 21.12.52